

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Vývoj poutního místa Panny Marie Pomocné u Zlatých Hor
od počátku do 21. století

Bc. Lucie Kristýna Buchtová

Diplomová práce

2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie Kristýna Buchtová**
Osobní číslo: **H16379**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Název tématu: **Vývoj poutního místa P. Marie Pomocné u Zlatých Hor od počátku do 21. století.**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V práci bude přehledně nastíněn vznik a první fáze existence poutního místa v kontextu doby a místa, včetně nutných obecných souvislostí. Pozornost bude dále věnována důvodům jeho zániku, opět v širších souvislostech. Obnova bude reflektována nejenom jako stavební počín, ale rovněž jako výsledek duchovních proudů současnosti, včetně názorů konkrétních aktérů.

Rozsah grafických prací: **obrazová a fotografická dokumentace**

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

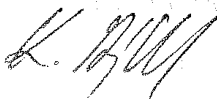
HRADLOVÁ, Jana - KNOPP, Tomáš: Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945 ve světle českých pramenů a literatury, Šumperk 1996. KAPLAN, Karel, Stát a církve v Československu v letech 1948 - 1953, Brno 1993. ISBN 80-85765-27-6. ODEHNAL, František: Poutní místa Moravy a Slezska, Praha 1995. ISBN 80-859-2308-4. SCHRENK, Adolf - HILF, Maria: Am Randes des Altvatergebirges bei Zukmantel (Oester-Schlesien)Ostsudetenland, jetzt Tschechien, s. I. 2005. STANĚK, Tomáš: Odsun Němců z Československa 1945 - 1947, Praha 1991. ISBN 80-200-0328-2. ŽMUDA, Ginter: Likwidacja i odbudowa Sanktuarium Panny Maryi Pomocnej (Maria Hilf) w Złotyh Horach: z ficia religijnego pogranicza ślasko-morawskiego, Opole 2009. ISBN 978-83-61756-033.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.**

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Rekulta inženýrská
572 03, Pardubice, Studentská 94

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Jeseníku dne 25. 5. 2019

Bc. Lucie Kristýna Buchtová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat za cenné rady a připomínky při psaní této diplomové práce, a to zejména mé vedoucí paní doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D.

Dále děkuji panu Václavu Dvořákovi za jeho čas, pomoc a cenné informace, které mi po celou dobu ochotně poskytoval.

Rovněž děkuji celé své rodině za lásku, podporu, pochopení a zázemí, které mi nejenom během mého studia dávala.

ANOTACE

Tato práce se zabývá vývojem poutního místa Maria Hilf u Zlatých Hor od jeho založení až do současnosti. Jejím cílem je popsat dějiny poutního místa Maria Hilf, osvětlit důležitost kultu Panny Marie a celkově zasadit příběh kostela Maria Hilf do kontextu celostátní a regionální historie.

KLÍČOVÁ SLOVA

Maria Hilf, kostel, poutní místo, devastace, komunismus, církevní tajemník

TITLE

The development of the pilgrimage site of Maria Hilf near Zlaté Hory since its foundation to the present time.

ANNOTATION

The thesis deals with the development of the pilgrimage site of Maria Hilf near Zlaté Hory since its foundation to the present time. Its aim is to describe the history of the Maria Hilf site, to clarify and explain the importance of the cult of Virgin Mary and to incorporate the story of the Maria Hilf church in the national and regional history. The three chapters at the beginning should contribute to easier orientation in historical facts.

KEY WORDS

Maria Hilf, church, pilgrimage site, devastation, communism, church secretary

Obsah

Úvod	1
1 Historický a náboženský vývoj města Zlaté Hory	10
1.1 Vývoj od 13. století do 17. století	10
1.2 Vývoj města od 17. století do konce druhé světové války	11
1.3 Poválečný vývoj města	17
1.3.1 Odsun německého obyvatelstva	18
1.3.2 Odsun Němců ze Zlatých Hor a následné osidlování města	22
1.3.3 Nástup socialismu	24
2 Církevní vývoj	29
2.1 Vývoj náboženského života v českých zemích od 17. století	29
2.1.1 Vývoj církevní správy od 17. století	30
2.2 Reformy Marie Terezie a Josefa II.	32
2.2.1 Reformy Marie Terezie	32
2.2.2 Reformy Josefa II.	34
2.3 Církevní vývoj od 19. století	37
2.4 Církevní vývoj po roce 1945	38
3 Kult Panny Marie	43
3.1 Život Panny Marie	44
3.2 Kult Panny Marie	45
3.3 Historie obrazu Panny Marie Pomocné od Lucase Cranacha	51
3.4 Rozšíření kultu Panny Marie Pomocné	52
4 Vznik a vývoj Maria Hilf od 17. století do roku 1945	54
4.1 Pověst o vzniku poutního místa	54
4.2 Poutní místo Maria Hilf v 18. století	55
4.3 První ohrožení Maria Hilf	57
4.4 Vývoj poutního místa od 19. století do roku 1945	60
5 Vývoj Maria Hilf od roku 1945 do současnosti	62
5.1 Postupná cesta k devastaci	63
5.1.1 Padesátá léta a krátký exkurs do roku 1948	65
5.1.2 Šedesátá léta a počátek let sedmdesátých	76
5.2 Obnova kostela po pádu režimu	81
5.2.1 Založení sdružení pro obnovu místa Maria Hilf	81

5.3	Popis kostela	86
5.3.1	Vybavení interiéru.....	86
5.3.2	Architektura kostela	87
5.3.3	Současný duchovní život na Maria Hilf	89
5.3.4	Medailonky obnovitelů Maria Hilf	91
	Závěr	95
	Resume	101
	Seznam použitých zdrojů.....	103
	Přílohy.....	108

Úvod

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala vývojem spisové služby na Městském úřadě v Jeseníku. Protože se v navazujícím magisterském studiu spisová a archivní služba již nestuduje, hledala jsem obor, který by mi byl blízký a zároveň mi umožnil co největší uplatnění na trhu práce. Nakonec volba padla na obor Ochrana kulturního dědictví, respektive památková péče. Tomuto zaměření jsem chtěla přizpůsobit i téma své diplomové práce. Protože od svého narození bydlím ve městě Jeseník a svůj kraj velmi miluji, chtěla jsem psát o tématu, které by se tohoto krásného, byť někdy možná ponurého koutu naší vlasti dotýkalo. Koneckonců i v bakalářské práci jsem se zabývala regionální historií.

Dlouho jsem přemýšlela, jaké téma bych mohla zpracovat, až volba padla na poutní kostel Maria Hilf, o jehož historii jsem věděla, že je velice poutavá a mimo náš region a diecézi ne úplně známá. Začala jsem se o něj více zajímat a zjistila jsem, že dosud nebyla vydána žádná publikace, která by mapovala celé jeho dějiny, která by popsala kult Panny Marie, která by jeho historii propojila s národními dějinami, která by se zabývala otázkou památkové péče v okrese Jeseník. Z tohoto důvodu jsem si jako námět své diplomové práce zvolila zajímavější a záživnější motiv, a sice vývoj poutního místa Panny Marie Pomocné (německy Maria Hilf) u Zlatých Hor. Důvodů, proč jsem si vybrala toto téma, je samozřejmě více, ale o nich pojednám později.

Jedná se o poutní kostel, který už toho během své historie zažil opravdu hodně. Duchovní život poutního místa začíná v období třicetileté války, kdy se na jeho místě před armádou vojáků ukryla jistá těhotná žena, která prosila Pannu Marii o ochranu. Tato žena ve svém úkrytu porodila syna a oba se ve zdraví, poté co nebezpečí pominulo, vrátili do města. Její syn na sklonku svého života požádal svou dceru, aby nechala namalovat obraz, který bude zobrazovat Pannu Marii Pomocnou, která jemu a jeho matce zachránila život. Obraz byl skutečně namalován a umístěn přesně tam, kde se syn narodil. Místo začali navštěvovat poutníci. Samotný chrám zasvěcený Panně Marii byl postaven až v první polovině 19. století. Přežil obě světové války, ale komunistický režim se mu stal osudným a na začátku 70. let byl zbourán. Kostel se svým okolím byl sice zbořen, ale duchovní život poutního místa pokračoval dál až do převratu v roce 1989. Nový kostel byl postaven až po tomto roce a dodnes žije čilým duchovním životem.

Poutní místo se nachází v pohraničí, kde žilo původní německé obyvatelstvo, které bylo po druhé světové válce odsunuto. Z tohoto důvodu je dodnes mnoho místních názvů užíváno

a zažito v německém jazyce. Proto budu ve své práci používat (vyjma citací) německý název kostela Maria Hilf a ne překlad kostel Panny Marie Pomocné. U ostatních místních jmen, jako jsou například názvy měst, budu užívat jejich české názvy.

Důvodů, proč jsem si jako námět své práce vybrala zrovna toto téma, je hned několik. První, jak už bylo zmíněno výše, je fakt, že dosud nebyla vydána žádná publikace, která by shrnovala celý vývoj tohoto poutního místa od doby vzniku až po současnost, a která by zkoumala příčiny a vývoj jeho devastace do větší hloubky.

Druhým důvodem je, že jsem věřící katolík a tudíž se o dění a historii církve zajímám. Zároveň se pravidelně zúčastňuji akcí, které se konají na Maria Hilf, ať už jsou to poutě, či křížové cesty.

Dalším důvodem je nutnost neustále si připomínat hrůzy způsobené komunistickým režimem a následky, které si z této doby neseme do současnosti. Zároveň je nezbytné vzít si i poučení a už nikdy nedopustit, aby se komunisté, či jiní diktátoři dostali k moci.

Jedním z důvodů je i to, že lidé, kteří se významným dílem přičinili o obnovu Maria Hilf, si zaslouží, aby nebyli zapomenuti, protože bez nich by nový kostel nebyl nikdy postaven. Ti samí lidé se jej snažili na začátku sedmdesátých let bezúspěšně zachránit a také si kvůli své víře vytrpěli mnohá příkoří. Fakt, že poutní místo dnes žije čilým duchovním životem pro ně musí být velkou satisfakcí.

Dalším důvodem je skutečnost, že poutní místo a jeho historie nejsou mimo náš region a ostravsko – opavskou diecézi moc známy. Na tuto skutečnost jsem přišla v průběhu svého vysokoškolského studia v Pardubicích. Většina mých spolužáků vůbec nevěděla o jeho existenci, a proto bych se chtěla pokusit jej touto cestou zviditelnit.

Poslední důvod se objevil až na podzim roku 2018, kdy jsem se stala referentkou památkové péče na Městském úřadě v Jeseníku. Teprve v praxi jsem pochopila jaká je to obrovská škoda, že původní poutní místo nepřežilo komunistický režim. Kdyby zůstalo zachováno, bylo by dnes určitě prohlášeno kulturní památkou a stalo by se možná největším a z pohledu památkové péče nejhodnotnějším mariánským poutním místem u nás. Obnovené poutní místo je příliš mladé na to, aby mohlo být v nejbližší době prohlášeno kulturní památkou. Nicméně někdy v budoucnu se naši potomci určitě zasadí o jeho památkovou ochranu.

Maria Hilf není v našem regionu jedinou obětí totalitní diktatury. Mnoho památkově hodnotných objektů, ať už se jednalo o kostely, či měšťanské domy, bylo zpusťošeno, či úplně zničeno. Příkladem může být Masarykovo náměstí v Jeseníku, na kterém, až do 70. let

minulého století, stálo mnoho skvostných empírových staveb. V 70. letech byly zbourány a na jejich místech vyrostly panelové domy. V okolí Jeseníku zchátralo mnoho církevních objektů. Zářným příkladem může být cenný novogotický kamenný kostel Jana Křtitele v Horním Údolí, které se nachází blízko Zlatých Hor. Kostel během komunistického režimu chátral a po roce 1989 neměla farnost Zlaté Hory dostatek financí, aby opravila farní kostel ve Zlatých Horách a zároveň tento v Horním Údolí. Proto se tohoto nelehkého úkolu ujala duchovní správa Maria Hilf, která jej nyní vlastní. Dnes je kostel téměř obnoven a velký podíl na tom má páter Stanislav Lekavý, který dlouhá léta působil jako duchovní správce na Maria Hilf. Vlastníci kostela mají možnost čerpání dotací, které poskytuje Ministerstvo kultury ČR. V samotném kostele, ale i na Maria Hilf se konají pravidelné benefiční koncerty, jejichž výtěžky jsou věnovány na opravy kostelů. Některé další stavby, které během let totality zchátraly, se daří zachránit, jiné jsou již pouhou vzpomínkou.

Práce bude rozdělena do pěti kapitol. První část bude popisovat historický vývoj území Zlatohorska, protože je důležité znát alespoň stručně historii a osud daného teritoria. Regionální vývoj území bude propojen s vývojem v naší vlasti. Bude mapována historie od 13. století do převratu v roce 1989. Velký důraz bude kladen na dobu po druhé světové válce, kdy došlo k odsunu německého obyvatelstva. V této části bude mimo jiné popsán osud Němců v Německu, i jakým způsobem probíhalo osidlování pohraničí českým obyvatelstvem. Důvod, pro zaměření se na tuto tematiku, je poměrně jednoduchý. Odsun původního obyvatelstva jistě pomohl nástupu komunismu k moci (právě v pohraničních oblastech republiky měli komunisté po druhé světové válce největší podporu), došlo ke snížení počtu věřících, což napomohlo k likvidaci kostela Maria Hilf a k devastaci církevních objektů. Po převratu to byli právě Němci, kteří se zapojili do obnovy poutního místa a poslali mnoho finančních prostředků, díky kterým mohl být kostel obnoven.

Druhá kapitola bude věnována církevnímu vývoji v naší vlasti od 17. století, protože právě od roku 1618 se píše dějiny poutního místa Maria Hilf. Bude zaměřena hlavně na vývoj katolické církve. Opětovně zde bude propojen náboženský a regionální vývoj naší vlasti. Velký vliv na vývoj církve měly reformy Marie Terezie a především reformy, které byly uskutečněny za vlády Josefa II. Ve společnosti jsou známy především josefínské reformy, ale málokdo si uvědomuje, že začaly už za vlády Marie Terezie. Přelomový byl taktéž Druhý vatikánský koncil, který se konal v první polovině šedesátých let a zásadním způsobem ovlivnil nejen liturgii, ale také reagoval na politickou situaci ve světě. Důraz bude kladen na

dobu komunistické éry, protože právě komunistický režim byl velkým protivníkem církve a jeho cílem bylo její úplné zničení.

Třetí kapitola bude věnována kultu Panny Marie. Popsán bude její život, vývoj jejího uctívání a její důležitost pro katolickou církev, protože jak je známo, ostatní křesťanské církve jí tolik úcty a pozornosti nevěnují. Panna Marie je oslavována v mnoha modlitbách, písních, a svátcích, z nichž ty nejdůležitější zde budou zmíněny. Další část kapitoly bude zaměřena přímo na kult Panny Marie Pomocné, která lidem, kteří se k ní pravidelně modlí, pomáhá v těžkostech a trápeních. Zmíněn bude také vývoj jejího kultu ve výtvarném umění.

Ve čtvrté kapitole bude popsán vývoj poutního místa od roku 1618 do konce druhé světové války. Jeho vznik a celý vývoj je opředen mnohými legendami a dnes už nejsme schopni zhodnotit, do jaké míry se zakládají na pravdě. Nicméně v každé legendě je kus historie.

Poslední, pátá kapitola, bude věnována vývoji Maria Hilf po druhé světové válce. Popsána bude jeho postupná devastace, následné pokusy o záchranu i jeho zničení a zahlazení veškerých stop, které by jej připomínaly. Přesto jej věřící i nadále navštěvovali a konaly se zde pobožnosti a to převážně v noci, aby se minimalizovala šance, že budou spatřeni Státní bezpečností. Poté se práce zaměří na vývoj poutního místa po pádu režimu, především na to, jakým způsobem došlo k jeho obnově. Popsáno bude i jeho architektonické řešení a následně jeho duchovní život, který je opravdu velmi pestrý a díky němuž kostel navštěvuje jak stará, tak i mladá generace. Poutní místo je sice zasvěcené Panně Marii Pomocné, ale v kostele jsou obrazy i dalších svatých, z toho důvodu se práce bude v krátkosti věnovat i jim. Zmíněn bude i vznik ostravsko – opavské diecéze, která byla založena v roce 1996 a jejíž biskup často celebruje poutní mše. Zároveň se v kostele nachází relikvie dnes již svatého papeže Jana Pavla II., a sice jeho kapka krve. Právě on posvětil základní kámen kostela při jeho obnově.

K pochopení problematiky tématu poslouží literatura, která se týká církevních dějin. Ta je naštěstí v České republice rozmanitá a věnuje se jí mnoho historiků. Pro práci byla zvolena studie autora Tomáše Staňka s názvem *Poválečné excesy v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*¹ a poté dvojice děl autorů Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše *Katolická církev v Československu 1945–1989*² a *Letnice dvacátého století: Druhý vatikánský koncil a*

---

¹ STANĚK, Tomáš. *Poválečné excesy v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha, 2005. ISBN 80-7285-062-8.

² BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 - 1989*. Brno 2007. ISBN 978-80-7325-311-0.

české země.³ K otázce činnosti okresního církevního tajemníka byla Zdeňkem Demlem napsána kniha *Pod dohledem církevních tajemníků*,⁴ ve které osvětluje jejich „poslaní“.

Další informace budou čerpány z regionální literatury. V první kapitole především z knížky *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*⁵, jejímž autorem je významný regionální historik a archivář Rudolf Zuber, a dále z publikace *Zlaté Hory v Jeseníkách*,⁶ jejímž autorem je Sotiris Joanidis, který se amatérsky zabývá regionální historií a vydal již mnoho knih. Využita bude také publikace Jany Hradilové a Tomáše Knoppa *Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945 ve světle českých pramenů a literatury*,⁷ která se věnuje problematice odsunu německého obyvatelstva z Jeseníku. Dále budou využity archivní prameny, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Jeseníku. Jedním z nich budou také kroniky Městského národního výboru Zlaté Hory⁸, které mapují dějiny Zlatých Hor od roku 1945 do převratu v roce 1989. Je samozřejmé, že při čerpání informací z kronik je nutné být obezřetný, jelikož kroniky píší lidé a popisují události ze svého pohledu, což může být občas zavádějící.

Ve druhé kapitole, která bude popisovat vývoj církve, budou získány informace z řady *Velké dějiny zemí Koruny české, konkrétně IX., X. a XI. díl*,⁹ ve kterých je popsán vývoj církve od porážky stavů na Bílé hoře, přes mariánské a josefínské reformy a jejich dopad na církevní život. Poté se práce přenesou do dvacátého století, ve kterém docházelo k největším perzekucím církve. Využity budou práce autorů církevní literatury, kteří jsou zmíněni výše.

Další informace budou čerpány z německého časopisu *Heimatbrief*,¹⁰ který vydává jednou ročně spolek Heimatbund. Jeho členy jsou vidnavští rodáci. Další literaturu budou tvořit regionální sborníky a studie. Přímo k historii poutního místa existuje knížka napsaná

---

³ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Letnice dvacátého století: Druhý vatikánský koncil a české země*. Brno. 2012. ISBN 978-80-7325-268-7.

⁴ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno, 2008. ISBN 978-80-7325-170-3.

⁵ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966.

⁶ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. ISBN 80-902929-4-1.

⁷ HRADILOVÁ, Jana – KNOPP, Tomáš. *Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945 ve světle českých pramenů a literatury*. Šumperk, 1996.

⁸ SOKA Jeseník, Archiv města Zlaté Hory, inv. č. 686, Pamětní kniha města Zlaté Hory, 1941.

SOKA Jeseník, MěNV Zlaté Hory, inv. č. 57, Kronika města Zlaté Hory I. díl, 1947-1983.

⁹ BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české IX*. Praha, 2011. ISBN 978-80-7432-105.

BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české X*. Praha, 2001. ISBN 978-80-7432-105.

BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české XIa*. Praha, 2013. ISBN 80-7185-264-3.

¹⁰ SCHRENK, Adolf. Drei Nationen Gottesdienst in Maria Hilf bei Zuckmantel: Grusswor zur Festschrift 2006. von Msgr. Pfarrer Adolf Schrenk. In *Heimatbrief für Wiedenau – Groszkrosse Sudetenschlesien*. 61, 2007.

páterem Adolfem Schrenkem, který byl po válce vysídlen a po roce 1989 se zasloužil o obnovu poutního místa tím, že sháněl finanční prostředky na německé straně. Kniha nese název *Maria Hilf: Am Randes des Altvatergebirges bei Zuckmantel (Österr-Schlesien) Ostsudetenland, jetz Tschechien*¹¹

Pro třetí kapitolu, která se zaměří na kult Panny Marie, budou stěžejní dvě knihy. K popisu života Panny Marie poslouží *Písmo svaté*, konkrétně Matoušovo a Janovo evangelium.¹² K popisu vývoje mariánského kultu a svátků zasvěcených Panně Marii bude využita kniha *Slavíme s Marií*, jejímž autorem je Christopher O'Donnell.¹³ Poté bude čerpáno z literatury, která se váže přímo k Panně Marii Pomocné a jejímž autorem je Vítězslav Štajnochr. Kniha nese název *Panna Maria Divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*.¹⁴ Je v ní uveden stručný popis vývoje kultu Panny Marie Pomocné a zároveň jsou v knize zmíněna poutní místa a obrazy zasvěcené pod její ochranu.

O velkém významu poutního místa svědčí i to, že u příležitosti stoletého výročí zjevení Panny Marie Fatimské v portugalské Fatimě byla před dvěma roky na Maria Hilf vystavena socha Panny Marie Fatimské. Tato originální socha doputovala na poutní místo z Portugalska a poté byla vystavována a uctívána na nejvýznamnějších poutních místech České republiky. V jesenickém děkanátu je Panna Marie Fatimská velmi uctívána. Proto je v práci pojednáno i o zjevení Panny Marie ve Fatimě. Fatima je asi celosvětově nejznámější mariánské poutní místo a pro kult a uctívání Panny Marie je velmi důležité.

V kapitole, která se bude zabývat úpadkem poutního místa, budou využity prameny, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Jeseníku (SoKA Jeseník). Údaje o odsunu německého obyvatelstva budou čerpány z kroniky města Zlaté Hory¹⁵, která je již digitalizována. Důležité informace a poznatky budou získány z materiálů, které vyplynuly z činnosti okresního církevního tajemníka. Tento materiál je uložen ve fondu Okresního národního výboru Jeseník (ONV Jeseník)¹⁶. Činnost tajemníka je zmapována od roku 1950 do roku 1960. Církevní tajemník byl velmi vlivný člověk, který měl poměrně velké pravomoci.

---

¹¹ SCHRENK, Adolf. *Maria Hilf: Am Randes des Altvatergebirges bei Zuckmantel (Österr-Schlesien) Ostsudetenland, jetz Tschechien.*, 2005.

¹² BIBLE: *Písmo svaté Starého a Nového zákona ekumenický překlad*. Praha, 1988.

¹³ O'DONNELL Christopher. *Slavíme s Marií: Matka Boží v liturgii*. Kostelní Vydří, 1996. ISBN 80-7192-088-6

¹⁴ ŠTAJNOCHR, Vítězslav. *Panna Maria Divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. Uherské Hradiště, 2000. ISBN 80-86185-10-9.

¹⁵ SoKA Jeseník, MěNV Zlaté Hory, inv. č. 57, Kronika města Zlaté Hory I. díl, 1947-1983.

¹⁶ SoKA Jeseník, fond ONV Jeseník.

Na jeho osobu se podrobněji zaměří poslední kapitola, kde bude mimo jiné nastíněna náplň jeho práce a široký okruh jeho pravomocí.

Následně bude využit rozhovor s pamětníkem Václavem Dvořákem¹⁷ a archivní pramen Městského národního výboru Zlaté Hory¹⁸, který se váže k demolici poutního místa. Bohužel již teď lze konstatovat, že tento pramen popisuje vývoj poutního místa pouze v šedesátých a na počátku sedmdesátých let. Na otázku, co se dělo na poutním místě v padesátých letech, spíše odpoví materiál církevního tajemníka, získaný z fondu Okresního národního výboru Jeseník. Samozřejmě je nutné mít na paměti celkovou politickou situaci v padesátých letech. Z toho důvodu bude pravděpodobně hodně zápisů z pera okresního církevního tajemníka zkreslených, proto jim nebude možné plně důvěřovat. Činností okresního církevního tajemníka v regionu Jesenicko se zabývala Mgr. Beata Kempná ve své diplomové práci s názvem *Církevní politika komunistického režimu na severní Moravě (se zaměřením na region Jesenicko) v letech 1950-1956*.¹⁹

K obnově poutního místa se váže fond Sdružení pro obnovu poutního místa Panny Marie Pomocné u Zlatých Hor²⁰, který je uložen rovněž ve Státním okresním archivu Jeseník. Je mladší třiceti let a není zpracován. Je možné, že v něm budou uloženy cenné informace z jednání Sdružení pro obnovu Maria Hilf, či přehled darů a financí na obnovu poutního místa.

Celkově lze již teď konstatovat, že pro popis vývoje poutního místa v 50. letech bude stěžejní materiál z fondu Okresního národního výboru Jeseník. Pro situaci v 60. a 70. letech to naopak bude materiál z fondu Městského národního výboru Zlaté Hory a informace získané rozhovorem s pamětníkem, Václavem Dvořákem. Údaje o obnově poutního místa budou čerpány z fondu Sdružení pro obnovu Maria Hilf a z rozhovoru s Václavem Dvořákem.

Podářilo se mi také získat přístup k projektové dokumentaci kostela a jeho okolí, která byla zpracována architekty Černouškem a Zajíčkem v roce 1992. Odtud budou využity informace pro přesný architektonický popis díla.

Protože poutní místo v době své obnovy nebylo památkově chráněno, obešla se jeho stavba bez konzultace s orgány památkové péče, a tudíž stavebníci měli volnou ruku a

---

¹⁷ Rozhovor s Václavem Dvořákem ze dne 25. 11. 2017.

¹⁸ SOKA Jeseník, fond MěNV Zlaté Hory, inv. č. 441, Demolice poutního místa 1948-1973.

¹⁹ KEMPNÁ, Beata. *Církevní politika komunistického režimu na severní Moravě (se zaměřením na region Jesenicko) v letech 1950-1956*. Olomouc, 2013. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.

²⁰ SOKA Jeseník, fond Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná u Zlatých Hor.

nemuseli zachovat jeho původní podobu. Proto je kostel poměrně moderní stavbou, jak po architektonické stránce, tak i po stránce materiálové.

V současnosti není poutní místo památkově chráněno. Kostel a jeho okolí jsou dvacet let staré, což nestačí k prohlášení kulturní památkou. Asi si někdo položí otázku: „A co dělaly orgány památkové péče v roce 1973?“ I já jsem si kdysi kladla tuto otázku. Poté, co jsem se stala referentkou památkové péče na Městském úřadě Jeseník, jsem zjistila, že i dnes je velice těžké zabránit demolicí objektu, pakliže není chráněn buď jako kulturní památka nebo není alespoň v památkové zóně, či v okolí jiné kulturní památky. Ochrana církevních objektů byla v době totality obzvlášť těžká a téměř nemožná.

V práci budou použity dvě metody historikovy práce. První, metoda orální historie, kdy vyzpovídám žijícího pamětníka Václava Dvořáka, který mi přislíbil poskytnout rozhovor. Spolu si budeme povídat hlavně o období 60. a počátku 70. let, kdy se účastnil pokusů poutní místo zachránit. Po revoluci byl jedním z čelních představitelů, kteří se zasloužili o jeho obnovu. Bohužel většina dalších pamětníků, kteří by pamatovali i dobu 70. let, už zemřela a ti, kteří ještě žijí, na tom nejsou po zdravotní stránce tak dobře, aby byli schopni poskytovat rozhovory.

Nejznámějším českým autorem, zabývajícím se metodou orální historie je Miroslav Vaněk, který napsal knihu *Orální historie, metody a technické postupy*.²¹ Tato metoda patří k nejmladším metodám historikovy práce a v současné době je stále více populární. Co je podstatou orální historie? Laicky lze říct, že se jedná o rozhovor s pamětníkem (narátorem), který má svá pravidla. Využitím této metody je možné zpracovat životní příběh pamětníka, či se od něj dozvědět, jak prožíval nějakou historickou událost. Zároveň můžeme získat jedinečné informace a svědectví.

Pro uskutečnění rozhovoru je důležité znát určitá pravidla, kterými se musíme řídit. Nejdříve zvolíme vhodného pamětníka, kterého kontaktujeme. Pokud souhlasí s rozhovorem, můžeme se s ním sejít. Důležité je vybrat správné místo. Asi nejlepší pro pamětníka je jeho domácí prostředí, kde průběh konverzace nebude nic rušit. Pamětník by měl být seznámen s tématem. Pro záznam rozhovoru je nejlepší použít diktafon. Konverzace má být vedena ohleduplně a narátorovi by měl být poskytnut dostatečný prostor pro vyprávění. Zvláště u starších osob musíme hlídat, aby zbytečně nezabíhaly pryč od tématu. Po ukončení rozhovoru jej co nejrychleji zpracujeme a pokud nás napadnou další doplňující dotazy, co nejrychleji si

---

²¹ VANĚK, Miroslav, a kol. *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc, 2003. ISBN 80-244-0718-3.

sjednáme další schůzku. Pamětníka po ukončení rozhovorů seznámíme s obsahem. Pokud nebude souhlasit se zveřejněním některých částí, musíme mu vyhovět. Nesmíme opomenout nechat si podepsat souhlas narátora s použitím materiálu pro účely, pro které byl rozhovor pořízen.

Tato práce se bude zabývat také ikonografickým motivem Panny Marie a dalšími svatými, kteří mají kostel rovněž pod svou patronací. Ikonografie je jednou z metod historikovy práce. Zabývá se interpretací nějakého díla, či kultu. Skládá se ze tří fází. V první sledujeme motiv, který se snažíme svými slovy interpretovat, jednoduše řečeno popisujeme to, co vidíme. Ve druhé fázi už musíme mít nějaký kulturní a historický přehled, díky kterému dokážeme motiv zasadit do určitého prostředí. V poslední fázi již můžeme rozeznávat konkrétní symboly a rozkrývat jejich pravý význam. Díky tomu, můžeme rozpoznávat jednotlivé atributy svatých a lehce tak určit, o kterého z nich se jedná.

Tato práce má za úkol zmapovat dějiny poutního místa Maria Hilf, objasnit, proč došlo k jeho zavření a poté k postupné a cílené devastaci a zároveň popsat jeho následné obnovení. V neposlední řadě jej také zviditelnit pro širší veřejnost, protože svým pohnutým osudem a umístěním na nádherném místě uprostřed lesů, si jistě zaslouží být navštěvováno poutníky a turisty z celé naší vlasti.

1 Historický a náboženský vývoj města Zlaté Hory

Město Zlaté Hory se nachází ve Slezsku na úpatí Biskupské hory. Na severu sousedí s Polskem, na jihu s obcí Heřmanovice, na západě s obcí Mikulovice a na východě s obcí Petrovice. Od krajského města Olomouc je vzdáleno 100 km. Jedná se o pohraničí, ve kterém žilo až do roku 1945 převážně německy mluvící obyvatelstvo. Z tohoto důvodu jsou i historická místní jména německého původu. Město Zlaté Hory se původně jmenovalo Zuckmantel. V 16. století se přejmenovalo na Edelstadt.²² Dnešní jméno Zlaté Hory, které odkazuje na jeho hornickou minulost, dostalo až v roce 1949.

1.1 Vývoj od 13. století do 17. století

„Počátky osídlení města je nutno klást hluboko do doby před r. 1200 a nechybí oprávněné názory, že se tu rýžovalo zlato už v římských dobách.“²³ Ve třináctém století došlo ke kolonizaci území obyvatelstvem, kterou prováděl biskup Vavřinec spolu s moravským markrabětem Vladislavem Jindřichem, což byl bratr českého krále Přemysla Otakara I. V tomto období byly na území nalezeny doly se zlatem. Biskup Vavřinec zahájil těžbu, avšak záhy poté je obsadil markrabě Vladislav Jindřich, který je odmítl biskupovi vrátit. Biskup se obrátil na papeže, ale jejich spor nakonec vyřešila až Vladislavova smrt v roce 1222. Po jeho skonu se dědicem stal jeho bratr Přemysl Otakar I., kterého papež opět vyzval, aby doly vrátil. Dodnes nevíme, jak spor dopadl, ale je zřejmé, že zde už v této době žili nějací lidé, kteří pracovali v dolech.

Vůbec poprvé se jméno Zuckmantel objevuje v listině z roku 1263, která se týkala dnešních polských Glucholaz a sousedních vsí. V listině se pojednává o horách směrem k Zuckmantelu.²⁴ Kvůli ochraně dolů byl postaven hrad Edelštejn, který ovšem v roce 1280 obydleli loupežníci, kteří podnikali nájezdy na biskupské území v dnešním Polsku. Byli ovšem poraženi a jako náhradu škody museli přenechat hrad Edelštejn biskupům. Ti o něj záhy opět přišli a hrad tak zůstal ve správě opavského vévodství.

Roku 1306 získalo město Zlaté Hory městská práva, nevíme ovšem, co bylo jejich obsahem. Roku 1339 opavský kníže Mikuláš II. daroval z blíže neznámých důvodů hrad a jeho okolí králi Janu Lucemburskému. Z téhož roku se dochovala zpráva o styku Zlatých Hor a Prahy. Ve zprávě královský podkomoří nařídil soudci a přísězným ze Zlatých Hor, aby

²² SOKA Jeseník, Archiv města Zlaté Hory, inv. č. 686 Pamětní kniha města Zlaté Hory, 1941.

²³ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966. s. 450.

²⁴ Tamtéž, s. 451.

vyhověli zástupci mnišky z kláštera sv. Magdalény v Praze, která obdržela od zlatohorského měšťana v zástavu za 20 kop dům a mlýn a další majetek ve městě.²⁵ Roku 1361 byly Zlaté Hory navraceny zpět opavskému vévodovi. V průběhu bojů o Slezsko, které probíhaly za vlády Jiřího z Poděbrad, byl hrad Edelštejn roku 1467 zbořen. Biskup využil bojů a na jeho rozkaz došlo ke zkáze hradu, údajně kvůli nedostatečnému důchodu na jeho údržbu. Od té doby už nebyl obnoven, ačkoliv je kulturní památkou.

Po zničení hradu se význam města zvýšil, a to i z toho důvodu, že se roku 1477 dostalo pod správu biskupství. Dokud město patřilo opavskému vévodství, nemohlo přirozeně vzkvétat, protože leželo příliš na severu území, které patřilo opavskému vévodovi a rovněž nemělo odbytiště řemeslné výroby.²⁶ Od chvíle, kdy se dostalo pod správu biskupa, situace se zlepšila. „*Městu se otevřela cesta do nízké roviny, bohaté na zemědělské produkty, zejména obilí a jeho rudné doly se staly středem pozornosti biskupů, sídlících v nedaleké Nise. Ti hned po zisku Zl. Hor obrátili zájem kapitálově silných vratislavských kupců na zdejší dolování a v poměrně krátké době přišli sem s podnikateli i noví horníci z Čech, Saska, Rakouska i Tyrol.*“²⁷

Začátkem 16. století dosáhly Zlaté Hory vrcholu hornické slávy a proto jim biskup v roce 1510 udělil horní řád.²⁸ Po celé 16. století těžba jenom kvetla. Ke konci století zde byly nalezeny dva valouny zlata, které vážily přes jeden kilogram a které byly poslány Rudolfovi II. do jeho sbírek.²⁹ Celé 16. století bylo bohužel poznamenáno četnými neštěstími, při kterých horníci pracující v dolech umírali. Docházelo zejména k zavalení dolů, či jejich zatopení. Na přelomu století byly doly uzavřeny a lidé museli začít hledat nový druh obživy, jimž se stalo plátenictví a obchod s přízí.

1.2 Vývoj města od 17. století do konce druhé světové války

Třicetiletá válka, kdy městem prošla vojska švédské armády, Zlaté Hory neponičila. Kromě finančních škod město neutrpělo vážnější ztráty. Mnohem děsivější období nastalo v průběhu čarodějnických procesů, které zasáhly kraj a jeho okolí v několika po sobě jdoucích vlnách. Na Šumpersku, kde procesy probíhaly později, za jejich spuštěním stálo obvinění velmi chudé ženy z čarodějnictví. Nedožila jí kráva, a tak uposlechla rady kořenářky, že jí má

---

²⁵ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966. s. 451.

²⁶ Tamtéž, s. 453.

²⁷ Tamtéž, s. 453.

²⁸ HUBÁČEK, Jaroslav a kol. *Historické zajímavosti Zlatohorska*. Zlaté Hory, 2001. s. 3.

²⁹ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966. s. 456.

podat proměněnou hostii. Žena šla do kostela a při přijímání hostii nespokla, ale vyplivla ji do šátku. Naneštěstí byla odhalena a udána a tím započalo pronásledování čarodějnic na Šumpersku. Na Jesenicku a Zlatohorsku není důvod pronásledování příliš znám, ale zřejmě mohlo jít o touhu po nabytí majetku, jelikož většina obětí nepocházela z nuzných poměrů.

První vlna zasáhla roku 1622 především Jesenicko a Zlatým Horám se prakticky vyhnula. Druhá vlna vypukla v roce 1636 a ta už zasáhla i Nisu a Zlaté Hory. Není přesně znám motiv, který byl příčinou pronásledování „čarodějnic“. Velice se v tomto honu angažoval jistý dr. Martin Lorenz z Nisy, který byl biskupským komorním prokurátorem. V Nise byla postavena pec, ve které byly spalovány domnělé čarodějnice. Niským vzorem se inspiroval horní hejtman ze Zlatých Hor, jenž bydlel v Heřmanicích a požadoval, aby i zde byla postavena spalovací pec. Radní ze Zlatých Hor jeho návrh zamítli s odkazem na hrdelní právo města. Čarodějnické procesy byly výnosným byznysem. Například v Nise dostala zemská vláda za upálení 11 lidí 351 tolarů, purkmistr, radní a přísežní obdrželi od 9 do 18 tolarů. Kat si též přišel na své. Za mučení a usmrcení člověka získal kromě celého zaopatření 6 tolarů k dobru a jeho pomocníci dostali po dvou tolarech. Jelikož se náklady spojené s dobou věznění a popravou hradily z majetku odsouzených, byli mezi oběťmi zámožní lidé.³⁰ Dodnes není jasné, kolik lidí přišlo v těchto procesech o život.

Třetí vlna procesů vypukla po skončení války v roce 1651 a zasáhla Jeseník, Zlaté Hory, Nisu a Hlucholazy. Celou hrůzu spustila vymyšlená báchorka osmiletého chlapce, který tvrdil, že se spolu s paní Schneidrovou zúčastnil schůzky čarodějnic. V této vlně přišlo o život přes padesát lidí, především žen. Zemská vláda přemýšlela nad konfiskací majetku zemřelých, ale nakonec od této myšlenky upustila, neboť se obávala zloby královských radů ve Vratislavi. Biskup Karel Ferdinand se snažil obětem aspoň trochu pomoci. Žádal, aby byly ušetřeny mučení a vyšetřování proti uvězněným bylo zastaveno. Jeho žádosti nebylo vyhověno a výslechy nadále pokračovaly. Mezi oběťmi byly i nevinné děti ve věku od jednoho do dvanácti let. *„Předním iniciátorem těchto nelidských zločinů byl prokurátor Ferdinand Zacher, který působil v Nise a na Jesenicko jen dojížděl. Přisedícím soudu byl Jindřich František Boblig, člen známé rodiny, který později smutně proslul v procesech s čarodějnicemi na Velkých Losinách a v Šumperku.“*³¹ I biskupský vizitor, který v roce 1651 navštívil Jeseník, podal ve zprávě svědectví o tom, že ačkoliv jsou všichni obyvatelé Jeseníku katolíci, i přesto je polovina města postižena čarodějnictvím. *„Ještě r. 1653 přijala diecézní synoda konaná v Nise usnesení, aby proti lidem, zejména ženám, kteří uzavírají spolky*

³⁰ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966. s. 144.

³¹ Tamtéž, s. 146.

*s ďáblem a působí škody na majetku celé společnosti, bylo zakročeno i s pomocí světského ramene.*³² Procesy si vyžádaly na Jesenicku a Zlatohorsku několik desítek obětí.

Na přelomu 17. a 18. století obchod s plátnem jenom kvetl a dokonce do města přicházeli zahraniční obchodníci. V roce 1740 žilo ve Zlatých Horách 1765 lidí. Do konjunktury města neblaze zasáhly prusko-rakouské války o Slezsko. Prušští vojáci se snažili odříznout Nisu od Moravy a kvůli tomu obsadili Zlaté Hory. Místní se začali bránit, načež pruské vojsko město zapálilo. Shořela radnice i s městským archivem.³³ Po ukončení války se Zlaté Hory ocitly na nové hranici a zůstaly v habsburké části Slezska. Sotva se vzpamatovaly z následků války, začala druhá slezská válka, kdy bylo město neustále zatíženo přechody vojsk a především pandury, jež vedl baron Trenk. Byla to nejslavnější dobrovolnická jednotka ve službách Marie Terezie, sestávající z lapků, vrahů atd.

Po ukončení slezských válek se ekonomika Zlatých Hor vzpamatovala velice těžce. Díky novým hranicím byla zavedena cla a frekvence obchodu poklesla natolik, že bylo nutné se přeorientovat na Uhry a jižní Evropu.³⁴ Nicméně úpadek dolování se nezastavil ani v 18. století a to ani poté, co se těžby ujal samotný biskup Schaffgotsch. Město na těžbě nevydělávalo a navíc muselo platit poměrně vysoké daně. I proto, když roku 1766 město navštívil samotný Josef II. se svým doprovodem, prosili jej lidé o zmírnění daní, leč následník trůnu jejich požadavku nevyhověl.³⁵ Zlaté Hory se znovu ocitly ve válečném ohrožení v roce 1779, kdy se na hoře sv. Rocha střetlo pruské vojsko s rakouským. Prušáci byli naštěstí poraženi a museli ustoupit k Nise, takže město se vyhnulo další pohromě. Kvůli své pohraniční poloze se do něj stahovali emigranti, mezi nimiž se často vyskytovaly nekalé živly, které loupily a přepadaly lidi. „*Nebezpečná byla zejména cesta ze Zl. Hor do Heřmanovic, po které nebylo radno po setmění chodit. Např. r. 1758 byl zde zavražděn mladý kněz z Hlucholaz, ubírající se do Šternberku, a krátce předtím (1753) tu přišel o život jeden obchodník.*“³⁶

Na začátku 19. století došlo ke zlepšení ekonomické situace. Roku 1811 zde založil plátenickou manufakturu J. Münzberg, který se záhy spojil s vídeňským obchodníkem Regenhartem a dal práci několika stovkám lidí. Dalším podnikatelem se stal chemik Weiss, který přišel s inovativní myšlenkou výroby lesní vlny, kterou plnil matrace a polštáře a také

---

³² Tamtéž, s. 146.

³³ SOKA Jeseník, Archiv města Zlaté Hory, inv. č. 686 Pamětní kniha města Zlaté Hory, 1941.

³⁴ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966. s. 460.

³⁵ SOKA Jeseník, Archiv města Zlaté Hory, inv. č. 686 Pamětní kniha města Zlaté Hory, 1941.

³⁶ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966. s. 463.

vynalezl jehličnatý olej, který se výborně hodil na léčení revmatismu a kožních problémů.³⁷ Tímto počinem byly založeny léčebné lázně, do kterých se lidé jezdili léčit. Díky hospodářskému růstu si mohlo město dovolit investovat do svého vzhledu. Hospodářská konjunktura ovšem netrvala dlouho. Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století došlo k jeho opětovnému úpadku. To mělo za následek velkou nezaměstnanost a hladovění lidí. K prohloubení krize následně přispěl i rok 1847, kdy došlo k nákaze brambor plísňemi.³⁸ „*Na strašlivý stav hladovějícího obyvatelstva v městě upozornila gubernium koncem r. 1845 lázeňská policie. Jediným hubeným výsledkem zákroku byl přiděl 240 zl. z daru arcivévody Františka Karla a zřízení 2 přadláckých škol, jedné na náklad biskupa a druhé na útraty města.*“³⁹ Situace se zlepšila až s příchodem roku 1847, kdy byla uspořádána „tzv. polévková akce“, kdy chudí obyvatelé dostávali denně alespoň jedno teplé jídlo. I tak ale došlo k několika desítkám úmrtí, jelikož lidé často požíli zkažené potraviny a také se mezi nimi šířily různé nemoci. Vrchnost nebyla schopna situaci zvládnout. Přispívala sice na vaření polévek a zlevnila obilí, ale to nestačilo ke zlepšení životních podmínek. Zbídačení lidé navíc začali krást a to převážně dřevo, které prodávali do Pruska.⁴⁰ Vše vyvrcholilo revolučním rokem 1848, kdy bylo zrušeno poddanství, ale zároveň vypukly nepokoje mezi poddanými, kteří odmítli plnit své poddanské robotní povinnosti. „*K dramatickým ozbrojeným střetnutím došlo i ve Zlatých Horách, v Bílé Vodě a v Horních Hošticích, kam bylo povoláno vojsko.*“⁴¹ Vše měla vyřešit Národní garda, která ovšem situaci nedokázala zvládnout. Z toho důvodu musela přijet vojenská posádka, která sjednala pořádek. I po zrušení poddanství na podzim roku 1848 bylo ve městě stále rušno. „*Do frankfurtského parlamentu byl zvolen i Zlatohorák Antonín Trampusch.*“⁴² Po jeho návratu do Vídně byl zatčen a obviněn z protistátní činnosti. Svůj trest si odpykal na Špilberku.

Roku 1866 propukla válka mezi Pruskem a Rakouskem, ve které šlo o vyřešení a vyjasnění si vzájemné pozice. Zatímco Rakousko preferovalo vytvoření federace států, Prusko naopak usilovalo o sjednocení německých států pod nadvládou Pruska. V červenci se vojska obou zemí střetla v bitvě u Hradce Králové, kde Prusko zvítězilo. Následkem toho Rakousko ztratilo Holštýnsko a vystoupilo z Německého spolku. Ve Zlatých Horách došlo k povolání do vojska. Ve městě vypukl zmátek, lidé spěšně schovávali cennosti a úřední daňová pokladna byla ukryta v lese. Na začátku července dorazili Prusové do města, zničili

³⁷ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966. s. 436.

³⁸ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-52. ISBN 80-902929-4-1.

³⁹ ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966, s. 465.

⁴⁰ Tamtéž, s. 466.

⁴¹ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-52. ISBN 80-902929-4-1.

⁴² Tamtéž, s. I-53.

telegraf a poštovní vedení a zabavili jídlo. Na konci 19. století postihla Zlaté Hory velká povodeň, kdy došlo k poškození některých budov a silnic. Stejná situace se opakovala v roce 1903, kdy povodeň napáchala ještě větší škody, než předešlá velká voda. „9. a 11. července vytrvalý déšť a následující průtrž mračen přinesla obyvatelům hrůzu. Voda se vylila z břehů, šířka vodní hladiny dosahovala až 50 m. Za městem se valící voda zanechávala na polích obrovské hromady předmětů, Všechny mosty, lávky a vodní jezy byly odplaveny.“⁴³ První desetiletí dvacátého století přineslo městu hospodářský a ekonomický růst, spojený s rozvíjejícím se cestovním ruchem, ať už to byly poutě spojené s poutním kostelem Maria Hilf, či zakládání nejrůznějších spolků. Na konci prvního desetiletí dvacátého století, dolehla na město krize, spojená se zvyšující se nezaměstnaností. Přesto se zde vybuďovala kanalizace a vodovod.

Záhy po vypuknutí první světové války roku 1914 muselo narukovat přes sto mužů. Za celou dobu války bylo povoláno na frontu celkem 452 mužů.⁴⁴ Starší, kteří pro svůj věk zůstali doma, museli nastoupit k veřejné službě. Životní podmínky obyčejných lidí se během války zhoršily. Lidé neměli dostatek potravin, a proto přepadávali vlaky, které měly odvézt jídlo vojákům na frontu. V průběhu války bylo vše na příděl, nejenom jídlo, ale i oblečení či hygienické potřeby. Dále byly vyhlášovány dobrovolné sbírky např. kovů, vlny atd. Podniky byly přetransformovány pro válečné účely. Válka si vyžádala 118 životů a přes 200 nezvěstných. Seznam jmen padlých vojáků byl uveden na památníku z první světové války, který byl postaven roku 1922.

Konec války s sebou přinesl rozpad monarchie a vznik republiky. Jelikož německy mluvící obyvatelstvo se vznikem republiky nesouhlasilo, byla na území s velkým počtem německého obyvatelstva vyhlášena provincie Sudetenland s hlavním městem Opavou. Vláda na toto území poslala vojsko, které mělo zaručit klid. „Zlaté Hory byly obsazeny československým vojskem v lednu 1919 a to II. praporem 13. olomouckého střeleckého pluku. Přes námitky německé městské rady zavlála na radnici československá vlajka. S vojskem přišlo i několik desítek českých státních zaměstnanců. Odpor německy mluvícího obyvatelstva proti Československu však trval. Obzvlášť silné nacionální hnutí se objevilo právě ve Zlatých Horách, v Jeseníku a Javorníku.“⁴⁵ Německé obyvatelstvo se rovněž bouřilo proti odvodům do českého vojska. Demonstrace měly smutný průběh i ve Zlatých Horách. Mladí Němci se

---

⁴³ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-56. ISBN 80-902929-4-1.

⁴⁴ Tamtéž, s. I-57.

⁴⁵ Tamtéž, s. I-59.

odmítli k odvodům dostavit a došlo mezi nimi a složkami ozbrojené moci ke střetu, který skončil střelbou, při které zahynul policejní inspektor z Jeseníku a dalších pět lidí.⁴⁶

Po krachu americké burzy roku 1929 se ve městě a blízkém okolí rozhořely stávkové a protesty lidí, kteří se dožadovali lepších sociálních podmínek. Asi nejznámějším případem je Frývaldovská stávka, která proběhla v Lipové roku 1931 a při níž došlo k zastřelení osmi osob. S nezaměstnaností a obecně se sociální nejistotou, se v pohraničí, kde byla většina obyvatel německého původu, pojal nárůst sympatií s německým extremismem. „*Po Hitlerově nástupu k moci rostla v pohraničních oblastech úloha organizace Sudetoněmecká vlastenecká fronta (SHF), v níž hlavní jádro tvořily rozpuštěné strany DNP a DNSAP. Sudetendeutsche Heimatfront se před parlamentními volbami v r. 1935 přetransformovala na Sudetoněmeckou stranu (Sudetendeutsche Partei – SdP), v čele s Konrádem Heinleinem.*“⁴⁷ V následujících letech sice docházelo k postupným zákazům projevů této propagandy (užívání hákového kříže, zákaz zpěvu fašistických písní atd.),⁴⁸ nicméně rostoucí projevy sympatií se Sudetoněmeckou stranou a jejím programem byly stále více zřetelné. V roce 1935 proběhly volby do Národního shromáždění a to jak do senátu, tak i do poslanecké sněmovny. Ve volbách do obou komor uspěla s nejvyšším počtem hlasů Sudetoněmecká strana, která byla založena roku 1933 Konrádem Heinleinem. V parlamentu získala celkově 1 249 534 hlasů, tj. 15,18 %, v senátu 1 092 255 hlasů, tj. 15,01%.⁴⁹ Ostatní tradiční strany takového výsledku nedosáhly. Podobně tomu bylo i ve volbách do okresních a zemských zastupitelstev, kde rovněž drtivě zvítězila Sudetoněmecká strana. V pohraničí se situace nadále zhoršovala. Příznivci Sudetoněmecké strany ovládali německé spolky a organizace a také se vyostřovaly spory mezi Němci a Čechy žijícími v pohraničí. V roce 1937 proběhl ve Zlatých Horách celostátní sjezd Německého kulturního spolku, kterého se zúčastnil Konrád Heilein, K. H. Frank a další členové SdP. Jejich cílem bylo, aby s nimi spolek začal spolupracovat, což se povedlo. Mladí příznivci a členové SdP odcházeli „na zkušenou“ do Německa, odkud se po výcviku vraceli a zakládali tzv. freikorps, což byly tajné organizace, které měly za úkol destabilizovat situaci v pohraničí pomocí sabotáží. Někteří její členové se později v nacistické říši dostali na významné pozice a měli poměrně velké pravomoci.

Nástup nacismu s sebou nesl také rozvoj antisemitismu. Do zlatohorského sanatoria se jezdili léčit Židé už od 19. století. Bohužel nenávist k nim se nevyhnula ani tomuto zařízení.

---

⁴⁶ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-59. ISBN 80-902929-4-1.

⁴⁷ Tamtéž, s. I-61.

⁴⁸ Tamtéž, s. I-61.

⁴⁹ *Volby do Národního shromáždění 1920 až 1935*. Český statistický úřad, 31. 3. 2006 [cit. 8. 9. 2018]. URL:<<https://www.czso.cz/csu/czso/volby-do-narodniho-shromazdeni-1920-az-1935-n-2hwwxuf57q>>.

Rok 1938 byl pro prosperující sanatorium zlomový, antisemitismus dorazil i sem. Majitel sanatoria se jej pokusil prodat, ale vzhledem k situaci v pohraničí a samotnému faktu, že byl Židem a ti nesměli obchodovat s říšskými Němci, nakonec neuspěl. Město mělo seznam všech Židů, žijících ve Zlatých Horách, vyhotoven před rokem 1938. Jejich majetek byl pod německou správou a roku 1944 proběhlo jeho vyvlastnění a následně připadl městu.⁵⁰

Na jaře roku 1938 byla vyhlášena částečná mobilizace. Češi v tu dobu již odcházeli z pohraničí do vnitrozemí. To se týkalo i všech českých rodin ze Zlatých Hor. Ve městě zůstalo pouze pár Čechů. V květnu proběhly komunální volby. Jednoznačným vítězem se stala strana SdP. „*Dne 22. září 1938 odešli z města poslední Češi a freikorpsem byly otevřeny hranice do Glucholaz mezi Německem a ČSR... V Nyse a Prudniku se organizovali zlatohorští občané a cvičili podvratnou činnost ve zvláštních oddílech freikorpsu (FS)*.“⁵¹ Na začátku října roku 1938 město navštívil Adolf Hitler, kterého na náměstí vítala spousta obyvatel.

Po vypuknutí války v září roku 1939 byli zlatohorští muži německé národnosti odvedeni do služeb německé armády. Na jaře roku 1943 se do Zlatých Hor přistěhovali první říšští Němci, kteří utekli z Německa.⁵² Na sklonku války, kdy už bylo jasné, že Německo pomalu prohrává, proběhla ve Zlatých Horách mobilizace do domobrany. I přes všechnu snahu Německo válku prohrálo. Ještě před jejím koncem se začali z města stěhovat říšští Němci, kteří se sem v roce 1943 přistěhovali.

V březnu 1945 prošel městem pochod smrti. V kronice města Zlaté Hory se píše, že v říjnu téhož roku se v potoce našly tři torza lidských těl, která patřila vězňům z pochodu. Pro značný rozklad se je nepodařilo identifikovat, a tak jejich ostatky byly uloženy do hrobu.⁵³ Rudá armáda dorazila do města v květnu 1945 a ubytovala se v opuštěném sanatoriu. Město bylo postupně osvobozeno a válka skončila.

1.3 Poválečný vývoj města

Do poválečného vývoje Zlatých Hor zásadně zasáhl rok 1945. Po skončení druhé světové války bylo jasné, že další soužití Čechů a Němců je z praktického hlediska nemožné. Odsunutím německého obyvatelstva došlo také k náboženskému úpadku v Sudetech. Němci – většinou katolíci byli vysídleni a do pohraničí se přistěhovali noví obyvatelé, kteří mnohdy

⁵⁰ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-63. ISBN 80-902929-4-1.

⁵¹ Tamtéž, s. I-66.

⁵² Tamtéž, s. I-70.

⁵³ SOKA Jeseník, MěNV Zlaté Hory, inv. č. 57, Kronika města Zlaté Hory I. díl, 1947-1983.

nepraktikovali svou víru. Odsunuti byli také římskokatoličtí kněží, kterých byl obecně nedostatek. Dalším hřebíčkem do rakve katolické církve se bezpochyby stal tok 1948, kdy ve volbách zvítězila komunistická strana, která naši vlast ovládla na dlouhých čtyřicet let. Jedním z jejich úhlavních nepřátel byla právě katolická církev.

1.3.1 Odsun německého obyvatelstva

Odsun německého obyvatelstva do značné míry ovlivnil vývoj v pohraničí po roce 1945. První náznaky, že by k němu mohlo dojít, se objevily už v průběhu války. Již na konci roku 1943 jednal prezident Beneš se sovětskými představiteli v Moskvě, kterým předložil čtyři memoranda, z nichž se jedno týkalo poválečného vyrovnání se se sudetskými Němci. Vláda si vymezovala právo určit, kdo z nich bude muset odejít a kdo bude moci zůstat.⁵⁴

V Košickém vládním programu z dubna 1945 se praktická otázka vysídlení neřešila. Bylo v něm ale stanoveno, kdo bude do odsunu zahrnut a kdo z něj bude vyjmut. Například neměli být odsunuti Němci, kteří ještě před Mnichovskou dohodou obdrželi československé občanství a zároveň byli antifašisty. Naopak odsunuti měli být ti, kteří se na československé území přistěhovali po Mnichovu, či za okupace, pakliže se nepředpokládalo jejich trestní stíhání.⁵⁵

Po skončení války již bylo jasné, že další soužití Čechů a Němců ve společné zemi nebude možné a začalo se již konkrétně jednat o tom, jakým způsobem bude odsun proveden.

Odsun měl proběhnout co nejrychleji. Týkal se zhruba 3.5 mil. obyvatel. Tyto údaje ovšem nejsou přesné, neboť vzhledem k rychlému spádu událostí po ukončení války nejsou k dispozici přesné statistiky o tom, kolik Němců na našem území žilo. Vycházelo se z předválečného sčítání německého obyvatelstva. Někteří však umřeli na frontě, jiní utekli pryč před postupující Rudou armádou. Byli i takoví, kteří spáchali sebevraždu, zřejmě z pocitu provinění se, či strachu z odplaty.⁵⁶ Proto se odsun dotknul asi 2.5 milionu lidí. „*Od začátku června 1945 připravovaly politické a vojenské orgány směrnice pro realizaci odsunu německého obyvatelstva. Armáda měla tuto akci zajistit organizačně a technicky.*“⁵⁷ Armádě měly být nápomocny národní výbory. Po celé zemi, v místech, kde žilo více německého obyvatelstva, vznikaly tábory, do kterých byli Němci určeni k odsunu internováni. Jednalo se i o ženy a děti. V těchto táborech museli žít až do té doby, než nastal den jejich odsunu.

⁵⁴ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1964-1947*. Praha, 1991. s. 33. ISBN 80-200-0328-2.

⁵⁵ Tamtéž, s. 51.

⁵⁶ STANĚK, Tomáš. *Odsun*, s. 63.

⁵⁷ Tamtéž, s. 55.

Museli zde rovněž pracovat. Pracovní povinnost se týkala žen od 14 do 55 let a mužů od 14 do 60 let. Životní podmínky v táborech byly odpudivé a mnoho Němců v nich umřelo. Taktéž zde docházelo ke každodennímu násilí. I přes snahu státu odsun korigovat a právně zabezpečit, probíhaly na některých místech tzv. divoké odsuny, kdy byli Němci často vyháněni bez vědomí příslušných bezpečnostních složek a kdy docházelo k nejhroším fyzickým i psychickým proviněním se vůči německému obyvatelstvu. Tato fáze trvala od skončení války do září roku 1945. Od roku 1946 už probíhaly odsuny organizovaně. O tom, že by na Zlatohorsku docházelo k nějakým zločinům, páchaným na německém obyvatelstvu, nejsou žádné zprávy.

V červenci 1945 byl sovětským, britským a americkým představitelům předložen plán na odsun Němců a necelého půl milionu Maďarů s prosbou o jeho schválení. Britové a Američané sdělili, že se touto otázkou budou zabývat na konferenci v Postupimi.⁵⁸ V závěrečném protokolu z jednání pak bylo uvedeno, že Němci mají být vysídleni „lidským způsobem“ a že další odsun má být pozastaven do té doby, než se celá věc projedná ve Spojenecké kontrolní radě pro Německo.⁵⁹

Ve stejnou dobu, kdy byly zveřejněny závěry z jednání Postupimské konference, vydal prezident Beneš dekret č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ve kterém bylo uvedeno, které osoby pozbývají občanství a které nikoliv.⁶⁰ Ti, kteří podle dekretu ztratili občanství, mohli o jeho navrácení požádat od 10. srpna 1945 do 10. února 1946. Žádost se podávala na okresní národní výbor, kde byla postoupena dalšímu zkoumání. Problémem byla smíšená manželství, kdy jeden z manželů ztratil státní občanství a druhý nikoliv.⁶¹

V říjnu roku 1945 byl vydán další z dekretů prezidenta republiky, a sice dekret č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nezemědělského majetku Němců. Konfiskaci měl podlehnout veškerý majetek, kromě toho, který byl nezbytný pro běžný každodenní život. Z tohoto nařízení byl vyjmut majetek Čechů, či Slováků, kteří žili v manželství s německým partnerem. Zabraný majetek měl být sepsán a nesmělo se s ním dále jakkoliv manipulovat, či jej zcizit.⁶² Někteří němečtí obyvatelé se s tím nechtěli smířit a záměrně jej poškozovali.

---

⁵⁸ STANĚK, Tomáš. *Poválečné excesy v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha, 2005. s. 32-33. ISBN 80-7285-062-8.

⁵⁹ Tamtéž, s. 38.

⁶⁰ Dekret č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

⁶¹ STANĚK, Tomáš, Odsun. s. 102.

⁶² Tamtéž, s. 122-123.

Aby se Němci odlišili od ostatních obyvatel, museli na oblečení nosit vyšité velké černé písmeno „N“, které bylo na bílém podkladu. Dále měli zakázáno používat hromadnou dopravu a účastnit se kulturního života. Rovněž přestaly vycházet německy psané noviny a časopisy.

Téhož měsíce byla upravena školní docházka německých dětí, které měly být přijaty do českých škol. Ty, které neuměly dobře česky, mohly chodit na hodiny českého jazyka do zvláštních oddělení národních škol. Soukromé vyučování dětí nebylo umožněno.⁶³ Tyto děti, pokud byly přijaty do školy, musely opakovat ročník a rovněž doba jejich opětovného nástupu do škol se lišila. Některé usedly do školních lavic hned v říjnu 1945, jiné až za rok. Starší děti mnohdy nemohly vůbec pokračovat ve vzdělávání a musely nastoupit do zaměstnání.

Jak již bylo uvedeno výše, po jednání v Postupimi měl být odsun více organizovaný, aby se předešlo páchání zbytečného násilí na vyháněném obyvatelstvu. Vysídlení mělo být provedeno v několika fázích. Němečtí obyvatelé byli zařazeni do kategorií a podle nich v časových etapách opustili zemi. Jako první měli být odsunuti představitelé postradatelné inteligence společně s řemeslníky a živnostníky, kteří nebyli potřební. V další etapě mělo dojít k vysídlení ostatních Němců, vyjma zemědělců, kteří měli odejít až poté, kdy se do pohraničí přistěhují čeští zemědělci. Odsunuti měli být lidé starší 55 let a děti do 14 let v doprovodu rodičů. Lidé nemocní, či neschopni transportu měli být zatím vysídlení ušetřeni. Každý člověk si s sebou mohl vzít zavazadlo o hmotnosti do 60 kg, jídlo na týden a finanční obnos ve výši 100 říšských marek.⁶⁴

Největší vlna odsunu proběhla v letech 1946 - 1947, kdy se jednalo o organizovaný odsun. Tábory se přeměnily na sběrná střediska. „*Všichni Němci měli projít osmidenní karanténní lhůtou ve sběrných střediscích, aby do transportu nepřišly osoby, u nichž bylo podezření z infekčních chorob.*“⁶⁵ Němci byli přesídlováni vlaky. V každém vagónu mělo být třicet osob. Dohled nad dodržením pořádku ve vlaku zajišťoval německý příslušník. V zimě se vlaky vytápěly. Byl zde také zajištěn zdravotní dohled, přičemž personál, zajišťující zdravotní péči, měl být odsunut až v samém závěru.

Německé obyvatelstvo bylo odsunuto hlavně do tří spolkových zemí, a sice Bavorska, Dolního Saska a Šlesvicka - Holštýnska. Většina z nich směřovala do Bavorska, kde zpočátku bydleli v nouzových zařízeních nebo byli přiděleni do rodin. Teprve po čase si postavili vlastní bydlení. Byli to lidé velice pracovití, takže se vesměs všichni uchytili v pracovním

---

⁶³ Tamtéž, s. 121.

⁶⁴ STANĚK, Tomáš. Poválečné excesy, s. 34.

⁶⁵ STANĚK, Tomáš. Odsun, s. 172.

procesu. Díky nim vznikla zcela nová města jako např. Neugablonz, Waldkraiburg, Thanreut a další.⁶⁶ I přesto, že si v novém domově po čase dokázali vydobýt určité postavení, nevzdávali se naděje, že se vrátí do svých původních domovin.

S procesem začlenění se do společnosti byl trochu problém. Ne všichni tamní obyvatelé odsunutí Němce vítali s otevřenou náručí. I samotní sudetští Němci cítili, že jejich místo je jinde. Proto začali zakládat své spolky a roku 1948 byl svolán sjezd do města Bad Aiblingu. Tím byla založena tradice Sudetoněmeckého dne. Zároveň na jejich podporu a ochranu začaly vznikat různé organizace. První z nich byla Sudetoněmecká rada pro ochranu sudetoněmeckých zájmů. Jejím cílem byl vznik sudetoněmecké krajanské centrály, která by hájila zájmy odsunutých Němců.⁶⁷ V roce 1949 založená Spolková republika Německo převzala za odsunutí sudetské Němce odpovědnost. Stávalo se, že německé rodiny byly mnohdy roztrženy. Část byla odsunuta a část zde zůstala.

Na české straně mezitím začal proces osidlování pohraničí. Můžeme jej rozdělit do dvou skupin a to na zemědělský a ostatní. V pohraničí se nacházela třetina orné půdy, proto se sem začali stěhovat hlavně zemědělci. Byla zde vytvořena funkce národního správce, který se měl o půdu starat, a pokud by se osvědčil, mohl ji časem získat do svého vlastnictví. Další skupinou, která přišla do pohraničí, byla inteligence, například učitelé, lékaři apod. Kromě Čechů byli největší národnostní skupinou, která se sem přistěhovala, volyňští Češi, kteří se usadili hlavně na Žatecku, dále to byli Poláci, Jugoslávci atd. První vlna osidlování proběhla v letech 1945 - 1952. Největší zájem byl o úrodné oblasti Žatce, Mostecká až k České Lípě, na jižní Moravě pak o Znojmo a Mikulov, na severní Moravě o Zábřeh, Moravskou Třebovou a Šumperk. Naopak nejmenší zájem byl o Jeseník, Rýmařov, Český Krumlov a Aš, a to z toho důvodu, že nebyly tak úrodné a zároveň byly špatně komunikačně dostupné.⁶⁸

Do Zlatých Hor přicházelo hodně lidí z vesnic okolo Uherského Hradiště. Jelikož se v letech 1947 - 1950 mnoho obyvatel z pohraničí vystěhovalo kvůli ztrátě soukromého vlastnictví a noví lidé nepřicházeli v tak hojném počtu, jak se předpokládalo, přistoupila vláda k řízenému doosidlování. Za tímto účelem přesouvala průmyslové závody do těchto oblastí nebo zde stavěla nové. V této době zároveň započala demolice opuštěných objektů v pohraničí. Celkově bylo srovnáno se zemí cca 35 000 staveb. V 60. a 80. letech probíhalo doosidlování lokálně. Problémem pohraničí bylo, že venkov často sloužil k rekreaci a mladí

---

⁶⁶ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. s. 329 ISBN 80-246-1007-8.

⁶⁷ Tamtéž, s. 330.

⁶⁸ MIKŠIČEK, Petr SPURNÝ, Matěj a kol. *Zmizelé Sudety/ Das Verschwundene Sudetenland*. Domažlice, 2004, s. 68-70. ISBN 80-86125-45-9.

lidé neměli po svatbě kde bydlet, protože řada objektů byla ve vlastnictví rekreantů. Z tohoto důvodu se stěhovali pryč do měst, kde si našli práci a kde zakládali rodiny. Populace na venkově tak pomalu stárла a vymírala.⁶⁹

1.3.2 Odsun Němců ze Zlatých Hor a následné osidlování města

„V červnu byla zřízena funkce osidlovacího referenta, kterou vykonával inspektor finanční stráže Eduard Smítal. Staral se především o dosazení národních správ na obchody, živnosti a drobné provozovny... Na německé živnosti, obchody a továrny byla uvalena národní správa.“⁷⁰ V červnu 1945, tedy měsíc po skončení války, se začali do města stěhovat první obyvatelé české národnosti. Jako první se domů vrátili ti, kteří museli město opustit ještě předtím, než vypukla válka. Následně se přistěhovali lidé zaměstnaní u železnice, pošty, obchodníci a zkrátka všichni, kterých bylo třeba pro chod města. Poté přišli první českoslovenští vojáci. Četnická stanice se rozrůstala o další členy a záhy se začalo ve městě zatýkat. Jako první byl zatčen starosta města Alois Poteschil.

Na začátku června 1945 do města přišla finanční stráž, která kontrolovala hranice a dohlížela na migraci obyvatelstva, které přicházelo, či odjíždělo z města. Němcům byl zabaven jejich majetek. V praxi to bohužel často vypadalo tak, že noví čeští obyvatelé přišli do města, vybrali si dům a hned se do něj nastěhovali. Původní majitele domu, kteří ještě nebyli vysídleni, buď vyhnali, nebo jim přidělili místnost, kde mohli do odsunu zůstat. Vyhnání Němci často hledali útočiště u svých rodinných příslušníků, či přátel. Mnohdy jim byly zabaveny cennosti a jejich osobní věci. Němci se je snažili všemožně ukrýt. Někteří si je zašivali do oblečení v naději, že je převezou s sebou do Německa. Bohužel ve sběrných střediscích byly jejich osobní věci kontrolovány a ukryté cennosti dozorců často našli a nechali si je. Jiní se naopak snažili věci skrýt někde venku např. na zahradě, či v lese. I tam ale nebyly v bezpečí. Pokud se něco ukrýt nedalo, snažili se to zničit. *„Když měla být ze Zlatých Hor odsunuta rodina Johanna Melchiora, jeho manželka zapálila na třech místech svůj dům č. p. 596. Přes rychlý zásah požárníků byla škoda značná. Kristina Melchiorová byla zatčena, ale pro svou duševní poruchu propuštěna a později odsunuta.“⁷¹*

Odsun německých obyvatel začal záhy po skončení války. Lidé, se o svém vysídlení dozvídali den předem od finanční stráže, která odsun organizovala. Oblast Jesenicka

⁶⁹ Tamtéž, s. 72-74.

⁷⁰ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-76. ISBN 80-902929-4-1.

⁷¹ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-79. ISBN 80-902929-4-1.

a Zlatohorska měla několik sběrných táborů, například v Mikulovicích na Muně⁷² a také ve Vápenné. Podmínky v nich nebyly dobré. Dozorci byli mnohdy krutí a nemilosrdní. V táboře v Mikulovicích dokonce došlo k umučení německého lékaře, který čekal na odsun. Asi 300 Němců bylo ze Zlatých Hor odsunuto již na konci července. V kronice se píše: „*Odsun prováděli a organizovali příslušníci stanice SNB za spoluúčastníci vojska a finanční stráže. Průběh odsunu byl hladký. Odsunovaní Němci byli shromážděni na nádvoří soudní budovy, odkud pak byli dopraveni na nádraží do připraveného vlaku a odvezeni do sběrného tábora v Ziegharticích (dnešní Vápenná).*“⁷³ Mnozí z nich se snažili zvrátit svůj osud tím, že si požádali o udělení občanství nebo se pokusili prokázat, že za války byli antifašisty a opatrovali si potvrzení o tom, že zůstali loajální k ČSR. Jejich žádosti byly vesměs zamítány, jelikož každá byla důkladně prošetřena. SNB se tázala českých obyvatel, kteří ve Zlatých Horách bydleli už před válkou a Němce osobně znali, zda jsou jejich tvrzení pravdivá.

Druhý neorganizovaný odsun se uskutečnil v září 1945. Při něm byly vysídleny asi čtyři desítky obyvatel. Další odsuny konané v roce 1946 už byli organizované. První z nich proběhl v únoru 1946.⁷⁴ Němci byli o svém odsunu vyrozuměni s týdenním předstihem. Před tím přišla osidlovací komise spolu se členem SNB a provedla soupis jak movitého, tak nemovitého majetku. Jejich domy byly uzamčeny a klíče odevzdány na MNV. V březnu 1946 bylo vysídleno celkem 183 Němců.⁷⁵ Samotný odsun připravovali a na jeho průběh dohlíželi příslušníci SNB. Probíhal tak, že se v určitou hodinu lidé i se svými zavazadly dostavili do hotelu Šustek na náměstí. Tam probíhaly jejich kontroly a prohlédnuta byla vždy i jejich zavazadla. Odtud putovali do sběrného tábora v Mikulovicích na Muně, a poté vlakem do Německa. Vlaky měly většinou cca 26 vagónů. Němce na jejich cestě doprovázel lékař, který byl sám mezi odsunutými, a také vojenská hlídka. Odsuny probíhaly v pravidelných intervalech až do září roku 1946. Poté do konce roku 1946 a v roce 1947 už docházelo pouze k jednotlivým odsunům podle potřeby. Například v roce 1947 došlo k vysídlení oblíbeného německého lékaře Josefa Jordána. Proti jeho odsunu byla sepsána petice, ale ani to nepomohlo. Na jeho místo nastoupil český lékař. Důvodem těchto jednotlivých odsunů bylo to, že někteří Němci nemohli být odsunuti v hromadném transportu a to z toho důvodu, že na

---

⁷² HRADILOVÁ, Jana – KNOPP, Tomáš. *Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945 ve světle českých pramenů a literatury*. Šumperk, 1996 s. 17.

⁷³ SOKA Jeseník, MěNV Zlaté Hory, inv. č. 57, Kronika města Zlaté Hory I. díl, 1947-1983.

⁷⁴ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-84. ISBN 80-902929-4-1.

⁷⁵ SOKA Jeseník, MěNV Zlaté Hory, inv. č. 57, Kronika města Zlaté Hory I. díl, 1947-1983.

jejich hospodářstvích stále nefungoval národní správce a někteří byli zase nepostradatelní pro výrobu.

Celkově je možné konstatovat, že odsuny probíhaly hladce a žádné zvláštní problémy se neobjevily. Pouze v některých závodech nesouhlasili s odchodem německých pracovníků. Během roku 1946 bylo odsunuto celkově 2858 obyvatel. Ke konci roku zůstalo ve městě pouze 143 Němců, většinou specialistů.

Po odchodu Němců se začalo s osidlováním hospodářských stavení z důvodu zajištění jejich chodu. To ovšem nebylo vůbec jednoduché. Němečtí majitelé se nechtěli vzdát svých usedlostí, takže orgánům MNV byla poskytnuta asistence SNB. Další problémy se vyskytly při přidělování bytů a domků nově příchozím. Nejlepší byty a domy už byly obsazeny českými starousedlíky, kteří přišli do Zlatých Hor záhy po válce. Ostatní byty, které byly k dispozici v roce 1946, se musely nejdříve opravit. Zatímco v roce 1945 se do města stěhovali lidé z celé republiky, v roce 1946 sem přicházeli převážně lidé ze Slovácka.

Po válce do města nepřicházelo pouze české obyvatelstvo, ale i lidé cizích národností. Do Zlatých Hor se jich mnoho nepřistěhovalo. První volyňští Češi se sem dostali během války. Byli to vojáci, kteří se po válce nevrátili do svých domovů. Za nimi postupně přišly jejich manželky s dětmi. Celkově se do Zlatých Hor přistěhovaly dvě rodiny volyňských Čechů, Dufkovi a Cejtchamlovi. Ti získali lepší bydlení, ale přidělenou půdu museli při pozdějším zakládání Jednotných zemědělských družstev odevzdat. Další přistěhovalci byli oravsko-polští Slováci a Slováci pocházející z východního Slovenska, případně Maďarska. Další obyvatelé přišli z Rumunska. Po válce je navštívili českoslovenští státní zaměstnanci a přemlouvali je, aby se přistěhovali do Československa. Nabízeli jim bohatství, jež zde zůstalo po Němcích. Realita byla ovšem jiná. Když sem Rumuni přišli, nejlepší domy a pozemky už byly zabrány. Některá místa byla špatně komunikačně dostupná a často zde chyběl i obchod a další služby nutné k životu. Nakonec se ale ukázalo, že jejich životní úroveň se i přes těžké začátky nemohla srovnávat s tou, kterou by měli, kdyby zůstali v Rumunsku.

1.3.3 Nástup socialismu

Ve volbách do Ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946 získala nejvíce hlasů (ne však většinu) Komunistická strana Československa. Největší podporu měla v pohraničí, odkud bylo odsunuto německé obyvatelstvo. Ve Zlatých Horách zvítězili taktéž komunisté,

získali 374 hlasů. Ve volebním programu slibovali, že budou podporovat malé živnostníky, pokusí se zlepšit hospodářskou situaci a celkovou životní úroveň lidí. Předsedou se stal pozdější prezident Klement Gottwald. Komunisté úzce spolupracovali se Sovětským svazem a postupně připravovali převrat.

Únor roku 1948 zasáhl do života všech lidí v naší vlasti. Celý převrat probíhal v několika dnech. 15. února přijel do Prahy oddíl sovětské tajné policie, aby posílil řady naší Státní bezpečnosti. Část oddílu zůstala v Praze, část se rozmístila na strategická území po naší zemi. O dva dny později začala vládní krize, kdy premiér Gottwald přišel za již vážně nemocným prezidentem Benešem s informací o tom, že nekomunistické strany hodlají sestavit úřednickou vládu. Prezident tuto variantu vyloučil s tím, že pokud bude sestavena nová vláda, měli by v ní být zástupci všech zvolených politických stran. V následujících dnech nekomunističtí ministři podali demise, které prezident nepřijal. Jediní, kdo odmítli demise podat, byli ministři sociálně demokratické strany. 21. února proběhla na Staroměstském náměstí velká manifestace, na které Gottwald vyzval k vytvoření akčních výborů Národní fronty. Pět zástupců z řad manifestujících přišlo poté k prezidentu Benešovi a požádali jej, aby přijal demise, což ovšem Beneš odmítl. O dva dny později již začala SNB vyzbrojovat lidové milice. Ve středu 25. února proběhla další demonstrace na Václavském náměstí. Prezident nakonec demise ministrů přijal a souhlasil, aby Gottwald doplnil vládu. Tímto se komunisté dostali k moci.⁷⁶

V kronice se o únoru 1948, kdy se komunisté ujali v naší zemi na čtyřicet let vlády, nepíše. Jedním z důvodů je pravděpodobně to, že kroniku od roku 1948 začal psát jiný autor, než ten, který do ní zapisoval události let 1946 a 1947. Komunisté začali okamžitě po vítězství ve volbách odstraňovat s pomocí akčních výborů své odpůrce. Ve Zlatých Horách byl ustanoven nový Městský národní výbor. Záhy ovšem začalo znárodnění jak velkých, tak i malých podniků. Lidé, kterým byl takto znárodněn majetek, měli dvě možnosti. Buď mohli vytvořit družstvo, nebo přejít pod stát, který zřizoval státní podniky.

Ve Zlatých Horách zůstal zachován státní podnik Moravolen. Malé obchody byly znárodněny a roku 1949 přešly buď pod stát (např. Pramen) nebo pod družstva (např. Jednota). Zemědělci byli nuceni vstupovat do JZD, či se mohli uplatnit v STS, tj. Strojních traktorových stanicích, které poskytovaly své služby JZD a tím pomáhaly zvyšovat jejich produktivitu.⁷⁷

---

⁷⁶ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Albatros, 2001, s 275-281. ISBN 80-00-00987-0.

⁷⁷ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-101. ISBN 80-902929-4-1.

Roku 1949 se do Československa přistěhovali noví obyvatelé, Řekové. Spousta z nich se usadila na Jesenicku a Zlatohorsku. Řekové byli nuceni ze své vlasti utéct před občanskou válkou, která v jejich domovině vypukla. Jako první přijely děti, které byly umísťovány do dětských domovů, kde čekaly až si je rodiče, či někdo jiný z příbuzenstva vyzvedne. Dospělí přijeli až po skončení války. Řekové se na podmínky v našich končinách adaptovali vcelku rychle a české obyvatelstvo je přijalo dobře.

To, jak se komunistický režim choval k lidem, ukazuje příběh pátera Stanislava Lekavého, který po obnovení Maria Hilf spravoval poutní místo jako duchovní správce. Svátost kněžství přijal dne 25. září 1998 a od roku 1999 až do podzimu roku 2012 působil na Maria Hilf. Po odchodu na odpočinek se přestěhoval do Kroměříže k sestřám Milosrdného svatého kříže, kde žije dosud.

Stanislav Lekavý byl zatčen roku 1950, když mu bylo pouhých 18 let. Obviněn byl kvůli tomu, že si údajně přečetl leták, jehož obsah byl antikomunistický a politicky nekorektní. V Brně byl odsouzen na dva roky žaláře. Postupně prošel několika věznicemi od Břeclavi, přes Uherské Hradiště, Brno – Cejly až po Jáchymov, kde pracoval v dolech. Dozorci ve vězeních byli mnohdy velmi krutí. Stanislav Lekavý mě a mým spolužákům, se kterými jsem jej vyzpovídala, ve své výpovědi popsal několik událostí, při kterých se dozorcí dopouštěli fyzických zločinů na věznicích. Zde jsou dvě ukázky. „...*V tom se otevřely dveře a vynášeli, to si pamatuju přesně, na nosítkách, jestli jste někdy viděli ty nosítka plátěné se dřevem, muže nahého, zbitého, modročervené skvrny měl po celém těle, po celém těle doslova a do písmene. V bezvědomí. A u dveří stál a ty dveře otvíral, jinak sympatický člověk, a ten spoluvězeň mi tiše řekl: „Všimni si, to je Grebeníček, ten mi mastil paty.“ To je v té hantýrce při vstupním vyšetřování přivázání k židli a bití po patách tak dlouho, až ty paty napuchly jako papuče a ten vězeň si nesměl sednout. Ani lehnout, ale musel chodit. Představte si, že každý krok byl strašně bolestivý. Tak donucovali k přiznání toho, co jste nikdy neudělal. Napsali scénu, a buď se k tomu přiznal, nebo byl tak dlouho bit, až to přiznal. To byli spoluvězni, já už jsem toto neprožíval. Já jsem to viděl a celý život jsem si pamatoval to jméno Grebeníček...“⁷⁸*

Druhá událost se odehrála v Plzni na Borech, kam byl Stanislav Lekavý převezen.... „Dovezli mě večer do Plzně na Bory. Na druhý den jsem dostal korekci 21 ostrých, trošku vězeňsky. Tam jsem se dostal v těch korekcích, korekce znamená tmavá a jídlo jenom přes den, a ten první den ještě jakžtakž jsem chodil a hmatem se díval. Ne očima, ale hmatem. Že jsou to čtyři. Nic jiného tam nebylo, než ty čtyři zdi. A večer mě začala bolet ruka od toho, jak jsem

---

⁷⁸ Rozhovor s otcem Stanislavem Lekavým ze dne 18. 9. 2012.

*měl čtyřicet hodin řetízky, tak jsem si odřel ruku. Dostal jsem otravu krve, strašná bolest. Krutá bolest. Strašná bolest. Tak jsem se svinul ke dveřím a očekával smrt, poněvadž nic jiného jsem očekávat nemohl. Bolest se tak stupňovala, že jsem ztrácel vědomí. A zase se mi vracelo. Viděl jsem svůj život jako ve filmu...*⁷⁹

V březnu roku 1953 zemřel Stalin. Ve Zlatých Horách se konala pietní akce k uctění jeho památky. Záhy poté přišla měnová reforma, při níž byla většina lidí ožebračena. Každý člověk si mohl za den vyměnit nejvýše 300 Kč v hotovosti a vklady do 5000 Kč, a to v poměru 5:1. Od poloviny 50. let byly pohraniční strážní hlídány hranice, aby nikdo nemohl uprchnout. Pokud se někdo pokusil překročit hranici s Polskem, i když se jednalo o spřátelenou zemi, byl zajat a nasazen na nucené práce. V únoru roku 1959 byla podepsána mezinárodní dohoda o úpravě státních hranic mezi Československem a Polskem. „*Celková délka hranic se zkrátila o 80 kilometrů. Na Jesenicku se změna týkala patnácti míst. Československo zde získalo 231 ha a Polsko dostalo 120 ha bývalého českého území. Hranice se na Jesenicku zkrátila o 7,6 km. Největší změna nastala ve vsi Skřivánkov, která připadla Polsku se 70 ha území. V okolí Jarnultovic česká strana získala 10 ha. Do Skřivánkova se přistěhovali polští osadníci z Krasova u Vidnavy, který připadl Československu.*“⁸⁰

V první polovině let šedesátých došlo k jistému uvolnění režimu. Němečtí obyvatelé, kteří po válce nebyli odsunuti, dostali možnost se za svými příbuznými odstěhovat nebo se za nimi aspoň vydat na návštěvu. Naopak Němci z NDR, či SRN dostali od války vůbec poprvé povolení přijet na návštěvu do své vlasti. Ze Zlatých Hor se takto několik rodin odstěhovalo. Došlo také k uvolnění cestování, a to i do kapitalistických států. Mnoho zde žijících Němců této příležitosti využilo a své příbuzné navštívili. Konec přišel záhy 21. srpna 1968, kdy nás obsadila vojska Varšavské smlouvy, čili SSSR, Polska, Maďarska, Bulharska a NDR. V říjnu téhož roku byla podepsána smlouva o dočasném pobytu vojsk v naší zemi. Tento „dočasný pobyt“ se protáhl přes dvacet let.

Zlaté Hory byly obsazeny vojskem brzy ráno. Obyvatelé se snažili vojáky zmást a schválně je posílali do Polska. Na Rejvíze stál vysílací stožár. Jelikož se lidé báli, že by jej Rusové mohli využít ke svému vysílání, byl skácen. Ti, kteří se podíleli na jeho skácení, byli následně soudně potrestáni. Ve Zlatých Horách nedošlo během obsazování k žádným nepokojům.

---

⁷⁹ Rozhovor s otcem Stanislavem Lekavým ze dne 18. 9. 2012.

⁸⁰ JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. s. I-107. ISBN 80-902929-4-1.

Sedmdesátá léta jsou spojena s procesem normalizace. První čistky ve straně začaly záhy po okupaci. Řada lidí na protest proti ní ze strany odešla a z toho důvodu byli mnohdy propuštěni z práce. Byly rušeny nerůznější spolky jako např. Junák, či Sokol. Ani Zlatým Horám se čistky nevyhnuly. Odejít musel ředitel Rudných dolů, který se, mimo jiné, snažil pomoci při záchraně poutního místa Maria Hilf. Jedním z důvodů likvidace kostela bylo, že o kostel měly údajně zájem Rudné doly. Jejich ředitel toto tvrzení odmítal a naopak nabízel pomoc při jeho opravě. Po roce 1968 musel ze své funkce odejít.

Osmdesátá léta byla ve Zlatých Horách ve znamení výstavby. Vybudováno bylo například místní autobusové nádraží nebo smuteční síň. Během 80. let začal režim v ČSSR postupně slábnout. V roce 1985 nastoupil v Sovětském svazu do funkce generálního tajemníka KSSS Michail Gorbačov, který se snažil o zavedení reform, které by zlepšily ekonomickou situaci v SSSR, omezil cenzuru atd. I v ostatních státech sovětského bloku se režim začal pomalu uvolňovat. V Polsku a Maďarsku probíhaly dělnické stávky. V ČSSR byl koncem roku 1987 do funkce generálního tajemníka KSČ zvolen Milouš Jakeš.

Zlomovým rokem, jehož historie je dostatečně známá, byl pro všechny rok 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu. Prvním prezidentem svobodné republiky byl zvolen Václav Havel, který se stal symbolem doby. Je příznačné, že to byl právě on, kdo týden po vysvěcení nově postaveného kostela Maria Hilf, poutní místo navštívil.

2 Církevní vývoj

V této kapitole bude nastíněn církevní vývoj od začátku třicetileté války, přes josefínské reformy až k Druhému vatikánskému koncilu. Vývoj poutního místa Maria Hilf začíná právě v období třicetileté války, a proto je nutné znát tyto souvislosti v širším měřítku.

Zároveň bude v této kapitole popsán vývoj náboženského života, který byl například spojen s rozvojem úcty ke svatým, oblibu si získaly pobožnosti křížových cest atd. Pro katolickou víru jsou obecně důležití svatí. Jsou vnímáni jako pomocníci a velcí přímlovci u Boha. Každý svatý je přímlovcem pro jiný účel. Existují patroni různých zaměstnání, patroni, kteří nám pomáhají v boji s nemocemi a při starostech každodenního života. Každý katolík při přijetí svátostí křtu a biřmování získává svého patrona, který by mu měl být oporou během života. Při křtu, pokud se nenechá pokřtít až v dospělosti, mu patrona vybírají rodiče, při biřmování, které může věřící přijmout nejdříve kolem 15. roku věku, si už může svého přímlovce vybrat sám.

Úcta ke svatým, poutě za nimi a rozvoj křížových cest se týká i poutního kostela Maria Hilf. A právě z tohoto důvodu byla tato kapitola do práce zařazena. Zaměřena bude hlavně na rekatolizaci po porážce stavů na Bílé hoře, poté na období vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. a v závěru na Druhý vatikánský koncil, který církev z velké míry reformoval.

2.1 Vývoj náboženského života v českých zemích od 17. století

V 17. století vládl naší zemi rod Habsburků, kteří vyznávali tradiční katolickou víru. Po porážce stavů na Bílé hoře roku 1620 začala probíhat rekatolizace. „*Měla být provedena do všech důsledků, jak naznačil panovník hned 23. listopadu 1620....*“⁸¹ Mezi prvními, kdo museli opustit zemi, byli nekatoličtí duchovní. Karlova univerzita byla předána pod správu jezuitům.⁸² Lidé, nekatolíci měli dvě možnosti, buď mohli přestoupit na katolickou víru (byť třeba jen na oko) nebo emigrovat do zemí, kde byla povolena i jiná náboženství.

V Obnoveném zřízení zemském z roku 1627 získala katolická církev zpátky své postavení. „*...náboženství katolické bylo prohlášeno za jediné náboženství státem uznané, za náboženství státní...K třem dřívějším stavům (panskému, rytířskému a měšťanskému) přibyl nyní stav duchovní, jenž byl učiněn prvním stavem zemským.*“⁸³ Duchovenstvo se tím

---

⁸¹ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha, 1991. s. 73.

⁸² Tamtéž, s. 74-75.

⁸³ Tamtéž, s. 77.

navrátilo mezi stavy na sněmu a panovník roku 1630 podepsal smlouvu o solní pokladně, díky které získala církev podíl na solní dani.

V období vlády Ferdinanda III. došlo k zákazu, kdy rakouští biskupové nesměli papeži odvádět poplatky za udílení církevních hodností. Později bylo dokonce zakázáno zveřejňovat papežské buly bez souhlasu panovníka. Ferdinand III. také přesunul spory o desátky do světské sféry vlivu. V zájmu státu byla rovněž kontrola schůzek duchovních ve vikariátech.

Spory mezi státem a církví pokračovaly i v následujících letech. Jedním z důsledků tohoto boje bylo rozhodnutí o revizi Obnoveného zřízení zemského roku 1710. Panovník měl právo zasahovat do věcí církve, která mu měla být podřízena. Revize zřízení sice nevešla v platnost, ovšem v samotném důsledku panovník část jejich zásad uvedl do praxe. Jednalo se např. o novou vlnu rekatolizace, která byla zaměřena nejen na nekatolíky, ale i na dovozce nekatolické literatury.⁸⁴ „Karel VI. vydal v srpnu 1721 reskript a na jeho základě vyšel 24. října téhož roku patent, který vyšetřování kacířů předal do rukou světských úřadů a soudů podle hrdelního řádu Josefa I.“⁸⁵

Roku 1733 byla zřízena komise, která měla za úkol hlídat tajné nekatolíky a také prověřit kvalitu výuky na teologické fakultě v Praze. Za viníka, který byl zodpovědný za vzrůstající počet nekatolíků, byla označena katolická církev, která dle státu neodváděla dobrou práci.

2.1.1 Vývoj církevní správy od 17. století

V rámci pobělohorské doby byla také řešena církevní správa. Nižšími stupni byly v Čechách vikariáty a na Moravě děkanství. V pobělohorské době rovněž docházelo k postupnému rozšiřování farní sítě. Velkým problémem ovšem byl nedostatek duchovních a také malý finanční rozpočet na zajištění provozu nových far. Ve Slezsku měla díky altranštátské konvenci z roku 1707 silný vliv luteránská církev. Císař Josef I. obnovil vyznání augsburské konfese a schválil restituci luterských chrámů.⁸⁶ Ve Slezsku byly milostivé kostely, ve kterých bylo možné vyznávat i jinou víru než katolickou. Jednalo se o kostely ve Svídnici, Javoru a Hlohově. V čele kostela stáli církevní představitelé a deputovaní. Evangelíci museli platit katolickým farářům desátky a jejich kostely mohly být postaveny pouze ze dřeva a hlíny.

---

⁸⁴ BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny země koruny České IX*. Praha, 2011. s. 180, Hlava II. ISBN 978-80-7432-105-4.

⁸⁵ Tamtéž, s. 180, Hlava II.

⁸⁶ Tamtéž, s. 296, Hlava II.

Vznikla též nová biskupství. K pražskému arcibiskupství a olomouckému biskupství přibýlo biskupství v Litoměřicích, založené roku 1655 a v Hradci Králové, založené roku 1664.⁸⁷ Ke konci 17. století zde byly čtyři diecéze, Arcidiecéze pražská, litoměřická diecéze, královehradecká diecéze a na Moravě diecéze olomoucká.

Na přelomu 17. a 18. století docházelo k rozvoji církevních řádů. Nově sem přišli trinitáři, kteří se specializovali na vybírání peněz, které sloužily jako výkupné křesťanských zajatců ve válkách s Turky. Ostatní tradiční řády se také rozvíjely a největšího růstu dosáhli piaristé. Ve Slezsku vznikl první dům piaristů v Bílé Vodě a záhy jej následoval další v Bruntále. Ve slezské Lehnici byla založena jezuitská kolej. Řády, které vzdělávaly, byly rovněž velmi oblíbené. Jezuité učili spíše na vysokých školách, piaristé zase na základních a středních. Důležitost řádů se projevila na začátku 18. století, kdy zemi zasáhla morová vlna. Řády na sebe přenesly starost o morem nakažené lidi a mnozí jejich členové na to doplatili ztrátou vlastního života. Různé řády se staraly o poutní místa, např. františkánům a kapucínům vděčíme za rozvoj loretánských kaplí. Zaváděly se nové formy zbožnosti, velikou popularitu si získala pobožnost na Svatých schodech, či křížové cesty, které jsou opět spojeny s františkánským řádem.

Laici měli možnost žít svůj život po boku svatých. Kromě rozvoje kultu Panny Marie v 17. století a rostoucí oblibě růžencové modlitby, docházelo k rozvoji kultů českých patronů. Každý člověk si mohl vybrat svého svatého, ke kterému se mohl modlit a prosit jej o přimluvy ve svých nesnázích, ochranu bližních, či mu poděkovat za to, že nad ním a jeho blízkými drží ochrannou ruku.

Důležití byli tradiční zemští patroni. Kromě sv. Václava to byla i jeho babička sv. Ludmila, či hlavní patron pražské diecéze sv. Vojtěch nebo sv. Prokop, jenž je spojen s rozvojem poustevnického života. Z řad žen byla velmi oblíbenou, kromě Panny Marie, sv. Barbora, jakožto patronka dobré smrti. Rozvoj zaznamenává rovněž kult svatých, kteří byli nějakým způsobem spojeni s Ježíšem Kristem, např. sv. Anna, což byla jeho babička z matčiny strany. Novým zemským patronem se roku 1729, kdy byl kanonizován, stal sv. Jan Nepomucký, který byl ochráncem dobré pověsti.

Další svatí měli lidem pomáhat v boji proti nejrůznějším nemocem. Ke sv. Apoleně se lidé modlili při potížích s chrupem, proti morovým nákazám měli lid chránit sv. Roch, či Karel Boromejský. I v profesním životě měli lidé své patrony, kteří byli určeni pro jejich

---

⁸⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a kol. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha, 2007, s. 191. ISBN 978-8-7106-906-5.

povolání, např. sv. Cecílie pro hudebníky, sv. Josef pro tesaře apod. Rozvíjí se zde i kult andělů strážných, kterým byli zasvěcovány kostely. Oblibě se těšily také poutě na svatá místa, či k milostnému obrazu (jako je např. obraz Panny Marie Pomocné ve Zlatých Horách.) Poutní místa bývají obestřena různorodými legendami, které popisují zázraky. Jako příklad může posloužit mariánská pomoc Panny Marie, která pomohla habsburskému vojsku zvítězit nad Turky.⁸⁸

2.2 Reformy Marie Terezie a Josefa II.

Marie Terezie vládla v letech 1740 - 1780. Během těchto let došlo k uskutečnění mnoha reforem, z nichž některé se týkaly i církevní správy. Její syn Josef II. nastoupil na trůn roku 1780. Jeho vláda trvala do roku 1790, kdy předčasně zemřel. Církevní reformy uskutečněné za jeho života jsou obecně podstatně známější a znatelně se dotkly církevního života. Asi nejznámější z nich je vyhlášení tolerančního patentu v roce 1781 a rušení klášterů a řádů.

2.2.1 Reformy Marie Terezie

Koncem 40. let 18. století Marie Terezie zbavila práv vizitace církevních obročí papežské nuncie. Sama Marie Terezie přijala titul apoštolského krále uherského, s kterým byl spojen výkon pravomocí papežského legáta. Obnovila zákaz zveřejňování papežských písemností bez vědomí panovníka. Roku 1753 papež na žádost panovnice snížil počet zasvěcených svátků a to z toho důvodu, aby poddaní mohli pracovat. Před začátkem sedmileté války chtěla prosadit zdanění majetku prelátů, kteří museli odvádět tureckou daň. Tato reforma se ale kvůli vypuknutí války neuskutečnila. Naproti tomu se jí povedlo reskriptem z roku 1755 zabránit exorcismu, který už nemohl provádět každý kněz, ale pouze ten, který měl posudek úředního lékaře. Důvodem bylo zabránit podvodům. Kvůli válce došlo k velkému snížení almužen žebrevých řádů. Od 70. let se majetek zesnulých kněží nesměl vyvážet do ciziny. Z toho důvodu došlo k omezení možnosti konání zahraničních poutí. Také byla zavedena cenzura tisku. Největším zásahem do života církve byla nová povinnost předkládat veškeré účetnictví k úřednímu schválení.⁸⁹ Roku 1764 bylo zrušeno právo církevního azylu. Na sklonku 60. let došlo ke vzniku církevního oddělení, jehož hlavní náplň souvisela se zrušením inkvizice,

---

⁸⁸ BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí koruny České IX*. Praha, 2011. s. 306, Hlava II. ISBN 978-80-7432-105-4.

⁸⁹ BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí koruny České X*. Praha, 2001. s. 75, Hlava I. ISBN 80-7185-384-4.

omezením církevního práva v manželství a kontrolou korespondence duchovních s papežskou kurií.

Reformy se dotkly i učitelské sféry. Jak víme, za učitelský řád, který se zaměřoval na výuku na vysokých školách, které zde byly dvě, pražská a olomoucká, jsou považováni jezuité. Jeho vliv byl omezen na sklonku 40. let formou vydání nového studijního řádu, který posílil roli arcibiskupa pražského jako univerzitního kancléře. Panovnice mu vytýkala odtažitost od praxe.⁹⁰ Stát začal s kontrolou teologických fakult v roce 1752, kdy byl zřízen úřad studijních ředitelů. O osm let později se profesory pražské fakulty stali poprvé dominikáni, čili nejezuité. Mezi roky 1763 - 1774 začali na pražské univerzitě učit první laičtí pedagogové. Roku 1773 byl papežem zrušen jezuitský řád. O deset let později, v roce 1783, došlo také ke zrušení kněžských seminářů. Nahrazeny byly tzv. generálními semináři, jež se nacházely v jednotlivých zemích monarchie.

Je známo, že Marie Terezie byla silně věřící katoličkou. Rekatolizace tak probíhala i během prvních roků její vlády. Nekatolíky povzbuzovaly časté vpády Prusů a sama Marie Terezie neustále obnovovala výnosy proti obyvatelům, kteří nevyznávali katolickou víru. V pohraničí se stále kontrolovaly zakázané knihy a ve vnitrozemí probíhaly misie.⁹¹ Nekatolické knihy na území monarchie přinášeli Prusové. *„Roku 1758 přijal pruský král v Prostějově deputaci moravských evangeliků, avšak po porážce u Domašova a kvapném ústupu ze země nemohla pruská armáda zajistit jejich plánované vystěhování.“*⁹² Přístup úředníků, kteří měli prošetřovat tajné nekatolictví, a případně ukládat tresty nebyl zřejmý. V Mířovicích u Prahy probíhaly tajné bohoslužby a setkání nekatolíků a jejich dva hlavní organizátoři měli být popraveni, nicméně trest jim byl nakonec změněn na dva roky nucených prací. *„Na druhé straně, bývalý emisar pruského krále Jiří Vostrý (Georg Scharf), který v průběhu válečných operací na kladském území roku 1759 padl do rukou císařských vojáků, roku 1759 zemřel v pražském špitále ještě dříve, než mu mohlo být cokoliv prokázáno. Naproti tomu Pavel Jama ze Šachu u Telče, jenž zemřel v prosinci 1763 po druhém výslechu útrpným právem, přiznal, že jako kostelník filiálního kostela sv. Ducha v něm pořádal tajné evangelické bohoslužby.“*⁹³

Při prvním dělení Polska roku 1772 monarchii připadlo část území s legálně působícími evangelickými sbory. První náznaky konce katolické nadřazenosti se projeví roku 1775, kdy

---

⁹⁰ Tamtéž, s. 77, Hlava I.

⁹¹ Tamtéž, s. 80, Hlava I.

⁹² Tamtéž, s. 80, Hlava I.

⁹³ Tamtéž, s. 81, Hlava I.

bylo k Českým zemím připojeno Ašsko. Marie Terezie vydala tzv. temperament, kterým povolila působení ašského inspektorátu augšpurské církve. Ten zároveň umožnil svobodné vyznání. Rekatolizační komise ovšem stále plnila své povinnosti, jelikož v zemi byla pořád místa, kde žili zatvrzelí nekatolíci. Jedním z takových území bylo Valašsko, kde dokonce došlo v roce 1777 k otevřenému přiznání se k nekatolické víře, které bylo vyprovokováno třemi katolickými misionáři, kteří chtěli tímto způsobem zjistit přesný počet jinověrců. Misionáři si vymysleli, že vyšel královský patent, který zaručoval náboženskou svobodu.⁹⁴ Valaši začali stávkovat a otevřeně odmítli katolickou víru.

Marie Terezie rovněž započala reorganizaci církevní správy, na kterou navázal její syn Josef II. Roku 1777 bylo olomoucké biskupství povýšeno na arcibiskupství a současně došlo k jeho rozdělení.⁹⁵ Nově vzniklo biskupství v Brně. Jeho prvním biskupem se stal Matyáš František hrabě Chorinský z Ledské. Dalším novým biskupstvím se stalo, již za vlády Josefa II. roku 1785, Biskupství českobudějovické. Prvním biskupem byl Jan Prokop Schaffgotsch. Marie Terezie měla v plánu i zřízení biskupství v Plzni a Opavě, ale to se nezdařilo. Na vznik těchto biskupství si věřící museli počkat až po převratu v roce 1989.

2.2.2 Reformy Josefa II.

Po valašském povstání roku 1777, tedy tři roky před smrtí Marie Terezie, Josef II. prohlásil, že rezignuje na spoluvladařství, pokud se bude ještě někdy opakovat situace, která vznikla na Valašsku. Pochopil, že člověka není možné k přijetí víry nutit. Ke stejnému závěru pomalu docházela i sama Marie Terezie. Začala uvažovat o zavedení jakési „tiché tolerance“ vůči jiným vyznáním. K vyhlášení oficiální náboženské tolerance se přikláněl i hrabě Kounic, avšak nikdo nebyl schopen dopředu říct, jaká bude reakce lidí.

Josef II., měsíc po svém nástupu na trůn, zrušil náboženské komise a zároveň zakázal další činnost misionářů. Tento krok vyvolal mezi obyvatelstvem žádosti, aby povolil nekatolické obřady. *„Niméně zásadní změny byly doslova na spadnutí. Zrušení komisí znamenalo konec otevřené perzekuce tajných evangeliků i náboženských sektářů a přestalo zabavování zakázaných knih, ale i „preventivní“ odebrání katolické Bible, jež často zakázanou četbu suplovala.“*⁹⁶

⁹⁴ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha, 1991. s. 160.

⁹⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a kol. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha, 2007, s. 193 ISBN 978-8-7106-906-5.

⁹⁶ BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí koruny České X*. Praha, 2001. s. 89, Hlava I. ISBN 80-7185-384-4 105-4.

Dalším jeho krokem byl zásah do štólových poplatků, které se přestaly platit u křtu a pohřbu nemajetných osob. Tento zákaz byl později rozšířen i na ostatní společenské vrstvy. O chvíli později bylo zakázáno publikování papežských bul a breve bez panovníkova souhlasu. Taktéž zakázal buly Unigenitus a In coena Domini, které proklínaly protestantské učení kromě luteránského.⁹⁷

Dne 13. října 1781 Josef II. vyhlásil reskriptem patent náboženské tolerance. Tím byla kromě katolického vyznání povolena vyznání luteránské, kalvínské a řecko-pravoslavné. Pod luteránskou konfesi byli zahrnuti i husité. Toto zrovnoprávnění platilo hlavně ve společenské rovině, kdy i nekatolík mohl získat živnost, úřednickou a důstojnickou hodnost a mohl být držitelem nemovitostí. Určitá omezení přetrvávala v liturgické a náboženské oblasti. Patent byl vydáván postupně pro každou zemi v monarchii zvlášť.

Pro obyčejné lidi znamenalo vyhlášení náboženské tolerance nemalý zmatek. Věděli, že to znamená, že se mohou vrátit k víře svých předků, ale mnozí už netušili, jaká ta víra vlastně byla. K přestupu na jinou tolerovanou víru lidé dostali jeden rok, což se ukázalo jako nedostačující. Ke konci roku 1782 vzniklo v českých zemích na 50 evangelických sborů, mezi léty 1753 - 1755 jich bylo pouhých 23. Řadu lidí odradily finanční náklady spojené s konverzí. Bylo zapotřebí zřídit modlitebni sbory, fary, školy, hřbitovy atd.⁹⁸ Navíc každý, kdo chtěl přestoupit na jinou víru, musel zodpovědět mnoho otázek. Na základě odpovědí byly vyhodnoceny jejich důvody k přestupu. Většinou tak chtěli učinit z úcty k víře svých rodičů a předků nebo prostě jen využít možnosti vyznávat jinou víru než katolickou. Hezkým příkladem je výpověď Jiřího Wolfa z východních Čech, který pravil: „*Pokud jsem nedostal evangelický knihy, byl jsem katolík, a pak dyž jsem dostal evangelický knihy, byl jsem evangelík, a teď jsem zase katolík, že juž nemám knihy evangelický.*“⁹⁹ Někteří lidé, kteří se rozhodli přestoupit na jinou víru než katolickou, jako svůj motiv uváděli nechuť ke katolické liturgii (k očištění, úctě ke svatým...). Dalšími důvody byly antipatie ke katolickým duchovním. Občas se stávalo, že když se na určitém místě koncentroval větší počet nekatolíků, bylo vyhrožováno těm, kteří se rozhodli zůstat u katolické církve.

„Rovněž při výběru nekatolických duchovních se přihlíželo víceméně jen k politickým kritériím, přinejmenším v duchu výkladu dvorského dekretu z 13. března 1782. Podle něj se v případě nedostatku luteránských a reformovaných pastorů a učitelů ze zemí monarchie (jmenovitě z Těšínska a Uher) povoluje obracet se do zemí říše, s pochopitelnou výjimkou

---

⁹⁷ Tamtéž, s. 90, Hlava I.

⁹⁸ Tamtéž, s. 92, Hlava I.

⁹⁹ Tamtéž, s. 96, Hlava I.

Saska a Braniborska (Pruska).¹⁰⁰ V roce 1782 byl povolen dovoz dříve zakázaných knih, které měly být na hranicích prohlédnuty.

V praxi bylo prosazování patentu těžké. „V Čechách byl patent na jednotlivých panstvích vyhlášován se spíše větším než menším zpožděním a navíc se nezřídka interpretoval jako platný jen pro cizince.“¹⁰¹ Úředníci při jeho překladu do češtiny nespěchali a získali tak čas, aby mohli přesvědčovat lidi, aby setrvali v katolické víře. Josef II. si toho byl vědom, a proto nechal následující rok propustit nejvyššího purkrabího pražského, prezidenta české gubernie a krajského hejtmána.

Druhým největším počinem Josefa II. bylo zredukování počtu klášterů a církevních řádů. Stalo se tak vydáním patentu 29. listopadu 1781. „Když potom politické úřady provedly soupisy příslušných klášterů, bylo 12. ledna 1782 počato s postupným rušením mužských a ženských klášterů.“¹⁰² Podle něj došlo ke zrušení těch klášterů, které se nezabývaly užitečnou činností. Aby přežily, musely prokázat vědeckou, pedagogickou nebo charitativní činnost. Zrušeny tedy byly kontemplativní řády, například kartuziáni, kapucíni, klarisky atd. Naopak přežili piaristé, alžbětinky, či milosrdní bratři.¹⁰³ Rušení se nevyhnulo ani nejstarším klášterům u nás. Nicméně některé z těch, které měly být zrušeny se díky protekci zachránily. Nebyly například zrušeny premonstrátské kláštery v Teplé, či cisterský klášter ve Vyším Brodě, naopak cistercký klášter Zlatá Koruna zrušen byl. Na Moravě zanikly kláštery na Velehradě, Hradiště u Olomouce, Tišnov, Staré Brno a další. Zrušena byla i instituce poustevníků a lesních bratří, kteří žili žebravým životem v sepejetí s přírodou. Bohužel velmi často byla opomíjena jejich dobročinná a léčitelská pomoc lidem. Mimo jiné se starali o poutní místa a hřbitovy. Živi byli z almužen lidí, kteří často využívali jejich služeb, a nevadilo jim přispět na jejich živobytí.¹⁰⁴

Opuštěné klášterní budovy byly přeměňovány na špitály nebo sídla úřadů. V horším případě se z nich staly věznice nebo byly různě přebudovány na manufakturní výrobu. V úplně nejhorším případě chátraly. Řeholníci mohli odejít do jiného, nezrušeného kláštera svého řádu. Kněží na tom byli o něco lépe...mohli nalézt uplatnění v duchovní správě, či ve školství. Jejich majetek připadl Náboženskému fondu, který měl sloužit církevním potřebám, kupříkladu při zakládání nových farností.

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 97, Hlava I.

¹⁰¹ BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí koruny České X*. Praha, 2001. s. 92, Hlava I. ISBN. 80-7185-384-4.

¹⁰² KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha, 1991. s. 163.

¹⁰³ BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí koruny České X*. Praha, 2001. s. 102, Hlava I. ISBN.

80-7185-384-4.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 105, Hlava I.

Staré katolické farnosti byly znovu obsazovány řádovými kněžími a zároveň vznikalo mnoho nových farností z důvodu lepší dostupnosti pro věřící. Za špatného počasí se mnohdy farníci nemohli dostavit do kostela nebo kněz při zaopatření musel projít přes území jiné farnosti.¹⁰⁵ Lidé jiného vyznání než katolického stále museli na pobožnosti docházet daleko od svého domova.

Katolickým kněžím připadla od roku 1782 povinnost vést matriky. Jejich kázání měla být jasná a stručná a měli se v nich pevně držet evangelia. „*Aby na druhé straně kněžských povinností poněkud ubylo, Josef II. od samého počátku své samostatné vlády výrazně omezoval počet a okázalost církevních procesí a náboženských poutí, což se dotklo i slavné pouti svatojánské...I v dokumentech vycházejících z církevních kruhů bývaly obsaženy požadavky, aby se z katolických kostelů odstranily nadbytečné obrazy a luxusní vybavení-prostě všechno, co zaslepovalo oči a vyvolávalo bezmyslenkový úžas.*“¹⁰⁶ Na mnohých místech došlo k odstranění oltářů a výzdoby. Sochy byly zbavovány polychromie, či zlacení.

Josef II. byl ve své době velmi pokrokovým a schopným panovníkem. Na jedné straně díky němu vznikly nové kostely a farnosti a bylo založeno Biskupství českobudějovické, které funguje, stejně jako mnohé kostely a farnosti, dodnes. Na straně druhé došlo během jeho vlády k rozpuštění mnohých řádů a k pustošení klášterů. Zároveň byly bourány poustevny, kaple, kostely a omezovány poutě.¹⁰⁷ Tyto probíhající změny se dotkly i samotného poutního místa Maria Hilf u Zlatých Hor, protože již v 18. století to bylo oblíbené poutní místo, kde se konaly poutě. Z výše uvedených důvodů dnes Josefa II. vnímáme jako kontroverzního vladaře.

2.3 Církevní vývoj od 19. století

Na přelomu 18. a 19. století se začalo od josefínských reforem pomalu upouštět. Po napoleonských válkách byl opět obnoven jezuitský řád. Roku 1819 bylo z části uvolněno sledování biskupských úřadů ze strany státu, zároveň po návštěvě císaře Františka v Římě došlo ke sjednání dohody mezi státem a papežskou kurií.¹⁰⁸ „*V období panování císaře*

---

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 107, Hlava I.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 108-109, Hlava I.

¹⁰⁷ BAKONČÍK Vladislav - DOBOŠ Boleslav. *Poutní místo Panna Maria Pomocná u Zlatých Hor*. Zlaté Hory, 2008. s. 10. ISBN 978-80-900796-2-5.

¹⁰⁸ BĚLINA, Pavel a kol. *Velké dějiny země Koruny české XIa*. Praha, 2013 s. 225-227, Hlava II. ISBN 80-7185-264-3.

*Františka I. se prosadila spíše státem kontrolovaná, konzervativně pojatá a značně hierarchizovaná obroda katolické víry.*¹⁰⁹

Po revolučním roce 1848 byla roku 1849 vydána Oktrojovaná ústava, která umožnila římskokatolické církvi spravovat své záležitosti. Císařskými patenty z roku 1850 bylo zrušeno placetum regium a biskupové získali možnost rozhodování o vnitřních církevních záležitostech. Týkalo se to jmenování katechetů, profesorů teologie, či úpravy teologického studia.¹¹⁰

Roku 1855 byl uzavřen konkordát mezi habsburskou monarchií a Apoštolskou stolicí. Výše zmíněné body do něj byly zaneseny, aby po pádu absolutismu byly opět vyjmuty. V květnových zákonech z roku 1874 byla církev opět podřízena státu.

Po skončení první světové války začal pomalý úpadek katolické církve. Byla totiž jasně spojena s habsburskou monarchií a lidé v té době hledali něco nového, modernějšího. Ve dvacátých letech byla založena Českobratrská církev evangelická, která vyznávala modernější postoje víry a díky tomu i hodně katolíků konvertovalo právě k této církvi.

Vztah církve a státu byl od roku 1928 ukotven Modusem vivendi. Katolické církvi bylo zaručeno její svobodné působení a vládě byly předkládány návrhy na ustanovení arcibiskupů, biskupů a koadjutorů.¹¹¹

2.4 Církevní vývoj po roce 1945

Při odsunu německého obyvatelstva došlo k vysídlení tří miliónů obyvatel, většinou katolického vyznání. Tento počín se pochopitelně hodil komunistům, jelikož zde zůstala velká většina nevěřících. I proto bylo pro ně snazší dostat se k moci.

Mezi lety 1945 až 1948 se stát a církve navzájem respektovaly, nicméně komunisté, kteří byli nejsilnější politickou stranou, si vymínili její svobodu vztahem k výstavbě lidově demokratického státu. Církve neměla zasahovat do politického života.¹¹² Roku 1946, z důvodu plnění hospodářského plánu, mělo dojít ke zrušení zasvěcených svátků, při kterých mívali lidé pracovní volno. Zároveň měly být zavedeny národní směny, které by připadly na

---

¹⁰⁹Tamtéž, s. 229 Hlava II.

¹¹⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a kol. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha, 2007, s. 195. ISBN 978-8-7106-906-5.

¹¹¹ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu 1948–1953*. Brno, 1993, s. 7.

¹¹² Tamtéž, s. 19.

neděli.¹¹³ V roce 1947 označilo Informační byro komunistické strany katolickou církev za hlavního viníka, který brzdí realizaci mocenských záměrů komunistů.¹¹⁴

Rok 1948 posunul vztah církve a státu na jinou úroveň. Ani jedna strana nevěděla přesně jak s tou druhou jednat. „*Představitelé církve měli o komunistické moci celkem vyhraněné představy: byla ateistická a protináboženská, s programovým cílem zničit církve a náboženství jako „opium lidstva“. A naopak komunisté považovali konflikt s církví v budoucnu za nevyhnutelný a věřili v postupné odumírání náboženství.*“¹¹⁵ Měsíc po převratu schválila Národní fronta svobodu vyznání, avšak jejím cílem bylo podrobení si biskupů a oddělení církve od Říma. Záměrem bylo, udělat z ní národní církve. Neopomněli jí zdůraznit, že má pouze dvě možnosti: buď se podřídí, a pokud ne, zažije boj s komunistickou mocí. „*Československá biskupská konference odmítla v pastýřském listě ze 4. března 1948 splnit požadavek vlády, aby církve uznala legalitu poúnorového režimu.*“¹¹⁶

V březnu 1949 probíhalo jednání mezi státem a církví ve Starém Smokovci. Biskupové při něm zjistili, že jsou odposloucháváni. Komunističtí představitelé popřeli, že by s tím měli cokoli společného. Tvrdili, že pokud je někdo vůbec odposlouchával, byl to jistě Vatikán, který si chtěl ověřit jejich poslušnost. Biskupové záhy napsali pastýřský list „*Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*“, ve kterém poukázali na to, jakým způsobem stát jedná s církví...na pár výjimek byl zrušen náboženský tisk, duchovní knihy byly podrobeny cenzuře a do církevních nakladatelství byli nastrčeni státní zmocněnci. Byl vydán zákaz shromažďování věřících mimo kostel. Tímto opatřením chtěl stát zakázat konání poutí, či průvodu Božího těla. Církevní školy byly všechny zrušeny.¹¹⁷

V dubnu 1949 byla vytvořena církevní komise ÚV KSČ, kterou tvořilo šest členů. Jejím úkolem bylo řešit církevní politiku. Fungovala do roku 1950, kdy se přetransformovala na Státní úřad pro věci církevní (SÚC).¹¹⁸

Stát chtěl církve vyřadit ze hry, proto se nejdříve rozhodl zlikvidovat biskupy. Založil Katolické hnutí, jež se mělo stát základním kamenem pro vytvoření národní církve – čili církve odtržené od Vatikánu. Členy byli laici, ačkoliv původní záměr počítal se zástupci z řad duchovních. Jelikož ale nezískala důvěru, nakonec roku 1951 zanikla.¹¹⁹

¹¹³ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno, 2008, s. 26 ISBN 978-80-7325-170-3.

¹¹⁴ KAPLAN, Karel. *Stát a církve v Československu 1948–1953*. Brno, 1993, s. 21.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 23.

¹¹⁶ BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno 2007, s. 21 ISBN 978- 80-7325-311-0.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 21-22.

¹¹⁸ BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno 2007, s. 2.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 23.

V roce 1949 začal stát rovněž s přípravou nových zákonů, jejichž cílem bylo podřízení církve státu. Zákon č. 217/1949 Sb. zřizoval Státní úřad pro věci církevní a zákonem č. 218/1949 Sb. bylo ukotveno podřízené postavení církve vůči státu. Od této chvíle museli mít duchovní všech církví, nikoliv jenom katolické, pro výkon svého poslání státní souhlas, který jim mohl být kdykoliv odebrán. „*Státní souhlas býval poskytován zpravidla jen pro jednu obec, max. pro okres. V případě poutí, výpomocí při zpovídání či pohřbu v jiné farnosti apod. musel dotyčný kněz žádat patričního církevního tajemníka o povolení k náboženským úkonům mimo svoje působišť.*“¹²⁰ Dále byla zákonem stanovena povinnost sestavit kompletní soupis movitého i nemovitého majetku a tento seznam předložit Státnímu úřadu pro věci církevní, a to do tří měsíců od začátku jeho platnosti.¹²¹ Úřad měl za úkol dohlížet na to, aby byl církevní život v souladu se zájmy státu.¹²² Dále mezi jeho povinnosti patřila mimo jiné ochrana památek. Tímto byla zřízena funkce církevního tajemníka, který významným způsobem ovlivňoval církevní život. Pod Státní úřad pro věci církevní zároveň patřilo církevní oddělení při krajském národním výboru a okresním národním výboru, v jejichž čele stál krajský církevní tajemník a okresní církevní tajemník.

Duchovní museli díky zákonům skládat slib věrnosti republice. Tento slib už byl ukotven v modu vivendi, ale v té době se týkal pouze arcibiskupů, biskupů...zkrátka nejvyšších představitelů církve. Teď je museli skládat všichni duchovní. Od roku 1950 začali duchovní skládat sliby před okresním církevním tajemníkem, vedoucí kněžských seminářů, či kanovníci pak do rukou krajského církevního tajemníka.¹²³ Někteří duchovní odmítli slib složit, například kardinál Beran, jiní k jeho složení nebyli pozváni.

Rokem 1950 začalo pro církve období opravdových perzekucí a útlaku. Od tohoto roku neměli lidé oficiální možnost volby mezi církevním nebo občanským sňatkem. Oficiálně uzavřít sňatek bylo možné pouze na úřadě a až poté se snoubenci mohli nechat oddat i církevně v kostele. Dalším zásahem do života církve bylo odebrání možnosti vést matriční knihy, které kněží byli povinni vést od dob Marie Terezie. Vedení matrik tak přešlo na národní výbory.¹²⁴

Ze všeho nejhorší však bylo vedení monstrprocesů. Poněkud symbolickým procesem se stalo soudní řízení s páterem Toufarem, který byl obviněn ze zinscenování číhošťského zázraku, kdy se kříž nad svatostánkem při jeho kázání vyhnul několikrát vpravo a vlevo.

---

¹²⁰ Tamtéž, s. 26.

¹²¹ Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církve a náboženských společností státem, §10 odst. 2.

¹²² Zákon č. 217/1949 Sb. kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní, §2.

¹²³ BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno 2007, s. 34-35.

¹²⁴ Tamtéž, s. 39.

Zvěsti o zázraku se rychle rozšířily a věřící se začali sjíždět na místo. Páter Toufar byl zatčen a během výslechů byl umučen k smrti. Pro svůj mučednický konec by měl být blahořečen.

Dalším procesem byla likvidace řeholních řádů. Nejprve byly zrušeny mužské řády. Akce dostala jméno K. „*Jako záminka likvidace mužských řeholí bylo pro veřejnost nejčastěji uváděno, že kláštery jsou „ohniska reakce“, což mělo být mnohde dokladováno nálezem zbrani nastražených však StB.*“¹²⁵ Akce K proběhla ze 13. na 14. dubna 1950. Příslušnice ženských řeholních řádů byly internovány o několik měsíců později. Na rozdíl od mužských ale likvidace ženských řádů neproběhla ve všech kongregacích. Některé řeholní sestry mohly zůstat v kláštorech. Byly to hlavně ty, které pracovaly v nemocnicích. Podle plánů měly být tyto řeholnice internovány roku 1953 při akci B.¹²⁶ Současně byli internováni také českomoravští biskupové. Po těchto akcích měl již stát nad církví navrch. Během padesátých let byla řada kněží vězněna a represe se nevyhnuly ani laikům. Během let 1950 - 1953 se konaly velké procesy s duchovními v Praze. Kněží byli buď umístěni do táborů nucených prací nebo museli sloužit u pomocných technických praporů (PTP) nebo byli uvězněni. Výjimkou nebylo ani to, že někteří duchovní museli projít všemi zmíněnými stupni omezení svobody.

Rok 1960 znamenal první krok ke zlepšení vztahů mezi církví a státem. Prezidentem Novotným byla u příležitosti 15. výročí osvobození ČSR Sovětskou armádou vyhlášena amnestie. Týkala se velké části politických vězňů, uvězněných během 50. let a to i těch, kteří byli zavřeni pro svou víru.¹²⁷

Pro katolickou církev bylo významné období pražského jara, kdy došlo k uvolnění režimu. „*Symbolickým i praktickým krokem startujícím celé období se stalo odvolání Karla Hruzy z postu vedoucího Sekretariátu pro věci církevní při ministerstvu kultury 25. března 1968. Nahradila jej církvím podstatně vstřícnější socioložka Erika Kadlecová.*“¹²⁸ Střídání proběhlo i na postu ministra kultury. Internovaným biskupům bylo umožněno vrátit se zpět a ženské řeholní řády, nikoliv však mužské, mohly opět začít fungovat. Došlo rovněž k obnově výuky náboženství. Významným celosvětovým počinem bylo konání Druhého vatikánského koncilu, který je zatím posledním uskutečněným koncilem.

---

¹²⁵ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945-1989 na příkladu jihočeského regionu*. Brno, 2008, s. 67.

¹²⁶ Tamtéž, s. 68.

¹²⁷ BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno 2007, s. 40.

¹²⁸ Tamtéž, s. 44.

Druhý vatikánský koncil se konal v letech 1962 - 1965 a reagoval na dění ve světě a v církvi, která v té době potřebovala větší reformu a modernizaci. Významným způsobem také reformoval liturgii i kostelní architekturu. Změny, které zavedl, pronikaly do církve postupně a rychlost jejich přijetí se lišila země od země. U nás, v totalitní zemi, bylo přijetí zásad koncilu složitější. Stát neměl zájem o opravování sakrálních staveb, natož je dle zásad koncilu modernizovat, či stavět nové chrámy. Pokud byl někde postaven úplně nový kostel, stalo se tak na venkově. Celkově lze říci, že koncilní novinky byly u nás přijímány se zpožděním oproti státům s demokratickým režimem. Na druhou stranu lze konstatovat, že v 60. letech už byl vztah komunistického aparátu k církvi trochu jiný, než v minulé dekádě. Režim již pochopil, že víru jen tak nevymýtí a to ani tvrdou perzekucí.

Průběh koncilu byl státním aparátem sledován a vyhodnocován. Všechny dokumenty Druhého vatikánského koncilu byly zveřejněny až po roce 1989. V ostatních socialistických státech a dokonce i na Slovensku byly přitom vydány, byť asi ne v úplně kvalitním překladu. Nově měly vyjít výtisky Bible, breviáře, mešní knihy, či katechetické příručky. Stát je odmítl dát do tisku se zdůvodněním, že není dostatek papíru. *„Souhlas k vytištění pokoncilního misálu, breviáře a Bible, dal stát až v roce 1982, reálně vyšly v roce 1983. Nicméně předtím ale stát (ministerstvo kultury) bohoslužebné texty zkontroloval a schválil. Existovaly průběžně se měnící seznamy „zakázaných slov“ která se nesměla v textech objevit.“*¹²⁹

Vatikánský koncil velkou měrou ovlivnil architekturu a mobiliář v kostelech. V chrámech se stal významným prvkem ambon, který nahradil kazatelnu, proto se v moderních kostelech kazatelny mnohdy už nestaví. U ambonu se čte Písmo svaté a kněz káže. Stejně je to i v kostele Maria Hilf. Tím, že kněz začal sloužit mše čelem k lidu, bylo zapotřebí vytvořit místo pro nový prvek, kde by mohl dělat úkony proměnění eucharistie. Vznikl tak obětní stůl, který je umístěn před původním oltářem. U moderních kostelů mnohdy zmizelo postavení lavic čelem k oltáři, v řadě za sebou. Lavice se začaly stavět do kruhu, takže věřící se dostali blíže k oltáři a zároveň byli vzájemně více spjati.

Vatikánský koncil změnil také liturgii bohoslužebných obřadů. Jazykem liturgie už nebyla latina. Mše začala být sloužena v národních jazycích, což byla obrovská změna. Tím dostala pro věřící nový rozměr, jelikož jí začali více rozumět a mohli se lépe zapojit do bohoslužeb.

---

¹²⁹ BALÍK – Stanislav, HANUŠ- Jiří. *Letnice dvacátého století: druhý vatikánský koncil a české země*. Brno, s. 86. 2012. ISBN 978-80-7325-268-7.

3 Kult Panny Marie

Tato kapitola byla do práce zařazena z toho důvodu, že málokdo ví, jak důležitá je Panna Marie v životě katolíka. Většina lidí ji zná „jen jako matku Ježíše Krista“ a tím její role končí. Těžko říci, do jak velké míry lidé tuší, kdo byli její rodiče, že byla pannou celý svůj život a už od svého narození se stala vyvolenou. Přitom její význam je dalekosáhlejší...není to jen matka Ježíše, ale je i matkou všech věřících. Je naší velkou přímělkyní a ochránkyní ode všech nebezpečí. Svou roli hraje i v dějinách spásy: „*Úloha Panny Marie v dějinách spásy je nastíněna prorockými slovy v zaslíbení o vítězství ženy nad hadem, které bylo dáno prvním lidem po jejich pádu.*“¹³⁰ Kvůli tomu je také v římskokatolické církvi náležitě uctívána, ať už formou připomínek jejich svátků, modliteb, písní atd.

Abychom pochopili význam kultu Panny Marie Pomocné, je nutné znát alespoň v kostce vývoj života a uctívání Panny Marie jakožto matky Božího Syna. Proto v první části této kapitoly bude popsán život Panny Marie, který vychází z Písma svatého. Ve druhé části budou stručně připomenuty nejznámější svátky a slavnosti Panny Marie spolu s jejich vývojem. Svátků, spojených s Pannou Marií, je opravdu mnoho, proto budou vybrány opravdu jen ty nejdůležitější, které pomohou pochopit význam Panny Marie pro katolickou církev. Panna Maria se v minulosti několikrát zjevila lidem. Jedno z nejznámějších zjevení se událo před 101 lety ve Fatimě. V minulém roce se toto výročí slavilo a připomínalo nejen v církevních kruzích, ale i ve společnosti. Z toho je patrné, že Panna Maria nám stále připomíná svou přítomnost. Na Jesenicku se těší velké úctě Panna Maria Fatimská a dokonce v minulém roce byla v kostele Maria Hilf vystavena její originální socha právě z Fatimy, kterou s sebou přivezl jesenický rodák páter Dokládal, který je duchovním v Koclířově.

Úcta k Panně Marii se začala projevat již v 5. století, kdy bylo na koncilu vyhlášeno dogma o Panně Marii. Kult Panny Marie Pomocné rostl od 16. století a její podoba se stala inspirací pro vytvoření mnoha skvostných výtvarných děl. Její nejznámější portrét, který se stal inspirací pro vytvoření jiných děl napříč staletími je z dílny Lucase Cranacha staršího.

Významný rozvoj kultu nastal v 18. století rozvojem růžencové modlitby. Kult Panny Marie je důležitý pro katolickou církev, ostatní křesťanské církve sice Marii uznávají jako matku syna Božího, ale jinak pro ně až tak důležitá není.

---

¹³⁰ ŠVUBOVÁ, Helena. Mariánské svátky během liturgického roku. Olomouc, 2008. s. 7. ISBN 978-80-7266-299-9.

3.1 Život Panny Marie

Život Panny Marie je nejvíce spjat s postavou Ježíše, syna Božího, kterého Bůh seslal na zem, aby svou smrtí vykoupil lidstvo z hříchu. Jeho matkou se stala Panna Marie. O jejím životě toho mnoho nevíme, protože neexistují prameny, které by nám o něm sdělily víc. Musíme tedy čerpat informace z Písma svatého, konkrétně z Matoušova evangelia.

Marie byla dcerou Jáchyma a Anny, kteří ji počali až ve vysokém věku. Byli to bezdětní manželé, kteří velmi toužili po dítěti. Oba prosili Boha, aby jim jej dal a on jejich prosby vyslyšel. V Jakubově protoevangelium se píše: „ *A hle, přistoupil k ní anděl Páně a řekl jí: „Anno, Anno, Pán vyslyšel tvoji modlitbu. Počneš a porodíš, a o tvém potomstvu se bude hovořit po celém světě...“*¹³¹ Jáchym před jejím narozením odešel do pouště, kde se 4 dny postil a modlil k Bohu, aby jim dal dítě. Po uplynutí této doby se mu zjevil anděl, který mu stejně jako jeho ženě Anně zvěstoval, že jeho prosby byly vyslyšeny. Jáchym krátce po narození dcery, které dali s Annou jméno Marie, umírá. Anna se dožila požehnaného věku. V Písmu svatém se o Mariině narození nepíše.

Příbuznou Marie byla sv. Alžběta, matka Jana Křtitele. Při početí nebyla Marie poskvrněna dědičným prvotním hříchem. O jejím dětství není nikde psáno. Marie byla zasnoubená s Josefem, synem Jákoba. S největší pravděpodobností Ježíše počala jako velmi mladá dívka. Před tím, než došlo k jejímu početí, navštívil Marii archanděl Gabriel, aby jí zjevil boží plán. Marie svůj úděl přijala a stala se matkou Krista, spasitele lidstva.¹³² Josef chtěl Marii opustit, ale i jemu se ve snu zjevil archanděl Gabriel a sdělil mu, že se nemá bát přijmout Marii za svou ženu, protože syn, který dostane jméno Ježíš, byl počat z Ducha svatého. Josef šel po probuzení za Marií a pojal ji za svou ženu, přesto ale spolu až do narození Ježíše nežili.

Ježíš se narodil v Jeruzalémě. Zpráva o jeho narození se rychle roznesla. Když se narodil, přišli jej přivítat mudrci, kteří se ptali lidí, kde je král Židů.¹³³ Tato zpráva se donesla až k židovskému králi Herodovi, kterého značně znepokojila. Řekl tedy mudrcům, že jej mají najít a poté mu sdělit, kde se nachází, aby mu rovněž mohl vzdát hold. Proroci Ježíše našli, poklonili se mu, ale zpět ke králi se nevrátili. Herodes věděl, že narozený chlapec je židovský král a bál se, aby nebyl sesazen z trůnu.¹³⁴ Když se proroci nevrátili, přikázal vyvraždit

---

¹³¹ O'DONNELL, Christopher. *Slavíme s Marií: Matka Boží v liturgii*. Kostelní Vydří, 1996. s. 143. ISBN 80-7192-088-6.

¹³² BIBLE. Písmo svaté Starého a Nového zákona ekumenický překlad. Praha, 1988. Matouš 1, 28-38.

¹³³ Tamtéž, Matouš 2, 2.

¹³⁴ Tamtéž, Matouš 2, 8-12.

všechny novorozené chlapce v Jeruzalémě. Josefovi se opět zjevil archanděl Gabriel a řekl mu, že mají všichni uprchnout pryč z Jeruzaléma. Utekli do Egypta, kde žili až do Herodovy smrti. Poté odešli do Izraele.¹³⁵

O životě Panny Marie v Ježíšově dospělosti toho mnoho nevíme. Objevuje se u smrtelného Josefova lože spolu s Ježíšem a potom při smrti svého syna, kdy jej oplakává u kříže.¹³⁶ Co s ní bylo po Ježíšově skonu, nevíme. Víme ovšem, že Marie nezemřela jako normální smrtelníci, ale byla Ježíšem „vzata na nebe.“ Tento den se v katolické církvi slaví každoročně 15. srpna.

3.2 Kult Panny Marie

Kult Panny Marie se vyvíjí spolu s jejím uctíváním a jeho slavení máme doloženo od 5. století. Existuje mnoho forem uctívání Panny Marie. Jednou z nich je modlitba. Nejznámější je asi modlitba růžencová, která se skládá z modlitby Otče náš a z tzv. růžencových tajemství, která jsou celkem čtyři, a sice růženec světla, radostný, bolestný a slavný. V těchto tajemstvích se mapují důležité okamžiky Ježíše Krista. V bolestném růženci se popisuje jeho cesta k ukřižování a tento růženec se lidé modlí v době postní, která začíná Popeleční středou a končí Velkým pátkem. Celá tato doba je zasvěcena přípravě na velikonoční obřady. Naopak radostný růženec zvěstuje radostné okamžiky z Ježíšova života. Velmi oblíbené jsou také novény, což jsou modlitby ke svatým, které se lidé modlí během devíti dnů.

Nejznámější modlitbou k Panně Marii je jistě Zdravas Maria, která zní: *„Zdravas Maria, milosti plná, Pán s Tebou, požehnaná jsi mezi ženami a požehnaný je plod života Tvého Ježíš. Svatá Maria matko Boží pros za nás hříšné, nyní i v hodinu smrti naší. Amen.“*¹³⁷

Dalším způsobem uctívání je jistě hudba. Mnoho nádherných skladeb je zasvěceno Panně Marii. Nejznámější jsou skladby Ave Maria, které mají mnoho variací. Asi nejslavnější je Ave Maria od Franze Schuberta. Je to v podstatě doba modlitby Zdravas Maria, jejíž slova jsou ve skladbě použita. Mnoho písní se také objevuje v kancionálu.

Během liturgického roku jsou mnohé svátky věnovány Panně Marii. Dokonce jsou jí zasvěceny i dva měsíce v roce, květen a říjen.

---

¹³⁵ Tamtéž, Matouš 2,13-16.

¹³⁶ Tamtéž, Jan 19,25.

¹³⁷ SIMAJCHL – Ladislav a kol. *Kancionál: Společný zpěvník pro arcidiecézi olomouckou a diecézi Ostravsko - opavskou*, Praha, 2013, s. 12 ISBN 978-80-86615-31-8.

Prvním svátkem, který církev slaví, je hned 1. leden, kdy si připomínáme Slavnost Matky Boží, Panny Marie, která oslavuje Mariino mateřství. Až do roku 1969 se 1. ledna slavil svátek Obřezání Páně, který vycházel z galikánské liturgie a tridentský koncil jej pevně ukotvil. Není přesně známo, kdy se začal slavit. Víme ale, že mariánský svátek se slavil od roku 428, kdy se datuje jeruzalémská slavnost konající se 15. srpna. Postupně se tato slavnost rozšířila dál. Od roku 600 byl silný důraz kladen na osmý den vánočního oktávu, kdy se na mnohých místech konaly mariánské slavnosti. Od roku 1931 se svátek slaví všeobecně 11. října. Od Druhého vatikánského koncilu je slaven 1. ledna jako slavnost Matky Boží, Panny Marie.¹³⁸ Na Efezském koncilu roku 431 n. l. byla Panna Maria prohlášena za Bohorodičku.

Druhým významným svátkem v liturgickém roce je Zvěstování Páně, které se slaví 25. března. Tato slavnost úzce souvisí se svátkem Narození Páně, který je slaven přesně o 9 měsíců později. Pochází ze čtvrtého nebo pátého století a slavil se čtvrtou nedělí adventní. „*Svátek nesl od počátku různá jména: „Andělovo zvěstování blahoslavené Panně Marii“, „Početí Krista“.* Brzy získal charakter mariánského svátku. Poslední liturgická reforma mu však vrátila jeho starý název Zvěstování Páně.“¹³⁹ Slaví se zde vtělení Boha do člověka. Bůh se stal člověkem, aby spasil lidstvo od hříchů. V Lukášově evangeliu se píše o tom, že Marii její úděl zvěstoval archanděl Gabriel, který jí i řekl, že dítě pojmenuje Ježíš.

Celý měsíc květen je zasvěcen Panně Marii. Na 31. května připadá svátek Navštívení Panny Marie. Od kdy se slaví, není jasné, stejně tak jako jeho původ. Jan z Jenštejna, pražský arcibiskup nechal svátek schválit synodou roku 1386. Chtěl, aby se slavil s úmyslem jednoty církve, která v té době byla nejednotná a měla dva papeže, jednoho v Římě a druhého v Avignonu. Rovněž chtěl, aby se slavil nejen v pražské diecézi, ale napříč církví. Jeho vizí bylo, aby tento svátek byl slaven 28. dubna a to ze tří prostých důvodů: nikdy by se neslavil v době postní před Velikonocemi, slavil by se v době velikonoční a zároveň po Zvěstování Páně. Cílem jeho slavení je připomenout si návštěvy Marie u své příbuzné Alžběty, která i přes svůj vysoký věk čekala Jana Křtitele. V Lukášově evangeliu je uvedeno, že Panna Marie při zvěstování zprávy od archanděla Gabriela na chvíli zapochybovala o možnosti početí dítěte, jelikož neměla muže. Archanděl jí vysvětlil, že u Boha je vše možné a i její příbuzná Alžběta čeká dítě. Marie ji hned v následujících dnech navštívila a zůstala u ní tři měsíce.

Čtvrtým svátkem, který se slaví 5. srpna, je Posvěcení římské baziliky Panny Marie. Jedná se o baziliku nesoucí jméno Panny Marie Sněžné. Papež Liberiov a patriarcha Jan měli

---

¹³⁸ O'DONNELL, Christopher. *Slavíme s Marií: Matka Boží v liturgii*. Kostelní Vydří, 1996, s. 8. ISBN 80-7192-088-6.

¹³⁹ Tamtéž, s. 46.

stejné vidění. V něm jim Panna Marie sdělila, aby v Římě, na místě, kde 5. srpna napadne sníh, nechali postavit kostel, zasvěcený jejímu jménu. Pátého srpna, kdy v Římě bývá velmi teplo, skutečně sníh na pahorku Esquilin napadl. Pod oltářem jsou uchovány kousky dřeva z jesliček. Původně se svátek slavil v Římě, ale ve 14. století se rozšířil i do jiných koutů světa. V 16. století jej papež Pius V. rozšířil na celou církev. Na Západě patří chrám k nejstarší bazilice zasvěcené Panně Marii. Lidé si při slavení tohoto svátku připomínají nutnost bojovat proti hříchům a potřebují také, aby jim je Bůh odpustil. K tomu jim má pomoci Panna Marie, která je jako naše matka velkou přímluvkyní u Boha.

Pátým, velice významným svátkem, je Nanebevzetí Panny Marie, který se slaví 15. srpna. S největší pravděpodobností vznikl v Jeruzalémě. „*Do Říma se dostal možná s východními mnichy, kteří sem prchali před nájezdy Peršanů. Papež Sergius (683-701) zavedl v den svátku slavné procesí...*“¹⁴⁰ V tento den se také žehnala úroda. Po roce 1970 se stal jediným mariánským svátkem, který má vigilii. Upozorňuje na to, že Panna Maria nezemřela jako normální smrtelnice, ale byla vyzvednuta do nebe. Ona byla ta vyvolená, která porodila Božího syna, byla uchráněna jakéhokoliv hříchu a my máme následovat jejího příkladu, abychom se s pomocí jejich přímluv také dostali do nebe. „*Nanebevzetí se tedy vztahuje ke Kristu, protože smrt se nedotkla těla, z něhož se narodil, jednak k církvi, která má v Marii svůj počátek i dokonalý vzor (preface).*“¹⁴¹ Papež Pius XII. v roce 1950 vyhlásil dogma, ve kterém pravil, že Maria byla s tělem i duší vzata do nebe.

Šestým svátkem je slavnost Panny Marie Královny, jež se slaví 22. srpna, týden po Nanebevzetí Panny Marie. Tento svátek oslavuje Pannu Marii jako královnu. I v tajemství slavném, v pátém desátku se říká... „*který Tě Panno v nebi korunoval.*“¹⁴² Papež Pius XII. prohlásil 31. květen za svátek Panny Marie Královny, nicméně po obnovení kalendáře se tato slavnost přesunula na osmý den po Nanebevzetí. V roce 1925 byl zaveden svátek Krista Krále, který připadá na poslední neděli před začátkem adventní doby. Touto slavností též končí liturgický rok. Oslavuje se zde Ježíš jako náš král. Královský titul je Ježíši připisován v evangeliích, kdy k nám přišel jako židovský král. Svatý Jan Pavel II. ve své encyklice napsal, že Panna Maria je královna, která stojí po boku Krista a přimlouvá se u něj za nás jako naše matka.

---

¹⁴⁰ O'DONNELL, Christopher. *Slavíme s Marií: Matka Boží v liturgii*. Kostelní Vydří, 1996. s. 112 ISBN 80-7192-088-6.

¹⁴¹ O'DONNELL, Christopher. *Slavíme s Marií: Matka Boží v liturgii*. Kostelní Vydří, 1996. s. 112 ISBN 80-7192-088-6.

¹⁴² SIMAJCHL – Ladislav a kol. *Kancionál: Společný zpěvník pro arcidiecézi olomouckou a diecézi Ostravsko-opavskou*, Praha, 2013, s. 15 ISBN 978-80-86615-31-8.

Sedmým je svátek Narození Panny Marie. Vznikl s největší pravděpodobností v Jeruzalémě v 6. století. Ve východní církvi dodnes připadá začátek roku na září, proto se tento svátek slaví 8. září. Je to přesně devět měsíců poté, co se v církvi oslavuje Neposkvrněné početí Panny Marie. Svátek se začal slavit v Římě před začátkem 7. století. Připomíná nám narození Panny Marie, která se již v okamžiku svého narození stala tou vyvolenou k porodu Spasitele a zároveň se narodila bez dědičného hříchu.

Týden poté, 15. září, si církev připomíná památku Panny Marie Bolestné. Tento svátek slavíme proto, abychom si vzpomněli na její utrpení, když musela přihlížet ukřižování svého syna. Svátek se slaví už od středověku, hlavně u cisterciáků a františkánů. Papež Pius VII. rozšířil oslavy na celou církev.

Velký význam pro katolickou církev má modlitba růžence. Památku Panny Marie Růžencové si připomínáme 7. října. „*Růženec vznikl ze zbožné praxe modlit se sto padesát Otčenášů a Zdrávasů podle vzoru liturgie hodin, v níž se každý týden recitovalo všech 150 žalmů. Tato pobožnost je doložena asi z 12. století.*“¹⁴³ Dominikánský řád vychází z toho, že sv. Dominik dostal darem růženec od Panny Marie. Před rokem 1453 došlo ke snížení počtu Otčenášů a Zdrávasů ze 150 na jeden Otčenáš a deset Zdrávasů, přičemž lidé se modlili jen polovinu Zdrávasu. Růženec v této podobě se ustálil v 15. století. V 16. století byl v této formě schválen papežem a to včetně druhé poloviny Zdrávasu. Díky růžencovým tajemstvím si lépe uvědomujeme důležité okamžiky Ježíšova i Mariina života. Růženec slouží jako velká přímluvná modlitba v těžkých okamžicích lidských životů. Ne nadarmo lidé věří, že Panna Maria je ochrání ode všeho zlého. Ona je ta, která má porazit a zničit samotného satana.

Ke konci roku, 8. prosince, si připomínáme slavnost Panny Marie, počaté bez prvotního hříchu. Každý člověk se narodí s tzv. dědičným hříchem, který se smaže až během křtu. Nicméně Panna Marie byla již od samého narození vyvolena k tomu, aby se stala matkou Ježíše Krista. Z toho důvodu byla uchráněna od jakéhokoliv hříchu. Jako jediné se jí dostalo této milosti. Na konci šestého století se na Východě slavil svátek Narození Panny Marie. O sto let později se zde začal slavit svátek Mariina početí. Na Západě si tento svátek začínají připomínat až v 11. století. Toto dogma bylo vyhlášeno roku 1854 papežem Piem IX.

Panna Maria se už několikrát zjevila lidem. Nejznámějším poutním místem jejího zjevení je Fatima v Portugalsku. V roce 1917 se zde několikrát zjevila třem dětem Lucii, Františkovi a Jucintě. Stávalo se tak pravidelně 13. dne v měsíci. Panna Maria svěřila dětem tři tajemství. Lucii se v průběhu jejího dlouhého života zjevila ještě vícekrát.

---

¹⁴³ Tamtéž, s. 163.

V prvním tajemství jim Panna Maria ukázala peklo. Ve druhém jim sdělila, jak mají zachránit duše před peklem a jakým způsobem by se měl svět obrátit ke katolické víře. V tomto tajemství jim též řekla, že se Rusko má zasvětit Neposkvrněnému Srdci Panny Marie a obrátit se k Bohu. Pokud by tak učinilo, nastal by mír. Panna Maria zde jistě mluví o Ruské revoluci a nástupu komunistů k moci. Revoluce proběhla v říjnu téhož roku. Třetí tajemství vyšlo najevo až v roce 2000. Sestra Lucie popsala, že v něm viděla papeže, biskupy, kněze a řeholní kněze, kteří stoupali na horu ke kříži. Cestou míjeli mrtvé lidi a spálené město. Když vystoupali ke kříži, byl papež zastřelen a stejně tak i ostatní osoby zemřely.¹⁴⁴ V tomto výjevu se nám ukazuje zkáza a bolest církve ve 20. století po nástupu komunistického režimu. Kněží a řeholníci si museli vytrpět mnohá příkoří. V tomto zjevení byl vyobrazen atentát na papeže Jana Pavla II., který byl spáchán v roce 1981. Papež byl vážně raněn, ale přežil.

Panna Maria prosila děti, aby se modlily za spásu hříšníků a činily pokání, což všechny udělaly. Naučila je také modlitbu, která je nyní celosvětově známá a modlí se po každém desátku růžence. Zní: „*Pane Ježíši, odpusť nám naše hříchy, uchraň nás pekelného ohně a přived' do nebe všechny duše, zvláště ty, které tvého milosrdenství nejvíce potřebují.*“¹⁴⁵

Panna Maria také řekla dětem, že se všechny dostanou do nebe. Ozámila jim, že František s Jucintou zemřou již brzy a sdělila jim také okolnosti jejich smrti. Lucii řekla, že se dožije vysokého věku, což se také stalo. Lucie se stala řeholní sestrou a zesnula ve věku 97 let. Po celý svůj život komunikovala s Pannou Marií. František s Jucintou zemřeli na španělskou chřipku, která v Evropě řádila po první světové válce a vyžádala si mnoho obětí.

Kult Panny Marie se rozšířil i v naší zemi, a sice po bitvě na Bílé hoře, čili po roce 1620. Byl ovlivněn dvěma faktory. Prvním byla probíhající rekatolizace a tím druhým zbožnost Habsburků. „*Úcta k Panně Marii měla pro katolické vyznání emblematický význam. Byla jeho symbolem, jedním z důležitých znaků katolické pravověrnosti. Šíření mariánského kultu se proto stalo nedílnou součástí rekatolizačního procesu, pro nové katolíky musela být Matka Boží naprostým samozřejmým a důvěrným prostředníkem a přímlovcem u svého syna.*“¹⁴⁶

Druhým prostředkem pro šíření kultu Panny Marie byla tedy zbožnost Habsburků, neboli *pieatas Austriaca*. Pro ni bylo důležité slavení Neposkvrněného početí. „*Habsburkové v 17. století ovšem uctívali Pannu Marii ve všech jejích obvyklých kultech, navštěvovali*

---

¹⁴⁴ Fr. Štěpán Maria Filip OP. *Fatima: Třetí tajemství I.* Fatima [19-12-2018].URL: <<http://www.fatym.com/view.php?navezclanku=fatima-treti-tajemstvi-i&cislocclanku=2017070115>>.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí koruny České IX.* Praha, 2011. s. 317, Hlava II. ISBN 978-80-7432-105-4.

slavná poutní místa spojená s mariánským kultem (italské Loreto, bavorský Altönnig) a budovali Mariazell, nejvýznamnější středisko mariánské úcty v Rakousích. ¹⁴⁷

Ve Staré Boleslavi byl umístěn kovový reliéf Panny Marie s dítětem, kterému byla po bitvě na Bílé hoře, Ferdinandem II. věnována náležitá úcta a pozornost. Podle legendy dal tento reliéf svatý Metoděj svaté Ludmile při jejím křtu, spolu s dalšími předměty. Po jejím zavraždění jej zdědil vnuk Václav. Za třicetileté války jej uloupili saští vojáci a jejich plukovník, který Pannu Marii neměl příliš v lásce, nechal do jejího krku na reliéfu vrazit hřebík. Jako válečnou kořist si jej odvezl a požadoval za něj výkupné, které nakonec dostal. Reliéf se navrátil do domoviny roku 1638, kdy byl vrácen do Staré Boleslavi. Od té doby jej během války ještě dvakrát ukradli Švédové. Nakonec se ale podařilo reliéf vrátit do Čech natrvalo. Úcta k Panně Marii se v 18. století ve Staré Boleslavi projevovala poutěmi, které se těšily velké oblibě. Za vlády Josefa II. došlo k zákazu konání poutí. Uctívat Pannu Marii ve Staré Boleslavi přicházeli po staletí naši panovníci, Ferdinand II., Ferdinand III., Rudolf II., Marie Terezie...

*„Kromě mariánské úcty, kterou dávali Habsburkové při svých návštěvách českého království najevo, ovlivňovalo jejich rodový pietas Austriaca zavádění mariánského kultu v českých zemích i důsledným prosazováním učení o Neposkvrněném početí Panny Marie. Z příkazu Ferdinanda III. na ně museli od roku 1650 přísahat všichni členové akademické obce pražské univerzity...“*¹⁴⁸ K Panně Marii se Habsburkové modlili vždy, když hrozilo nebezpečí ohrožení monarchie, hlavně v boji s Turky v roce 1683, kdy turecké vojsko stanulo před Vídní.¹⁴⁹

Na vlastní kůži zažili ochranu Panny Marie tři místodržící, kteří byli při pražské defenestraci roku 1618 vyhozeni z okna. Přežili pád ze sedmnáctimetrové výšky bez větších následků. Za své přežití byli vděčni Panně Marii.

I bitva na Bílé hoře je úzce spjata s kultem Panny Marie Vítězné. Její obraz našli císařští vojáci ušpiněný a poničený. Vzali jej s sebou a kněz, který doprovázel vojsko a byl jim duchovní oporou se o něj staral. Během bitvy začal obraz zářit a tím dal najevo, že Panna Maria stojí na straně císařského vojska a pomůže mu zvítězit.

---

¹⁴⁷ Tamtéž, s.317, Hlava II.

¹⁴⁸ Tamtéž, s.318, Hlava II.

¹⁴⁹ ŠTAJNOCHR, Vítězslav. *Panna Maria Divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. Uherské Hradiště, 2000 s. 238 ISBN 80-86185-10-9.

3.3 Historie obrazu Panny Marie Pomocné od Lucase Cranacha

Inspirací pro vytvoření obrazu, který se nachází ve Zlatých Horách byl, jak už bylo zmíněno, s největší pravděpodobností obraz Lucase Cranacha staršího, který namaloval portrét Madony s Ježíškem. Cranach byl přítelem Martina Luthera a také příznivcem reformace. Obraz Panny Marie Pomocné s Ježíškem namaloval po roce 1537 a je zcela v souladu s tehdejší učením. Marie je na obrazu zpodobněna jako obyčejná žena, nemá svatozář ani hvězdy.¹⁵⁰ Obraz měl být umístěn v kostele Sv. Kříže v Drážďanech, ale nakonec skončil v obrazárně saských kurfiřtů.

Lucas Cranach starší za svůj život vytvořil řadu obrazů Panny Marie, ale pouze tento jediný zobrazuje Pannu Marii Pomocnou. „*Cranachův obraz představuje Boží Dítě hledající pomoc v náručí Panny Marie a jeho konfigurace vychází z prototypu nazvaného „Eleusa“-Matka Boží Soustrastné, Slitovnice (....)*“.¹⁵¹

Cranachovou zásluhou je, že zdařile kromě jiného obohatil zmíněné prototypy o lidskou stránku vztahu mezi dítětem a matkou, něžnost a náklonnost. I díky tomu se lidé mohli vnitřně ztotožnit s obrazem a jeho výpovědí. Obraz se tak za daných historických okolností stal základem, na němž byl vybudován kult Panny Marie Pomocné.“¹⁵²

Roku 1611 dostal arcibiskup Leopold, který byl pasovským biskupem, od saského kurfiřta darem obraz Panny Marie Pomocné od Lucase Cranacha. Nechal jej pověsit ve dvorní kapli a stal se jeho ctitelem. Nazýval jej „*Maria Auxiliatrix*“ což v překladu znamená Marie Pomocná.

Leopold byl synem arcibiskupa Karla Štýrského a byl tudíž předurčen k duchovnímu povolání. Jelikož mu chybělo kněžské a biskupské svěcení, nemohl vykonávat obřady. Nutno podotknout, že mu to ani moc nevadilo. Ve svém životě se stal zemským knížetem v Tyrolsku a rok poté se oženil s Claudií Medicejskou. Obraz přesunul do Innsbrucku, kde jej nechal umístit v kostele svatého Jakuba.

Jeho syn, arcibiskup Ferdinand Karel, obraz kostelu natrvalo věnoval jako výraz díků za ukončení třicetileté války. V tomto kostele si jej poutníci mohou prohlédnout i dnes. Nejdříve byl obraz umístěn v kapli, ale z důvodu rostoucího počtu poutníků byl v roce 1713 zavěšen

¹⁵⁰ BAKONČÍK, Vladislav. Poznámka k inspiračním zdrojům obrazu Panna Maria Pomocná Zlatohorská. In: *VII. Svatováclavské Česko-Polsko-Německé setkání v Jeseníku*. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2007, s. 137.

¹⁵¹ ŠTAJNOCHR, Vítězslav. *Panna Maria Divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. Uherské Hradiště, 2000 s. 238 ISBN 80-86185-10-9.

¹⁵² BAKONČÍK, Vladislav. Poznámka k inspiračním zdrojům obrazu Panna Maria Pomocná Zlatohorská. In: *VII. Svatováclavské Česko-Polsko-Německé setkání v Jeseníku*. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2007, s. 137.

uprostřed hlavního oltáře. „Kostel se tak stal nejvýznamnějším milostným místem Tyrolska a přilehlých území. Uvádí se, že u „Maria Hilf“ hledaly útočiště šestinedělky, mezi jinými asi o sto let později císařovna Marie Terezie, která zde obětovala zlatou figurku svého prvorozeného syna Josefa II., která vážila tolik jako dítě.“¹⁵³

3.4 Rozšíření kultu Panny Marie Pomocné

S postavou Leopolda V. je rovněž spojen vznik kultu Panny Marie v Pasově a jeho následné rozšíření. Pasov se za éry jeho působení stal významným katolickým centrem – jakousi protiváhou proti reformaci. V roce 1612 nechal do Pasova povolat jezuitu, kteří byli nositeli kultu Panny Marie Pomocné. V roce 1615 se k nim připojili kapucíni, které přivedl Marquard von Schwendi a kteří se rovněž hlásili k jejímu uctívání.

„Svobodný pán Marquard von Schwendi náležel již od roku 1594 k pasovské dómové kapitule. Jeho rod byl v těch dobách věrnou oporou císařského domu. Proto byl také Marquard administrátorem pasovského biskupství, členem kapitul v Salcburku, Augsburgu a Regensburgu a roku 1612 se stal děkanem pasovské kapituly. Před přesídlením biskupa Leopolda V. do Innsbrucku nechal roku 1618 zhotovit dvě volné kopie Cranachova obrazu. Jedna kopie, určená pro osobní potřebu Marquarda, se nacházela v jeho pracovně (a po jeho smrti v domovském kostele rodu Schwendi), druhou pak umístil do dřevěné kaple v zahradě zv. Innbruckmeister- Garden (...). Touto kaplí připravil veřejné uctívání obrazu a podpořil je sdělením o svých opakovaných vizích procesí s Matkou Boží, která směřují na návrší Schulerberg. Poté následovalo přemístění kaple s obrazem nahoru na návrší, kde veřejné uctívání obrazu pokračovalo.“¹⁵⁴

Po nějakém čase, kdy do kaple chodilo stále více věřících, se Marquard rozhodl, že na tomto místě postaví klášter s kostelem. Nové poutní místo dostalo název Mariahilfberg. Stavba byla zahájena roku 1624 a ukončena byla, spolu s vysvěcením kostela, roku 1627. V jeho blízkém okolí se během let postavily další stavby a stavební činnost byla ukončena vybudováním kapucínského hospice roku 1630. Následující rok Marquard pěčí o poutní místo zcela svěřil bratrům kapucínům. Ti se o komplex svědomitě starali a šíření kultu podporovali

---

¹⁵³ BAKONČÍK, Vladislav. Poznámka k inspiračním zdrojům obrazu Panna Maria Pomocná Zlatohorská. In: VII. Svatováclavské Česko-Polsko-Německé setkání v Jeseníku. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2007, s. 137.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 138.

zakládáním Bratrstev Panny Marie Pomocné. První bylo založeno už roku 1627 v Pasově a další ho záhy na různých místech následovala.

Kult Panny Marie Pomocné se postupně rozšířil po celé střední a jihovýchodní Evropě. „*Panna Maria Pomocná byla i ochránkyní dunajských plavců a lodníků, ochránkyní proti moru, atd. Zřetelná byla i podpora papežova, bez níž by například nebylo téměř okamžité korunování obrazu Panny Marie Pomocné v nově postaveném poutním kostele v Pasově.*“¹⁵⁵

Velkou oporou pro šíření kultu byl i císařský dvůr. Císař Leopold I. věnoval pasovské Panně Marii bohaté děkovné dary. Roku 1676, kdy si bral svou třetí ženu, Eleonoru Magdalenu von Pfalz-Neuburg, se rozhodl, že svatba proběhne v Pasově. Několikrát přitom navštívil s celým svým doprovodem obraz Panny Marie. Jako poděkování věnoval kostelu darem dodneska dochovaný stříbrný „císařský lustr“. Ten byl zavěšen před obraz. Když v roce 1683 oblehli Turci Vídeň, císař se svou manželkou a dvorem utekl do Pasova. Po celou dobu pobytu se chodil se svou ženou modlit k obrazu a ve svých modlitbách prosil Pannu Marii za osvobození země od tureckého nebezpečí. V den rozhodující bitvy vydal papežský legát, jenž organizoval křesťanské vojsko, heslo „Maria Hilf“ a ráno před bitvou nechal sloužit mši k úctě Panny Marie. Tento den se stal vítězným dnem pro Habsburky a vítězství je mimo jiné připisováno pomoci Panny Marie. Papež Inocenc XI. pro tento den ustanovil Svátek jména Marie, který se slaví 12. září. Ve Vídni byl postaven jako poděkování za pomoc kostel zasvěcení Panně Marii Pomocné. Jeho stavba probíhala v letech 1686 - 1689. Donátory byli císař Leopold I. a kníže Paul Esterházy.¹⁵⁶

Postavení kostela ve Vídni významně ovlivnilo šíření kultu Panny Marie i v českých zemích. V tomto období dosáhla úcta k Panně Marii Pomocné svého vrcholu. Na řadě míst byly zakládány kostely, zasvěcené Maria Hilf nebo v nich byly instalovány obrazy Panny Marie Pomocné, které byly uctívány. Příkladem může být poutní místo Chlumek u Luže, kostel Panny Marie Sněžné na Strahově, kde byla kaple Panny Marie Pomocné s jejím vyobrazením, či v Nezamyslicích kostel sv. Václava, kde je obraz Panny Marie Pomocné umístěn na hlavním oltáři.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ BAKONČÍK, Vladislav. Poznámka k inspiračním zdrojům obrazu Panna Maria Pomocná Zlatohorská. In: *VII. Svatováclavské Česko-Polsko-Německé setkání v Jeseníku*. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2007, s. 139.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 139.

¹⁵⁷ ŠTAJNOCHR, Vítězslav. *Panna Maria Divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. Uherské Hradiště, 2000 s. 240 -245. ISBN 80-86185-10-9.

4 Vznik a vývoj Maria Hilf od 17. století do roku 1945

První zmínky o poutním místě se objevují během třicetileté války. K tomuto období se váže pověst o vzniku poutního místa. V této době se sem dostala vojska švédské armády, která okupovala a rabovala jak město Zlaté Hory, tak i ostatní města v pohraničí. V roce 1651, záhy po ukončení třicetileté války a po odchodu vojsk, se krajem nesl duch čarodějnických procesů, které nejprve zasáhly Jesenicko a brzy poté i město Zlaté Hory. „V Zuckmantlu bylo během půl roku upáleno 54 osob (51 žen a 3 muži), převážně z bohatých rodin.“¹⁵⁸ Potřeba nějaké ochrany před zlem byla čím dál větší, a proto se lidé začali obracet k Panně Marii a prosili ji o ochranu a pomoc při jejich útrapách.

4.1 Pověst o vzniku poutního místa

Když se vojsko roku 1647 dostalo k městu Zlaté Hory (Zuckmantel), většina tamních obyvatel uprchla před armádou pryč. Mezi uprchlíky byla rovněž gravidní Anna Tannheiserová. Byla to žena řezníka. Před postupující armádou se utíkala schovat na bezpečné místo na hoře Boží dar (německy Gottesgabe). Toto místo je od Zlatých Hor vzdáleno hodinu pěší chůze ve směru na Heřmanovice (Hermannstadt). Zde našla dokonalý úkryt, který byl ohraničen skálou a zastřešen hustou jedlí. Na tomto místě čekala, až nebezpečí pomine. Po celou dobu se modlila k Bohu a Panně Marii a prosila je o ochranu a zároveň, aby jí dodali dostatek síly, aby vše dobře snášela. Její modlitby byly záhy vyslyšeny a jí se narodil zdravý syn Martin. Na místě, kde se narodil, byl rovněž pokřtěn. Stalo se tak 18. července roku 1647. Jeho matka byla Bohu i Panně Marii velmi vděčná a děkovala jim za jejich ochranu.¹⁵⁹

Poté, co Švédové odtáhli pryč a v kraji bylo opět bezpečno, vrátila se Anna spolu s Martinem zpět do města. Společně se svým manželem vychovávali syna ve víře. Chlapec vyrostl a vyučil se, stejně jako jeho otec, řezníkem. Jako dospělý muž se usadil ve městě Prudniku (Neustadt), kde se stal radním. Tento úřad zastával po dobu dvaceti let. Na sklonku svého života chtěl nechat namalovat obraz Panny Marie Pomocné a ten dát pověsit na místě, kde se narodil, jako poděkování za pomoc. Tento sen se mu za jeho života nepodařilo uskutečnit, a tak pověřil svou dceru Dorotu, aby jeho přání po jeho skonu splnila a nechala

---

¹⁵⁸ NEUBAUEROVÁ, Michaela – POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře: o historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy /Raport o niewierze : o historii procesów czarownic Śląska i Północno-Zachodnich Moraw /Die Nachricht vom Unglaube : von der Geschichte der Hexenprozesse in Schlesien und im Nord-westen von Mähren*. Šumperk, 2010. s. 21. ISBN 978-80-904386-1-3.

¹⁵⁹ Přípravný výbor pro obnovu poutního místa Panny Marie Pomocné. *Panna Maria Pomocná ve Zlatých Horách*. Zlaté Hory, 1990. s. 1.

zhotovit obraz. Předal jí instrukce, jak má obraz vypadat. Je velice pravděpodobné, že inspirací k vytvoření tohoto díla mu byl Uhlířský Vrch u města Bruntálu (Köhler Berg), kde stála dřevěná kaple. Toto místo bylo taktéž zasvěceno Panně Marii Pomocné. Zesnul v roce 1714 ve věku 67 let.

Jeho dcera Dorota Weisová, která byla obchodnicí s látkami, jeho přání vyhověla. Vyhotovení obrazu zadala malíři Šimonu Schwarzerovi. Ten práci na něm ovšem odkládal. Po čtyřech letech k němu přišel pomocný malíř, který se zkrátka pustil do práce a obraz dokončil. Protože Dorota nebydlela ve Zlatých Horách, po dokončení obrazu poprosila svého švagra Daniela Adolfa, který byl tkalcovským mistrem, aby obraz pověsil na místo, kde se narodil její otec. Od něho také přesně věděla, kde se toto místo nachází. V říjnu roku 1718 její švagr se svým přítelem zašli do lesa, vyhledali zmíněné místo a obraz zavěsili na onu jedli, která kdysi byla střechou nad provizorním obydlím. Po zavěšení obrazu zde uspořádali pobožnost, při které vzpomněli na své předky, kteří zde vytrpěli hrůzy války. Toto místo se mělo v budoucnu stát významným poutním místem, kde se lidé scházeli a prosili Pannu Marii o pomoc v nesnázích.

Zde je nutné zmínit, že obraz Panny Marie Pomocné ve městě Zlaté Hory nebyl prvním namalovaným obrazem na území českých zemí a Slezska. Od ostatních a hlavně od původní pasovské Madony, která byla, jak zazní v následující podkapitole, předlohou pro vyobrazení Panny Marie Pomocné ve Zlatých Horách, se odlišuje. Autor díla se snažil o vlastní zachycení výjevu. Marie s malým Ježíškem na zlatohorském obraze mají na hlavách koruny, které jsou posázeny kameny. Panna Marie je oděna do korunovačního pláště. Odlišné jsou i výrazy obličejů. Pozadí obrazu je tmavé a jsou na něm vyobrazeny hvězdy. Celkově dílo působí honosněji než původní Cranachův obraz, který se snažil o co nejskromnější zachycení Panny Marie Pomocné s Ježíškem.

4.2 Poutní místo Maria Hilf v 18. století

Od zavěšení obrazu na jedli začalo poutní místo navštěvovat stále více poutníků, kteří se modlili k Panně Marii. Z tohoto důvodu byla v letech 1743 - 1744 farním úřadem ve Zlatých Horách postavena dřevěná kaple, kam mohli poutníci chodit a uctívat Pannu Marii. K obrazu se téměř denně chodili modlit místní horníci. Díky postavení a vysvěcení kaple se značně zvýšil příliv poutníků. Od roku 1744 se v ní konaly bohoslužby a kaple byla postupně vybavována.

Za nějakou dobu přišli věřící z města Zlaté Hory za svým farářem s prosbou o přemístění obrazu do farního kostela, který byl ve městě. Kněz nemohl o jeho přestěhování rozhodnout sám, a tak požádal o svolení biskupský úřad ve Vratislavi. Biskupství ustanovilo komisi, která měla za úkol prozkoumat zázračnost obrazu a v případě, že se potvrdí jeho zvláštnost, bude prohlášen za milostný a přesunut do farního kostela. Komise pracovala v letech 1744 až 1754. Její složení bylo následující: Ignác Schubert, jenž byl duchovním v Nise a dva lékaři Mathias Sommer a Christof Pache.¹⁶⁰ Komise vyslýchala několik lidí, kteří jí popsali různé události, které se staly buď jim, nebo o nich aspoň slyšeli. Všichni, kdo byli zpovídáni, byli pod přísahou a všechny výpovědi byly potvrzeny. Šetřením bylo zjištěno několik zázraků.

První zázrak se stal Samuelovi Richterovi. Jednoho dne šel kolem místa, kde byl zavěšen obraz. Bez povšimnutí jej minul a šel dál. Náhle se za ním objevilo veliké světlo, které jej vyzvalo, aby Pannu Marii uctil. Hned tedy poklekl a pomodlil se. Když ušel pár kroků, znovu se ohlédl a uviděl Pannu Marii, která vystoupila z obrazu a dívala se na něj. Náhle pocítil touhu zůstat na místě natrvalo.

Druhý zázrak se stal vojáku ve výslužbě, Georgu Titzemu, kterému bylo 49 let. Ve válce ohluchl a jeho stav byl nevratný. On se ale nehodlal vzdát a šel na poutní místo k obrazu, kde se pomodlil a prosil za dar zdraví. Jeho prosby byly vyslyšeny a sluch se mu navrátil.

Třetí zázrak se stal teprve patnáctiletému Christianu Donnerovi. Prodělal oční zánět, který skončil naprostou ztrátou zraku na obou očích. Jeho matka jej vzala k obrazu, kde společně prosili za navrácení zraku. Už když místo opouštěli, Christian viděl záblesky světla a zakrátko se mu zrak vrátil úplně.

Podobnou zkušenost jako Christian zakusil i Jan Mähler, jehož malý syn Kašpar oslepl na jedno oko. Jan šel na poutní místo, kde se modlil za dar zdraví pro své dítě. Když potom přišel domů, po osmi dnech začal jeho synek opět vidět.

Dítě sedláka Daniela Fatzelta omylem spolklo mosaznou sponu z koňského postroje. Jelikož bylo ještě malé, sponu nešlo vytáhnout. Otec se obrátil na Pannu Marii a slíbil jí, že pokud dítě zachrání, dá sloužit na poutním místě mši. Dítě začalo silně zvracet a spona sama vyšla ven. Otec svůj slib dodržel a bohoslužbu nechal odsloužit.

Posledním vyslýcháným byl Jan Ferdinand Mumbsch, který šel v domě svého bratra na půdu a z té se zřítíl padacími dvířky do hloubky asi deseti loktů. Pád sice přežil, ale přivodil si těžká zranění a již nemohl dále pracovat. Když mu žádný lék nepomohl, ve velkých bolestech

---

¹⁶⁰ BAKONČÍK Vladislav - DOBOŠ Boleslav. *Poutní místo Panna Maria Pomocná u Zlatých Hor*. Zlaté Hory. 2008, s. 7. ISBN 978-80-900796-2-5.

se vydal ke kapli. Pro velký zástup lidí se nedostal dovnitř, takže aspoň nahlédl oknem. Okamžitě pocítil velikou úlevu od bolesti a věděl, že je uzdraven.¹⁶¹

Komise výslechy zpracovala a následně podala vratislavskému biskupství zprávu, ve které byly všechny zázraky popsány. Biskupství dalo souhlas k přemístění obrazu do kostela ve Zlatých Horách a obraz byl rovněž prohlášen za milostný. *„Milostným obrazem může být obraz prohlášen po třech letech od doloženého začátku spontánních poutí k zázračnému obrazu. Příslušný administrátor tentokrát požádá konzistoř, aby na základě předložené dokumentace ověřila zázraky, které se udály. Konzistoři ustavená církevní komise zkoumá četnost zázraků a jejich podstatu a je na základě výsledků svého zkoumání oprávněna uznat jejich platnost. Na tomto základě ordinariát (biskupský dozorčí úřad) požádá papežský stolec o svolení k prohlášení zázračného obrazu za milostný. Dojde k němu buď přímo apoštolským dekretem, nebo zprostředkovaně prostřednictvím ordinariátu. Následuje pak nejčastěji přenesení milostného obrazu z původního místa a jeho intronizování na hlavním oltáři kostela.“*¹⁶²

V roce 1754 byl obraz ve slavnostním procesí přenesen do farního kostela ve městě. Přemístění obrazu ovšem neznamenal konec uctívání poutního místa. Bylo tomu právě naopak. V roce 1764 nechal hrnčíř ze Zlatých Hor na vlastní náklady udělat hlavní oltář a od této chvíle se každý den sloužily mše, které celebroidal kněz, který bydlel blízko kaple.¹⁶³

4.3 První ohrožení Maria Hilf

Existence poutního místa byla během jeho historie několikrát ohrožena. Vůbec poprvé se tak stalo, jak již bylo zmíněno v kapitole 2.2.2, za vlády císaře Josefa II. V roce 1786 bylo nařízeno, aby kaple a obydlí kněze byly zrušeny. *„V roce 1789 pak Krajský úřad v Opavě nařídil zlatohorskému hospodářskému úřadu, aby zajistil provedení odborného stavebního odhadu kaple (pro účel dražby) a její vybavení, jako bohoslužebná roucha kněží a pokrývky v kapli, vybrané obětní peníze atp. byly předány k dalšímu církevnímu využití c. k. Krajskému úřadu v Opavě, varhany do Lipové, hlavní oltář do Mnichova a boční oltáře Sv. Františka Onufria do obce Hošťálkovy.“*¹⁶⁴ Pokud by došlo k naplnění všeho, oč v nařízení šlo, mělo by

---

¹⁶¹ Přípravný výbor pro obnovu poutního místa Panny Marie Pomocné. *Panna Maria Pomocná ve Zlatých Horách*. Zlaté Hory 1990, s. 3.

¹⁶² BAKONČÍK Vladislav - DOBOŠ Boleslav. *Poutní místo Panna Maria Pomocná u Zlatých Hor*. Zlaté Hory. 2008, s. 7. ISBN 978-80-900796-2-5.

¹⁶³ Tamtéž, s. 7.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 10.

to velký ekonomický vliv na příjmy církve ve Zlatých Horách, jelikož návštěvnost poutního místa by zřejmě rapidně klesla. Z tohoto důvodu se místní rozhodli proti nařízení bojovat a zachránit tak poutní místo pro další generace.

„Zlatohorský magistrát se 1. června roku 1797 obrátil prostřednictvím zdejšího knížecího úřadu na vratislavského biskupa (Josef Christian Hohenlohe v úřadu 1795-1817) s prosbou, aby doplnil svým vyjádřením přiloženou žádost o zachování poutní kaple, adresovanou císaři Františku I. Žádost byla císařem striktně odmítnuta v srpnu téhož roku. Přesto následovala v roce 1803 další obdobná žádost, která byla 9. února téhož roku znovu zamítnuta.“¹⁶⁵

Pomoci chtělo rovněž biskupské zlatohorské panství, které si dopisovalo s Krajským úřadem v Opavě. Jejich korespondence probíhala v letech 1797 až 1803, kdy Krajský úřad několikrát nařídil, aby kaple byla zbourána. Nicméně k tomu nedošlo, i přesto, že vytrvale stanovil různé lhůty, ve kterých mělo k demolici dojít. Úřad také stále zvyšoval penále, které by požadoval k vyplacení, pokud by ke zbourání kaple nedošlo. Pokuta se postupně zvýšila z 10 na 50 tolarů. Také hrozil zavřením přednosta hospodářského úřadu do té doby, než by došlo k demolici a uhrazení jejich nákladů. V závěru svého snažení pohrozil příjezdem krajského komisaře s vojenským doprovodem a pracovníky, kteří by provedli bourací práce, které by opět byly přeúčtovány přednostovi.¹⁶⁶

Hospodářský úřad se bránil tvrzením, že v celém panství se nenašel nikdo, kdo by byl ochoten práci provést a to ani za případnou odměnu. Aby své tvrzení podpořil, poslal úřadu roku 1798 dopis, ve kterém mimo jiné píše: „... S nařízením knížecího úřadu z 12. října týkajícím se zbourání kaple P. Marie Pomocné jsme seznámili zdejší obec, zejména tesaře nádeníky. Nenašel se ale nikdo, kdo by chtěl přiložit svou ruku k dílu při bourání kaple P. Marie Pomocné, i když za to byla přislíbena dobrá odměna...“¹⁶⁷ Téhož roku musel hospodářský úřad provést v kapli inventarizaci a díky ní existuje celkem přesný popis vybavení. V kapli se nacházel na skle malovaný obraz Panny Marie Pomocné, který tam byl umístěn místo původního, jenž byl odnesen do farního kostela. Také zde byly dva dřevěné svícny, oltářní ubrus z lněného plátna, dva obrazy andělů, které byly malovány na dřevě, dvě lavice zhotovené z prken, které byly připevněny na dřevěných deskách a téměř ztrouchnivělá nádoba na mytí nohou, která zřejmě sloužila poutníkům. Strop a stěny byly vymalovány.

---

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 10-11.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 11.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 11.

V inventáři dále stojí, že kaple byla ve velmi špatném stavu, proto se nejednalo o její záchranu, ale spíše o zachování poutního místa jako takového.¹⁶⁸

Zvažovány byly různé možnosti, jak situaci vyřešit. Jednou z nich bylo založení nové kolonie v blízkosti poutního místa. O tomto návrhu spolu jednalo Komorní ředitelství biskupských statků, které sídlilo na Jánském Vrchu a knížecí úřad ve Zlatých Horách. Kolonie se měla jmenovat Hohenlohe, podle vratislavského biskupa. Tento nápad ovšem nebyl realizován, a to především z ekonomických důvodů.¹⁶⁹ Bylo by obtížné zúrodnit pole, aby se na nich dalo něco vypěstovat a také by nebylo snadné získat pastviny pro dobytek.

Původní kaple byla nakonec s největší pravděpodobností spálena. Kdy k tomu došlo, není bohužel známo. Jisté je pouze to, že v roce 1803 obdržel Krajský úřad v Opavě informaci o tom, že na poutním místě bude postavena nová, dřevěná kaple, kterou na vlastní náklady nechal postavit lesmistr pan Franz Hannich. Byla zhotovena ze sbitých dřevěných desek a rozměrově byla zřejmě menší, než kaple původní. Povolení ke stavbě vydal příslušný biskupský úřad. Kaple byla dokončena nejpozději v roce 1811, kdy byl rovněž namalován nový obraz Panny Marie Pomocné, který byl kopií původního z dílny malíře Schwarzera. Jelikož druhý obraz vznikl s časovým odstupem skoro sta let od původního, zcela jistě jej namaloval jiný autor. Jeho jméno, bohužel, neznáme. Od svého vzoru se liší korunkami a vzory korunovačního pláště. Naopak stejné jsou koruny, posázené kameny.¹⁷⁰ Obraz se dochoval do současnosti spolu s podkladovou deskou, na níž je uvedeno, že: „*Gregorius Nitsche, kaplan a Anton Weese, obuvnický mistr, zavěsili tento obraz 28. května 1811(...). Weese postavil tento kostelík s pomocí dobrovolníků a vlastními silami...*“¹⁷¹

Se spálením původní kaple a postavením nové nesouhlasily vysoké zemské instituce a také biskupská konzistoř. Spory se táhly až do roku 1820, kdy v únoru vyšel guberniální dekret a souhlas biskupské konzistoře o zachování kaple. Z kaple mělo být odstraněno vše, co by mohlo pohoršovat a poutní místo bylo podřízeno dohledu zlatohorského faráře. Aby měl duchovní přehled o tom, co se na poutním místě děje a nemusel tam fyzicky být, byla zřízena funkce kostelníka, kterým se stal Anton Weese. Bydlel v malé myslivně, která stála v blízkosti poutního místa a patřila lesmistru Hannichovi. Kostelník v myslivně vyráběl hračky, svíčky a různé upomínkové předměty, které prodával v malém stánku u poutního

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 12.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 12.

¹⁷⁰ BAKONČÍK, Vladislav. Poznámka k inspiračním zdrojům obrazu Panna Maria Pomocná Zlatohorská. In: *VII. Svatováclavské Česko-Polsko-Německé setkání v Jeseníku*. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2007, s. 139.

¹⁷¹ BAKONČÍK Vladislav - DOBOŠ Boleslav. *Poutní místo Panna Maria Pomocná u Zlatých Hor*. Zlaté Hory. 2008, s. 12. ISBN 978-80-900796-2-5.

místa příchozím poutníkům. Tímto si vydělával na živobytí. Jeho rodina se o poutní místo následně starala skoro po celé století.¹⁷²

4.4 Vývoj poutního místa od 19. století do roku 1945

Poté, co v roce 1790 zemřel císař Josef II., se v 19. století postupně rušila církevní omezení a docházelo k obnově církevních kompetencí. Současně se postupně obnovovala poutní místa, ale například poutě se mohly oficiálně konat až od roku 1840.

Při obnovení poutního místa u Zlatých Hor sehrál významnou roli místní farář ThDr. Philipp Dittrich, který byl jmenován do funkce roku 1830. Kaple byla v té době ve velice špatném stavu a nestačila kapacitně pojmout množství poutníků, kteří místo v hojném počtu navštěvovali. Dittrich se zasadil o to, aby z kaple bylo odstraněno vše, co bylo nežádoucí. Nechal zhotovit nový hlavní oltář a postavit malou věžičku, ve které byl malý zvon, který třikrát za den vyzváněl. Spolu s farníky oslovil biskupství, aby mu povolilo opět sloužit bohoslužby. Souhlas mu byl udělen a 9. září 1830 byla kaple vysvěcena k provádění bohoslužeb.¹⁷³ Pro konání obřadů se mu podařilo získat, také nové paramenty. Peníze, potřebné pro pořízení nového vybavení kaple a pro dokoupení paramentů, byly dary, které věnovali poutníci nebo dárci. Nebylo zapotřebí, aby kostel něčím přispěl. Třicátá léta 19. století znamenala pro obyvatele Zlatých Hor pohromu. Oblast zachvátila epidemie cholery a chřipky a roku 1833 vypukl ve farním kostele ve Zlatých Horách požár, který poškodil hlavní oltář. Obrazu Panny Marie Pomocné se ale nic nestalo.

Kvůli těmto událostem a stále rostoucímu počtu poutníků se poprvé objevila myšlenka postavit zděný kostel, který by byl dostatečně velký a pojal všechny věřící. Farář Dittrich se tohoto nelehkého úkolu obětavě ujal. S generálním vikářem se dohodli, že stavba bude financována výlučně z darů. „*Základní kámen kostela byl položen v roce 1834. Poutníci ochotně vynášeli a vytahovali na místo stavby potřebný stavební materiál. Stavba byla pro obtížné podmínky dokončena až po sedmi letech. Poutní kostel Panna Maria Pomocná slavnostně vysvětili 8. září 1841.*“¹⁷⁴ Papež Řehoř XVI. vyhlásil, že ti, kteří se na místo přijdou pomodlit, získají plnomocné odpustky.

Byl to jednolodní kostel s věží, který byl pravidelně opravován a udržován. V roce 1888 byla jeho střecha pokryta břidlicí. Roku 1891 byla zvýšena kostelní věž a došlo k renovaci

---

¹⁷² Tamtéž, s. 13.

¹⁷³ Tamtéž, s. 13.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 14.

interiéru i exteriéru kostela. Roku 1894 byly na čelní fasádu kostela instalovány čtyři sochy. O rok později byly na oknech vymalovány motivy z Písma svatého a byla položena nová dlažba. Roku 1896 dostal kostel nové varhany. Všechny tyto úpravy probíhaly bez účasti faráře Dittricha, který zemřel roku 1851. Ve stejném roce také zemřel první kostelník, který působil na poutním místě, Antonín Weese. Na jeho místo nastoupil jeho syn Antonín Weese mladší, jenž byl malířem a své umění promítl i do výzdoby kostela a jeho blízkého okolí. Po něm službu kostelníka postupně převzali Franz Templer, který zde působil od roku 1900 až do své smrti v roce 1930 a poté Emil Brendel. Během let vznikla v okolí poutního místa řada malých kapliček.

Roku 1911, za působení faráře Vinzenze Braunera, proběhla přestavba zmíněných kapliček, které byly již zchátralé a došlo k přístavění nových kaplí a dalších objektů. Jako první byla dokončena kaple „Poslední večeře Páně“. O rok později k ní přibyly „Svaté schody“, „Mariánská kaple“ a „Kaple svátosti“. Roku 1924 byla posvěcena „Posvátná studánka,“ ke které si dodnes lidé chodí pro blahodárnou vodu. Okolo roku 1924 vznikla i křížová cesta, která vedla stejně jako dnes ze Zlatých Hor lesem až k Maria Hilf. Před vstupem do areálu poutního místa stála „Soudní brána.“ „*V roce 1945 zde stálo 25 kaplí, dále kapličky zastavení křížové cesty.*“¹⁷⁵ Světové války poutní místo nijak nepoškodily, ale následující události po roce 1945 už bohužel ano.

---

¹⁷⁵ BAKONČÍK Vladislav - DOBOŠ Boleslav. *Poutní místo Panna Maria Pomocná u Zlatých Hor*. Zlaté Hory. 2008, s. 15. ISBN 978-80-900796-2-5.

5 Vývoj Maria Hilf od roku 1945 do současnosti

Tato kapitola bude věnována vývoji poutního místa od konce 2. světové války až do současnosti. Bohužel nemáme mnoho informací o tom, jak poutní místo fungovalo za první republiky a v období druhé světové války. Z toho mála, co je známé, vyplývá, že poutní místo žilo svým životem až do roku 1945 a po válce jeho německý duchovní správce obnovil tradici poutí. O totéž se snažili i jeho nástupci, kteří se pokoušeli chátrající místo zachránit.

Nicméně odsun původního obyvatelstva a Vítězný únor zasadili místu a potažmo celému regionu smrtící ránu. Poutní místo postupně chátralo a tím, že se nacházelo v lese, kus cesty od hlavní silnice ze Zlatých Hor směrem ke Krnovu, se stalo snadným terčem cíleného a řízeného vandalismu. Svou roli zde sehrál církevní tajemník František Maličský, který si vytyčil cíl zničit církevní život na Jesenicku. Podrobně sledoval konání všech poutí v okrese Jeseník, zaznamenával si, kolik se jich zúčastnilo lidí a vyhodnocoval jak je dané místo pro režim nebezpečné. V pramenech se poutní místo zmiňuje až v roce 1948 po nástupu komunistického režimu.

Tato kapitola je pro práci stěžejní a byly v ní využity i vzpomínky pamětníka Václava Dvořáka, který mi byl ochoten poskytnout rozhovor. Václav Dvořák pochází z Ústí nad Orlicí a na Jesenicko se přistěhoval v roce 1960. Do té doby o existenci poutního místa Maria Hilf nevěděl. Jeho rodina jezdila do východočeských Králík. Poprvé jej spatřil v roce 1961, kdy jej k němu zavezli dva kněží, a sice páter Ervín Morcinek, farář v Supíkovcích a Evžen Štula, farář z Písečné. Níže budou zaznamenány jeho vzpomínky. Další část kapitoly se bude zabývat architektonickým řešením kostela a jeho okolí a vybavením interiéru.

Celý průběh devastace můžeme sledovat jako boj komunistického režimu s církví, který začal po druhé světové válce. Jak již bylo vylíčeno ve druhé kapitole, církev byla úhlavním nepřítelem režimu a proto proti ní strana neúnavně bojovala. Když došlo ke zničení chrámu a jeho okolí, mohlo se zdát, že komunistický režim vyhrál, nicméně jak mi sdělil Václav Dvořák, soukromé pobožnosti se v utajení konaly dále a věřící nepřestávali doufat, že jednou dojde k obnově Maria Hilf.

Rok 1989 vše změnil a místo bylo v poměrně krátkém čase znovu postaveno. Obnova se nedotkla pouze poutního místa, ale i mezilidských vztahů, jelikož pomocnou ruku nabídli němečtí rodáci, kteří byli odsunuti, ale na svůj původní domov nezapomněli. Nejen jejich zásluhou bylo poutní místo znovu vybudováno, ale také jej dodneška pravidelně jezdí navštěvovat. Už to nejsou jen ti dospělí, kteří byli odsunuti, ale i jejich děti a mnohdy i vnoučata, která se už narodila v Německu. Zájem o poutní místo se tak dědí z generace na

generaci. V německém časopise Heimatbrief, který vydávají rodáci z Vidnavy a Velké Kraše, se poutní kostel též zmiňuje a to hlavně ve vzpomínkách na jejich rané dětství, které zde strávili.

V závěru této kapitoly budou zařazeny krátké medailonky lidí, kteří se o obnovu Maria Hilf nejvíce zasloužili. Budou se týkat Václava Dvořáka, Adolfa Schrenka, Jiřího Šnajdra a Stanislava Lekavého. Lidí, kteří se v 90. letech podíleli na opětovném vybudování poutního místa je pochopitelně daleko víc, ale tito zmínění jsou pro jeho obnovu stěžejní. Pamětníka Václava Dvořáka osobně znám a informace o jeho životě jsem získala během let, co se spolu stýkáme. Proto u jeho krátkého životopisu necituji zdroje informací

5.1 Postupná cesta k devastaci

Cesta k devastaci poutního místa začala hned po 2. světové válce vysídlením německého obyvatelstva. Původní obyvatelé měli k poutnímu místu vybudován silný vztah a pouto a tím, že došlo k jejich odsunu, se částečně uvolnila cesta k jeho devastaci. Nově přistěhované obyvatelstvo logicky ke zdejšímu kraji vztah nemělo a o místu možná ani nevědělo. Oblast Jesenicka a Zlatohorska patří k těm s nejmenším počtem věřících, stejně jako území bývalých Sudet.

Důležitou osobou byl církevní tajemník. Ač bychom ze spojení těchto dvou slov očekávali, že to bude osoba nakloněná církvi, bylo tomu právě naopak. Církevní tajemník měl sledovat a ovlivňovat činnost všech církví, čili ne jenom katolické. Aby bylo možné demonstrovat jakým způsobem zasáhl do devastace poutního místa, je nutné přiblížit jeho osobu obecněji a až poté se zaměřit na jeho činnost ohledně Maria Hilf.

Zpočátku bylo náplní jeho práce pozorovat čtení pastýřských listů, které vydávali biskupové a které se četly během bohoslužeb v kostelech. Zároveň sledoval různé zpravodaje, které vydávaly jednotlivé vikariáty. Poté, co biskupové museli odejít a někteří byli dokonce vězněni, na jejich místa byli státem dosazeni a prověřeni kapitulní vikáři, kteří měli v případě neobsazeného biskupského stolce řídit diecézi. Církevní tajemníci hlídali, aby byla v kostelích čtena jejich poselství.¹⁷⁶ „*Měli sledovat postoje duchovních k politickým událostem, získávat je k účasti na nich, a vůbec k loajálnosti vůči režimu. Proto je měli církevní tajemníci pravidelně*

---

¹⁷⁶ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945-1989 na příkladu jihočeského regionu*. Brno, 2008, s. 50 ISBN 978-80-7325-170-3.

navštěvovat a přesvědčovat, aby např. podepsali tzv. katolické akce v červnu 1949 a všeobecně ji propagovat mezi věřícími.¹⁷⁷ Cílem této akce měla být dohoda mezi státem a církví, čímž by se církev stala více závislou na státu. Proti se stavěli církevní představitelé, kteří s režimem nekolaborovali.

Další akcí církevních tajemníků bylo zjišťovat, jakým způsobem se kněží zajímají o připravované církevní zákony. Měli za úkol je přesvědčit, aby se zúčastnili zasedání Národního shromáždění, které se konalo 14. října 1949, a na kterém byly tyto zákony schváleny. Stát začal duchovním vyplácet mzdy od 1. listopadu a očekávalo se, že kněží napíší vládě děkovné dopisy. Od roku 1950 byl zaveden slib věrnosti, který museli složit všichni duchovní. Církevní tajemníci měli dohlížet na to, aby tak skutečně učinili a zda k němu neměli nějaké výhrady. Předtím, než došlo k likvidaci řádů, měli za úkol sepsat seznam majetku jednotlivých klášterů. Když roku 1953 zemřel Stalin, zjišťovali, jakým způsobem byla jeho smrt přijata, zda se za něj sloužili mše, držel smutek, apod. Stejná situace se opakovala při smrti Klementa Gottwalda téhož roku. Církevní tajemníci vždy sledovali, jaký je postoj duchovních k volbám, hlavně zda nějakým způsobem nenarušují, či neovlivňují předvolební agitace, či samotné volby.¹⁷⁸

Součástí práce tajemníka bylo také vytvoření kádrového posudku každého duchovního, který poté předkládal krajskému církevnímu tajemníkovi. Kněží byli rozděleni do čtyř kategorií, přičemž do první kategorie byli zařazeni ti, kteří nekladli režimu odpor a ve čtvrté byli naopak ti, kteří režimu nešli na ruku. Duchovní byli sledováni a bylo vyhodnocováno, s kým se stýkají, kam a kdy jezdí, kdo je navštěvuje, ba dokonce byly zaznamenávány SPZ aut, která parkovala před farou. Kněží o svém sledování pochopitelně věděli.

Důležitou součástí práce bylo sledování liturgie. „*S pomocí církevních důvěrníků měli sledovat zejména obsah kázání, a zda se kněz zmiňoval též o významných výročích a politických událostech, zda kázal o Velikonocích a při jiných příležitostech o míru, zda vybízel k účasti na zemědělských a jiných brigádách.*“¹⁷⁹ Měly být sestaveny statistiky věřících na bohoslužbách a to zejména při hlavních křesťanských svátcích. Důraz byl kladen na účast mládeže. Statistiky zaznamenávaly rovněž účast na výuce náboženství, na svatbách, pohřbech atd. Církevní tajemníci se snažili navázat spolupráci s učiteli a efektivně se pokoušeli snižovat počty přihlášených dětí na výuku náboženství. Poté, co vstoupil v platnost

---

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 50

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 51-53

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 54

zákaz konání poutí a procesí, měli dohlížet na to, aby všechny liturgické obřady byly konány pouze v kostele.¹⁸⁰

Okresní církevní tajemník každoročně sledoval oslavy významných křesťanských svátků jako například Velikonoce, Vánoce, ale i průvod Božího těla. O jejich průběhu si vždy psal podrobné záznamy, ve kterých porovnával účast lidí na těchto svátcích, zaznamenával, kdo se jich zúčastnil, o čem kněz kázal apod. O slavnosti Vzkříšení a následujícím velikonočním oktávou si poznamenal, že účast na mši o Božím hodu velikonočním byla o 100 lidí nižší než v loňském roce a účastnili se jí převážně Němci a starší lidé. Mladých bylo málo.

Názorným příkladem práce církevního tajemníka může být monitorování Slavnosti Vzkříšení v Jeseníku roku 1955. Svátek toho roku připadl na 9. dubna. Církevní tajemník si ve svém hlášení zaznamenal, ve kterých farnostech se konal průvod kolem kostela. Toho dne bylo špatné počasí, sněžilo a tajemník objížděl jednotlivé farnosti na kole. Aby mohl dobře zaznamenat průběh obřadu, měl k ruce několik pomocníků. Jistý úředník ONV v té době bydlel v domě přímo naproti vchodu do jesenického kostela, takže mohl z okna svého bytu dobře pozorovat, kdo se obřadu účastní. Manželka a zeť tajemníka zase pozorovali průvod okolo kostela. Ve zprávě církevní tajemník uvádí jména známých lidí, kteří byli přítomni obřadu.

Poté, co bylo roku 1956 zrušeno SÚC, přešly na okresního církevního tajemníka další povinnosti, například udělování souhlasu s konáním soukromých mší duchovními, kteří byli mimo duchovní správu.

Mezi roky 1949 - 1957, kdy došlo k postupné devastaci poutního místa Maria Hilf, se v jesenickém regionu vystřídali postupně tito okresní církevní tajemníci: Štěpán Gába (1. 7. 1949 - říjen 1950), Ludvík Pekárek (říjen 1950 - 31. 12. 1951), Jaroslav Dohnal (1. 1. 1952 - 28. 2. 1954) a František Maličský (1. 3. 1954 - 1. 3. 1957)¹⁸¹

5.1.1 Padesátá léta a krátký exkurs do roku 1948

Ještě předtím, než budou v této podkapitole popsána 50. léta na Maria Hilf, je nutné zastavit se v roce 1948, kdy se o poutním místě dovídáme z archivních pramenů poprvé. Pár měsíců po nástupu komunistů k moci měl do Zlatých Hor přijet profesor Kincl z ministerstva

---

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 55-56.

¹⁸¹ KEMPŇÁ, Beata. *Církevní politika komunistického režimu na severní Moravě (se zaměřením na region Jesenicko) v letech 1950-1956*. Olomouc, 2013. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta. s. 141.

vnitřního obchodu. Byl to on, kdo nařídil, aby byla zpracována historie a přesný popis stavu poutního místa Maria Hilf, včetně investičních plánů oprav. Pracovní sdružení cestovního ruchu poslalo na Místní národní výbor ve Zlatých Horách žádost, aby jej informoval jaký je celkový stav poutního místa a jaké investiční akce jsou plánovány. Z dopisu vyplývá, že poutní místo bylo v docela dobrém stavu, kapličky byly opraveny a opatřeny novými českými nápisy. Maria Hilf byla předmětem jejich zájmu jako místo, které si zaslouží být propagováno v rámci cestovního ruchu.

Padesátá léta se nesla ve znamení útlaku církve ze strany státu a různá omezení se dotkla i poutního místa Maria Hilf. Přitom na počátku padesátých let byl o poutní místo zájem, což se mimo jiné projevilo i tím, že cestovní kancelář Čedok, národní podnik, nabídla možnost, zařadit Maria Hilf do svého okruhu výletních míst. Ve svém dopise, který adresovala církevnímu tajemníkovi Gábovi uvedla, že Maria Hilf má historickou hodnotu a jeho propagace by mohla zvýšit příliv turistů do regionu. Po církevním tajemníkovi chtěli, aby jim sdělil svůj názor.¹⁸² Tajemník Gába neprojevil vyložený nesouhlas a uvedl, že: „*K vašemu přípisu ze dne 8. února 1951...Vám sdělujeme, že nemáme námitek proti autokarovým zájezdům na poutní místo Panny Marie Pomocné, avšak žádáme, aby každý zájezd byl ONV církevnímu oddělení v Jeseníku ohlášen.*“¹⁸³

Už o rok později ovšem nový církevní tajemník Dohnal hovořil jinak. O poutním místě psal jako o potenciálním nebezpečí pro státní církevní politiku a to z toho důvodu, že velmi vzrostl počet věřících, kteří sem přijížděli. Podle jeho informací jej jezdili navštěvovat poutníci z jiných okresů. Poutí a bohoslužeb se zúčastňovalo čím dál více lidí. Jeho sláva byla dle něj zapříčiněna pověstí o zázračném mariánském obraze, který přinášel lidem štěstí a pomoc v nemocech. Toho měl využít místní kostelník Müller, který si údajně od lidí za úplatek bral jejich osobní věci, které přikládal k obrazu Panny Marie, a poté jim je vracel zpět. Církevní tajemník provedl osobní šetření této záležitosti. Promluvil si s tehdejším administrátorem poutního místa páterem Štůlou a ten mu sdělil, že: „*...kostelník u P. M. Pomocné ve Zlatých Horách utvrzuje v poutnících domnění, že v poutním chrámě se nachází zvlášť svěcený obraz vysokých kvalit. Věřící dle administrátora Štůly podávají předměty z osobního majetku kostelníkovi, který s náležitou ceremonií přistoupí k obrazu, dotkne se předmětem, například kapesníkem obrazu, znovu poklekne a vrátí se k poutníkovi s jeho kapesníkem nazpět a vyzvedne si za svoji námahu odměnu, která dle Štůly bývá značná. Štůla doslova uvádí, že tímto způsobem si přijde kostelník Müller na pěkné peníze. Uvedl, že mu*

¹⁸² SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 204a, inv. č. 173, č. j. 151/51-Šm.

¹⁸³ Tamtéž, č. j. 196 – I/21-1951- Hr.

*v tomto nechce bránit, ale že bude nutné zakročit.*¹⁸⁴ Páter Štůla omezil jeho činnost alespoň tím, že když odjížděl zájezd poutníků, vyprovodil je k autobusu sám, místo kostelníka, který to dělal doposud. Kostelník Müller se tím cítil dotčen, proto se kněz rozhodl dále mu nebránit v činnosti, aby ho nerozzlobil ještě víc.¹⁸⁵ Müller zůstal kostelníkem ještě další dva roky, takže pokud by takto bral úplatky, jistě by jej páter Štůla z pozice kostelníka uvolnil. Jeho zatčení by z něj, dle tajemníka, udělalo mučedníka, protože byl mezi věřícími velmi oblíben. Na druhou stranu to mělo i pozitivní účinek, a sice rapidně se zvýšil počet poutníků, kteří poutní místo navštívili.

Ze zprávy Obvodního oddělení Veřejné bezpečnosti ve Zlatých Horách vyplývá, že dne 15. srpna 1952, kdy se na poutním místě konala slavnost Nanebevzetí Panny Marie, se bohoslužeb zúčastnilo asi 70 poutníků, přičemž více než polovinu tvořili lidé, kteří přijeli z obce Petrovice u Krnova. Mše byly slouženy v češtině a celebroidal je kněz Gurzan z Petrovic. Ze Zlatých Hor se mše zúčastnilo asi dvacet Němců, další účastníci byli z Karlova, okres Krnov. Farář Gurzan, který zájezd organizoval, byl již několikrát udán za porušování hospodářského plánu a za jiné delikty. Nebyl ovšem nikdy odsouzen. Ke sloužení mši v tento den neměl povolení. O dva dny později tj. 17. srpna 1952 se konala hlavní pouť, které se zúčastnilo na 700 lidí. Sto bylo místních a zbytek přijel v autobusech. Byly slouženy dvě mše, jednu celebroidal farář Štůla a druhou kněz z Ostravy, který ale neměl státní souhlas.¹⁸⁶

O týden později, 24. srpna 1952, se konala další mše, které se zúčastnilo si 1000 poutníků. V homilii kněz Štůla mluvil o lásce k Bohu a bližnímu svému, kterou lze projevovat např. návštěvou kostela. Dále hovořil o tom, že rodiče by měli své děti vychovávat ve víře. Mimo jiné zmínil, že: „...během kázání pronesl, že i když různé okolnosti dnešní doby staví v cestu církvi a křesťanství překážky, že cestička křesťanství je již tak prošlapána bohatými a chudými a jen na rodičích velmi záleží, aby svoje děti vychovávali a vedli v duchu svaté církve, aby těchto se nezmocnil zlý satan již v době jejich mladosti.“¹⁸⁷ Této mše se zúčastnili věřící z Hranic a Karviné. Poutníky z Hranic vedl předseda městského národního výboru Hradil z Radotína. Původně chtěli navštívit horu Praděd, ale nakonec se domluvili s řidičem a přijeli se podívat na poutní místo.

Církevní tajemník předpokládal, že příliv poutníků je zapříčiněn pověstí o zázračném obraze Panny Marie Pomocné, které napomáhal kostelník Müller. „Ve skutečnosti však

¹⁸⁴ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 290, inv. č. 172.

¹⁸⁵ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 204a, inv. č. 173, č. j. 143/ K-54.

¹⁸⁶ Tamtéž, kart. 290, inv. č. 172.

¹⁸⁷ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 292, inv. č. 175, č. j. I/3-290-1952-D.

*orgány VB nebyl takový případ, kdy kostelník přikládá k obrazu nějaké předměty dosud zjištěn, jak o tom svědčí zpráva VB z 25. srpna t. roku. O této záležitosti se OCT dozvěděl od pí. Seibertové a faráře Štůly, další svědectví podobného jednání nebyly zjištěny.*¹⁸⁸

V této situaci není lehké posoudit, kde byla pravda. Patrně šlo o cíleně namířenou snahu církevního tajemníka pošpinit celkový význam poutního místa. Navíc víme, že lidé k obrazu Panny Marii Pomocné přicházeli již dříve a předkládali jí své prosby. Pokud jim v jejich nesnázích pomohla, přinášeli jí jako poděkování dary, mezi nimi i své osobní věci. K potvrzení této teorie přispívá i fakt, že kostelník Müller byl německé národnosti a Němce režim nesnášel. Pokud to byl ještě věřící Němec, neměl už vůbec jednoduchý život. Kostelník Müller zemřel roku 1954 a poté kněz ze Zlatých Hor žádal církevního tajemníka o udělení státního souhlasu pro duchovní, kteří jej osobně a blízce znali, aby se mohli zúčastnit jeho pohřbu, který se konal ve Zlatých Horách.¹⁸⁹

Okresní církevní tajemník předpokládal, že dojde k dalšímu zvýšení počtu návštěvníků během následujících let a to hlavně z okresu Karviná. Navrhoval proto, aby se na informační vývěsku farního úřadu ve Zlatých Horách umístila zpráva, ve které by se popřela legenda o zázračném obraze Panny Marie Pomocné. Tím by se mohly tyto návštěvy omezit.

Zájem poutníků o poutní místo stále rostl. V srpnu roku 1954, týden před Hlavní poutí, se na Maria Hilf konala pobožnost, které se zúčastnilo asi 80 věřících, kteří pocházeli ze Zlatých Hor. Po skončení mše navštívil okresní církevní tajemník otce Klisze v sakristii. Kněz nebyl s účastí na mši spokojen. Přičítal to rozmístění tabulek se zákazem vstupu do lesa a fotografováním. Dle tajemníka prohlásil: „...*poutní místo nemá již dlouhé trvání. Je pevně přesvědčen, že v nejbližších měsících dojde k oprávněnému zákazu vstupu do celého objektu a k trvalé likvidaci tohoto poutního místa.*“¹⁹⁰

Rok 1954 byl rokem zasvěceným Panně Marii. Proto i Hlavní pouť, která se na Maria Hilf konala tradičně 15. srpna u příležitosti svátku Nanebevzetí Panny Marie, jí byla zasvěcena. Hlavním celebrantem mše byl páter Klisz. Mše byla sloužena česko – latinsky a všechny modlitby a písně směřovaly k oslavě Panny Marie. „*Na pouť přišlo i 5 mladých řeholnic/pravděpodobně z Albrechtic, které cestou od státní k poutnímu místu zpívaly mariánské písně. Mše byla velmi slavná, zpívaná. Varhany doprovázelo kvarteto a při mši*

¹⁸⁸ Tamtéž, kart. 290, inv. č. 172.

¹⁸⁹ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 204a, inv. č. 173, č. j. 143/ K-54.

¹⁹⁰ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 292, inv. č. 175.

účinkoval 20 členný sbor zpěvaček a zpěváků, kteří přijeli z Bohumína, kde P. Klisz dříve působil.“¹⁹¹

Okresní církevní tajemník si detailně poznačil poznávací značky automobilů a autobusů. Vyhodnotil, že autobusem značky MN-57-81 přijeli lidé od Místku. Dle jeho zápisu na pouti byla převaha žen, které pocházely z Hlučínska. Neopomněl zdůraznit, že mu připadaly upracované.¹⁹² Počet účastníků pouti odhadl na 500, z toho 200 tvořily děti, které přišly s vychovatelkami. Byly to děti léčící se v dětské ozdravovně ve Zlatých Horách. Nešly ovšem do kostela, ale občerstvovaly se v poutním hostinci. Pár dětí bylo přítomno na mši v kostele, ale byly to děti osídlenců z osady Skřivánkov u Zlatých Hor. Dále si tajemník zaznamenal jména osob, které se poutě zúčastnily. Byl mezi nimi například zaměstnanec ONV s manželkou. Mezi poutníky byli i turisté, kteří se mše neúčastnili, ale seděli venku na lavičkách. Některé z nich následně potkal na Rejvíze u Noskovy chaty. Tajemník se domníval, že opravdových poutníků bylo kolem 250. *„Z toho asi 35 mužů různého stáří, 20 dětí, 5 řeholnic, 20 zpěváků, 4 houslisté, varhaník, dirigent, asi 150 starších žen a asi až 15 mladších žen.*“¹⁹³

V září téhož roku napsal kněz Klisz na ONV hlášení o finančních potřebách budov, které byly v jeho správě. K Maria Hilf uvádí, že poutní místo je velmi navštěvováno turisty a dětmi z ozdravovny a kostel potřebuje opravit střechu věže, jejíž trámy jsou shnilé. Náklady na opravu věže kostela vyčíslil na 10 000 Kčs.

Takový zájem se z pochopitelných důvodů nelíbil církevnímu tajemníkovi. Od roku 1954 probíhal na poutním místě rudný průzkum, který se stal záminkou k uzavření kostela a jeho okolí. Toho zároveň, dle tvrzení tajemníka, využili pracovníci průzkumu. Nevybíravým způsobem vnikli do budovy restaurace, ve které nikdo v zimním období nebyl. *„...toho využili někteří zaměstnanci rudného průzkumu, násilím otevřeli budovu, nastěhovali se do ní, vyházeli postele, které patří k inventáři restaurace, „pod okap“ přemístili kamna, provedli bez souhlasu vlastníka nebo nájemce reorganizaci topenišť, otevřeli pakličem všechny místnosti restaurace, vylomili prkno přepážky příručního skladiště na uhlí a dřevo, brali si odsud uhlí i dřevo...jeden vchod do restaurační budovy nechávali otevřený, do chodeb vnikal sníh a mráz...Tyto nesrovnalosti byly dnes zjištěny na místě předsedou Jednoty s. Bendou, účetním Jednoty s. Boháčem, instruktorem Jednoty s. Endrychem, za přítomnosti OCT*

---

¹⁹¹ Tamtéž, č. j. 296/1 1954 M.

¹⁹² Tamtéž, č. j. 296/1 1954 M.

¹⁹³ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 292, inv. č. 175.

a zlatohorského administrátora.¹⁹⁴ Bylo dohodnuto, že zaměstnanci nebudou z restaurace násilím vyhnáni, ale celá aféra vrhla špatné světlo na správu rudného průzkumu.

Dle okresního církevního tajemníka byl problém v tom, že vstup byl zakázán do lesa, ale nikoliv na poutní místo. Kněz Klisz uvedl, že jej samotného to velmi překvapuje. Myslel, že automaticky se zákaz vstupu vztahuje i na poutní místo, s tím, že kostel bude do budoucna zničen.¹⁹⁵ Toto tvrzení je opět nepravdivé a značně zkreslené, neboť páter Klisz byl neúnavným bojovníkem za záchranu poutního místa.

Pátera Klizse netrápilo pouze chátrající poutní místo Maria Hilf a nebezpečí jeho zavření. V lednu roku 1955 se konala beseda kněží z děkanátu s okresním církevním tajemníkem a generálním vikářem Apoštolské administratury A. Veselým. Během besedy byly řešeny vztahy Němců a Čechů v děkanátě. Páter Klisz si měl stěžovat na chování Němců vůči českému obyvatelstvu. Němci měli vyhrožovat jejich vysídlením do vnitrozemí. Češi zase vyčítali německému obyvatelstvu, že se pro něj slouží příliš mnoho bohoslužeb v jejich rodné řeči.

Na začátku května roku 1955 byla zahájena nová poutní sezóna. Otec Klisz již v dubnu téhož roku žádal o udělení koncese pro provoz poutní restaurace s tím, že vedoucí provozu by byl zároveň správcem celého poutního místa. *„Poutníkům i návštěvníkům i turistům bylo by zajištěno stálé pohoštění. Nedaleko zmíněných míst má své pracoviště Rudný průzkum a restaurace provozu by zajistila pracovníkům pohoštění, resp. i stravování a také dočasným pracovníkům/technikům, geologům apod. i ubytování. V pozdější době mohla by býti restaurace zaměněna na závodní kantýnu...ve zdejší farnosti nachází se více objektů, chráněných, jejichž údržba vyžaduje velikých nákladů.“*¹⁹⁶

V dubnu roku 1955 napsal církevnímu tajemníkovi, že se mu podařilo získat vyjádření ředitelství Rudného průzkumu v Kutné Hoře. V dopise stálo, že nemají námitek proti otevření poutního místa, čili teoreticky nic nebrání tomu, aby se poutní místo znovu otevřelo.¹⁹⁷ Kněz v žádosti okresnímu církevnímu tajemníkovi napsal: *„Pokud jsem zjistil, Rudný průzkum nemá zájem na objektech, spíše možná další podnik, který bude dolovati, ale kdy se tak stane, není jisté. Jelikož poutní sezóna začíná obyčejně 1. května, je na čase abychom zajistili*

---

¹⁹⁴ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 290, inv. č. 172, zn. cír. 295/8 1954.

¹⁹⁵ Tamtéž, č. j. 296/1 1954 M.

¹⁹⁶ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 291a, inv. č. 173, č. j. 102/55.

¹⁹⁷ Tamtéž, č. j. 107/55.

plynulý provoz a získali člověka, který by pečoval o kostel. Jak jsem zjistil u Státního památkového úřadu, uzavření nebude tak jednoduché, jelikož se jedná o místo chráněné...“¹⁹⁸

Církevní tajemník začal okamžitě jednat proti otevření Maria Hilf, a kontaktoval Krajský národní výbor v Olomouci, aby situaci vyřešil. „...duchovní již plánuje opravy budov a konservaci obrazů křížové cesty a dokonce si podal žádost o vydání hostinské koncese, mám za to, že je nejvyšší čas, aby vedoucí činitelé RP přikročili k realizaci plánů převzetí těchto objektů do své správy. Administrátor Klisz se dokonce chlubí, že mu byla činiteli SÚC slíbena veškerá podpora. Jednal taky s činiteli Státního památkového ústavu a dozvěděl se, že uzavření P. M. P. nebude tak jednoduché, jak si to já představuji, poněvadž tato poutní místa jsou chráněna památkovým úřadem...Jednání s činiteli RP ve Zlatých Horách jsou zbytečná. Nejsou tam vybaveni kompetencí a podle poznámek duchovního osobně jsou pro zachování dosavadního stavu a dokonce se měl některý činitel vyjádřit, že oni nemají zájem o zrušení poutního místa, ale má o to zájem jedině církevní tajemník.“¹⁹⁹

Odpověď KNV na sebe nenechala dlouho čekat. Již v květnu 1955 poutní místo navštívil osobně okresní církevní tajemník, aby projednal jeho uzavření. Ještě předtím než se na Maria Hilf vydal, zajel na MNV do Zlatých Hor, kde se setkal s lidmi, kteří znali zaměstnance Moravského rudného průzkumu (MRP). Mezi nimi byl i bývalý ředitel školy Sedláček, který jednal s bývalým předsedou MNV a předsedou závodního oddílu Rudného průzkumu (ZO RP) Hradilem. Ten mu slíbil, že uzavření poutního místa projedná na nejbližším jednání ZO.²⁰⁰ „Toto se taky stalo a vedoucí pracoviště s uzavřením souhlasil, když mu výbor organizace dal na srozuměnou, že neběře na sebe žádnou odpovědnost, dojde-li proto, že do lesa má každý přístup, k nějakým sabotážním činům.“²⁰¹

18. května 1955 zajel tajemník, na příkaz vedoucího odboru pro věci církevní rady KNV v Olomouci, do Zlatých Hor, kde se sešel s ředitelem Moravského rudného průzkumu z Rýmařova. Ten mu sdělil, že již navštívil krajského církevního tajemníka Černého a oznámil mu, že chce kvůli bezpečnostním důvodům zavřít celé pracoviště rudného průzkumu. Zároveň se jej dotázal, jaký je jeho názor na uzavření poutního místa.

„Byl jsem pak svědkem, když s. Pravda nařídil vedoucímu pracoviště zřízení pohyblivých a pevných závor na všech přejezdech a přechodech do lesa a dal také vedoucímu pracoviště

---

¹⁹⁸ Tamtéž, č. j. 100/55.

¹⁹⁹ Tamtéž, zn. cirk. 128/1955.

²⁰⁰ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 291a, inv. č. 173, zn. cirk. 37 taj. 1955.

²⁰¹ Tamtéž, zn. cirk. 37 taj. 1955.

pokyny pro přemístění kříže, který stojí ve vjezdu do pracoviště a je nebezpečí, že bude při deštivém počasí smykem vozidla, poškozen. “²⁰² Tajemník jej poté přesunul na jiné místo.

Následně církevní tajemník jednal s farářem Klizsem. Ten měl, dle zápisu tajemníka, radost z toho, že se zbaví starostí s dojížděním na Maria Hilf. Když však pochopil, že poutní místo bylo s okamžitou platností již uzavřeno, velmi se tomu podivil a chtěl vědět, kdo o tom rozhodl. Tajemníkovi sdělil, že se na postupné likvidaci poutního místa, která měla trvat jeden rok, domluvil s vládním zmocněncem Danielem. Během tohoto roku měl v úmyslu vybudovat před farním kostelem ve Zlatých Horách, kde se nacházel starý, zničený hřbitov, křížovou cestu a přenést tam z Maria Hilf všechny cennosti. Jelikož nepočítal s tak rychlým uzavřením poutního místa, stihl již rozeslat oznámení o zahájení poutní sezóny. Tajemník jej ubezpečil, že mu MRP nebude dělat s likvidací žádné potíže. K otázce přenesení věci do farního kostela se vyjádřil v tom smyslu, že bude nutné vyčkat odpovědi SÚC v Praze.²⁰³

Žádost o hostinskou koncesi byla v té chvíli bezpředmětná, a proto byla založena. Restauraci si měl vzít do správy Moravský rudný průzkum a využívat ji k pronájmu. Kněz měl všechny obeslané, kteří se těšili na začátek poutní sezóny, zpravit o uzavření poutního místa. Zpráva tajemníka končí neradostnou větou: „*Přijedou-li v neděli 22. V. 1955 do Zlatých Hor nějaké autobusy s poutníky a budou směřovati k poutnímu místu, nebudou tam vrátným již vpuštěny.*“²⁰⁴

Zájem o poutní místo byl vnímán jako nežádoucí, proto bylo roku 1955 prohlášeno za bývalé poutní místo a z bezpečnostních důvodů uzavřeno. Přesto tam i nadále v letních měsících putovaly zástupy věřících. Farář Klisz přenesl z Maria Hilf kopii původního obrazu Panny Marie Pomocné do kostela ve Zlatých Horách. Lidé se záhy dozvěděli, že je poutní kostel zneprístupněn, proto se vydali do farního kostela ve Zlatých Horách, kde byla u vchodu instalována kopie obrazu Panny Marie Pomocné z 19. století, a alespoň tam se mohli pomodlit.

V situační zprávě za měsíc květen 1955 je napsáno, že nejvýznamnější událostí tohoto měsíce je uzavření poutního místa Maria Hilf.²⁰⁵ Je zde vyjádřeno překvapení nad tím, že si Apoštolská administratura v Českém Těšíně velice pospíšila se svým souhlasem k uzavření poutního místa a povolením přemístění jeho významu do farního kostela ve Zlatých Horách.

---

²⁰² Tamtéž, zn. cirk. 37 taj. 1955.

²⁰³ Tamtéž, zn. cirk. 37 taj. 1955.

²⁰⁴ Tamtéž, zn. cirk. 37 taj. 1955.

²⁰⁵ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 597, inv. č. 655, zn. cirk. 10/1955 taj.

Apoštolská administratura v Českém Těšíně opatřením ze dne 24. května 1955 zastavila konání bohoslužeb a poutí v kostele. Současně nařídila, aby všechny cenné a bohoslužebné předměty byly přeneseny pryč. Odvoz předmětů byl realizován.

O měsíc později, v červnu 1955, se konaly pohovory duchovních s církevním tajemníkem. Ten při pohovoru s farářem Kliszem, který spravoval i poutní místo Maria Hilf zjistil, že kněz navázal styky s věřícími polské národnosti z Těšínska. *„Na Těšínsku je totiž zrušeno poutní místo, neznámého mě jména, kde se scházeli polští šovinisté a poutní místo P. M. P. ve Zlatých Horách mělo být podle plánu náhradou za zrušené polské poutní místo a věřící polské národnosti by tak byli na přání adm. Klisze putovali do Zlatých Hor za jejich oblíbencem adm. Kliszem. Proto adm. Klisz tak vehementně protestuje proti uzavření poutního místa u P.M.P. a používá při tom všech jezuitských způsobů a neštítí se ani zkreslování skutečností.“*²⁰⁶

Farář Klisz se s uzavřením místa nehodlal jen tak smířit a pokračoval v boji za jeho záchranu. Svůj nesouhlas se nebál dávat najevo. Když se plánovaly velké opravy ostatních objektů, které byly v jeho správě, oznámil, že již nemůže nic investovat, protože po uzavření poutního místa přišel o příjmy.

Poslal také odvolání proti uzavření poutního místa na SÚC v Praze. Záhy poté obdržel předvolání ke krajskému církevnímu tajemníkovi Černému do Olomouce. Přítomen byl i okresní církevní tajemník. Černý Klisze obvinil z podpory Němců a označil jej za „proněmeckého živla“. Klisz se proti tomu ohradil a dodal, že nikdo si neumí představit, jaké to bylo, když se v Říši hlásil k polské národnosti. Jeho otec byl uvězněn a rodině byl zkonfiskován majetek. Černý mu sdělil, že na něj podá trestní oznámení kvůli nepřátelské činnosti vůči státu a straně. Kněz mu odvětil, že pokud někdo ví o něčí trestné činnosti a neoznámí to, stává se spolupachatelem. Poté mu bylo oznámeno, že bude odvolán a donucen opustit Zlaté Hory.

V dalších zprávách je církevním tajemníkem označován, jako „pravý jezuita“, jelikož svou nespokojenost dával i nadále najevo a nebál se říct, co si o dané věci a celkové situaci v děkanátu myslí. Církevní tajemník poznamenal, že se kněz nekloní ke komunistické ideologii, ale naopak je proti ní. Sám tajemník musel připustit, že i když v celém děkanátu postupně klesala návštěvnost bohoslužeb, naopak ve Zlatých Horách stoupala. Přičítal to aktivitě faráře Klisze.

---

²⁰⁶ Tamtéž, zn. cír. 10/1955 taj.

V říjnu 1955 se konala děkanská beseda s okresním církevním tajemníkem a vikářem Veselým. Kněz Klisz na ní vystoupil se sdělením, že byl za uzavření poutního místa velmi ostře kritizován, ačkoliv na tom neměl žádný zájem. Na druhou stranu všichni vědí, že poutní místo bylo uzavřeno velmi rychle. Dle slov tajemníka v hodnocení průběhu besedy si... „*Adm. Klisz zase ohříval svoji polívčičku. P.M.P. ve Zlatých Horách je jeho největší bolest.*“²⁰⁷

I když poutní místo oficiálně již neexistovalo, stále bylo památkově chráněno až do roku 1960, kdy byla jeho ochrana oficiálně zrušena. Teprve na sklonku roku 1959 se v Olomouci sešla krajská památková komise, které byly předloženy návrhy na zrušení památkové ochrany některých objektů v okrese Jeseník. Komise souhlasila s upuštěním ochrany poutního kostela Maria Hilf, ovšem za předpokladu, že jej nevyužijí Rudné doly k jiným účelům.²⁰⁸

Roku 1956 se situace na Maria Hilf ještě více zhoršila. Docházelo k opakovanému vloupání a ničení kostela i jeho okolí. Postižena byla i ostatní poutní místa, např. kaple sv. Anny v Horním Údolí, či poutní místo u sv. Antoníčka.

Již v červenci roku 1956 okresní církevní tajemník psal, že v květnu roku 1955 bylo po dohodě s vedoucím Českomoravského rudného průzkumu ve Zlatých Horách a okresním církevním tajemníkem v Jeseníku dohodnuto, že poutní místo bude uzavřeno. Jelikož v té době bylo ještě památkově chráněno a to včetně jeho areálu, bylo faráři, který měl Maria Hilf ve správě sděleno, že se zasadí o to, aby o něj bylo řádně postaráno. Hlavním důvodem uzavření byla bezpečnost lidí.²⁰⁹

V témže měsíci napsal farář Klisz stížnost kvůli nepřístojnému chování lidí na poutním místě a jeho okolí, kterou adresoval Apoštolské administratuře v Českém Těšíně, okresnímu církevnímu tajemníkovi v Jeseníku a Státnímu památkovému ústavu v Brně. Kněz v dopise píše: „*Jak bylo tehdy sděleno místnímu farnímu úřadu, bude náležitě postaráno o bezpečnost poutních objektů, které stojí většinou pod ochranou památkové správy. Taktéž bylo řečeno, že z bezpečnostních důvodů bude celé poutní území uzavřeno pro veřejnost. Od té doby skutečně nesmějí na poutní místo poutníci, aby se modlili, mohou však se volně pohybovati rekreanti, turisté, děti ze státní dětské ozdravovny, lidé sbírající lesní plodiny atd.*

Během letošního roku bylo již jedno vloupání do poutního kostela, svévolné poškozování kaplí, ukradeny obrazy z kaplí, malované na plátně a jednoduše vyříznuté, v poutní restauraci

---

²⁰⁷ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 594, inv. č. 638, zápis z děkanské besedy z 26. 10. 1955.

²⁰⁸ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 592, inv. č. 633.

²⁰⁹ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 592, inv. č. 633.

bydlí zaměstnanci průzkumu bez placení nájmu, v domě je vybito přes 50 okenních tabulí, na patře se v pokojích štípe dřevo atd. ²¹⁰

V srpnu 1956 podal farní úřad ve Zlatých Horách opětovnou stížnost na neznámého pachatele, který vnikl do kostela Maria Hilf bočními dveřmi. Odcizeny byly obrazy na plátně a rozbity okenní tabulky v poutní restauraci. Poškozena byla i kaple sv. Anny v Horním Údolí. Znovu bylo vysloveno podezření, že v restauraci jsou ubytováni lidé bez povolení a vědomí farního úřadu ve Zlatých Horách. ²¹¹

Případem se zabývalo pohraniční oddělení Veřejné bezpečnosti (VB). V protokolu stojí následující: „...*poutní místo je poškozeno, převážně od zaměstnanců ČMRP Zlaté Hory, kteří dvě budovy užívali k ubytování, ale vzhledem k tomu, že budovy neměly blízkého správce, který by se o svěřený majetek staral, budovy pustly, došlo k rozbití mnoha oken, které způsobili z části horníci sami a část rozbitly školní děti, které tam přišly za účelem sbírání lesních plodin. Celá situace o škodách způsobených na tomto poutním místě Panny Marie Pomocná byla vyřešena stykem s vedoucím pracoviště ČMRP Zlaté Hory Františkem Kyselkou a farářem Kliszem, kteří se dohodli, že ČMRP Zlaté Hory převezme obě budovy do správy ČMRP během jednoho týdne, všechny budovy které byly poškozeny, budou na náklad ČMRP opraveny a budou sloužit k ubytování dělníků zaměstnaných v dolech.*“ ²¹² Zároveň měl být ustanoven správce, jehož úkolem bylo starat se o budovy a zajistit, aby již nebyly poškozovány. Případ byl uzavřen s tím, že došlo k dohodě mezi farářem a vedoucím pracoviště Kyselkou, čili nebylo nutné dále tuto situaci řešit.

I přesto, že od roku 1955 bylo poutní místo oficiálně „zrušeno“, stále jej pravidelně navštěvovalo množství věřících. Okresní církevní tajemník napsal, že: „*Při průzkumu ve Zlatých Horách bylo zjištěno, že průměrně byly každou neděli ve Zlatých Horách dva autobusy věřících z Opavska, Těšínska, a Hlučínska. Vesměs šlo o ženy a školskou mládež. Průměrná účast byla odhadována na 80 až 100 osob každou neděli.*“ ²¹³ V srpnu 1956 poutní kostel navštívili Němci z NDR, kteří se před ním fotografovali. To pochopitelně neuniklo okresnímu církevnímu tajemníkovi a nebylo mu to zrovna po chuti.

Protože se páter Klisz nebál říct svůj názor a nadále i přes vydírání, šikanu a vyhrožování bránil poutní místo Maria Hilf, musel nakonec odejít. Ještě předtím byla svolána schůze, kde jesenický děkan musel dokázat, že Klisz nebyl odvolán krajským církevním tajemníkem, ale

²¹⁰ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 592, inv. č. 633, č. j. 135 -7 /H-56.

²¹¹ Tamtéž, č. j. 135 -7 /H-56 č. j. 143/ H-56.

²¹² Tamtéž, č. j. VB-686/1956.

²¹³ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 225, inv. č. 175, č. j. 308/1956.

prelátem Onderkem, což byla samozřejmě lež. Dalším působištěm pátera Klisze se stala fara ve Vratimově. Odešel tam 1. října 1956. Po obnově Maria Hilf poutní místo rád navštěvoval. Jeho životní pouť skončila roku 2012.

Roku 1957 se okresní církevní tajemník zmiňuje o poutním místě jako o „mrtvém poutním místě“. Z konce padesátých let nejsou o Maria Hilf v jeho zápisech žádné poznámky většího rozsahu. Církevní tajemník, který byl ve svém úřadě od roku 1954 do roku 1957, odešel a na jeho místo nastoupil nový, který již nebyl tak agilní a zapálený do práce. Své zprávy psal ve srovnání se svým předchůdcem velmi stroze.

5.1.2 Šedesátá léta a počátek let sedmdesátých

V roce 1960 zrušilo ministerstvo kultury a školství výnosem č. 4738/60 památkovou ochranu poutního místa. Stalo se tak na návrh krajské komise a po kladném vyjádření Státního ústavu památkové péče. Tímto aktem se zjednodušila cesta k devastaci poutního místa, které bylo postupně rozebíráno pro stavební účely.

Roku 1961 podal Národní výbor ve Zlatých Horách žádost o převzetí objektů a parcely poutního místa do svého vlastnictví. Městský národní výbor v Ostravě žádosti vyhověl. V té době bylo poutní místo v ještě horším stavu než v roce 1960 a samotný kostel byl opakovaně několikrát za sebou vykraden. Lidé psali na národní výbor žádosti, ve kterých chtěli povolení odebrat si stavební materiál z poutního místa ke svým soukromým účelům. Dveře kostela byly zničeny a dva kněží Morcinek a Štula chtěli místo nějak zabezpečit, proto nechali dveře zazdít, aby se dovnitř kostela nikdo nedostal.

V té době lidé přicházeli a brali si vše, co jim bylo po chuti. Někteří chodili hledat schované poklady po německém obyvatelstvu, takže kostel měl i rozkopanou podlahu. Lidé už neměli k místu žádnou úctu, brali jej jako „bývalé poutní místo“ a mysleli si, že jej mohou rozkrást. Tento stav se táhl po celá šedesátá léta. Hodně lidí si chodilo pro stavební materiál bez souhlasu, někteří si podali na MěNV Zlaté Hory žádost o povolení k získání stavebního materiálu pro své soukromé stavební účely. Někteří argumentovali tím, že jsou tu občané, kteří si materiál odvázejí načerno, kdežto oni, poctiví, jej chtějí získat legální cestou, a proto si o něj oficiálně žádají.

Již v roce 1962 bylo vystaveno první povolení k demolici poutního místa. Roku 1964 byl vydán souhlas s demolicí hostince, který se nacházel u poutního místa a ve kterém se mohli

turisté, či poutníci občerstvit. V roce 1967 komise pro výstavbu vydala další povolení k demolici, ve kterém bylo uvedeno, že objekt kostela může být zachován.

V roce 1965, žádal farní úřad Zlaté Hory Apoštolskou administraturu o povolení k opravám kostela. Žádosti nebylo nevyhověno z důvodu nedostatku finančních prostředků. V září téhož roku se na poutním místě setkali církevní tajemník při KNV Olomouc, církevní tajemník ONV v Bruntále, zástupci MěNV Zlaté Hory a ordinář za Apoštolskou administraturu. Společně si poutní místo prošli a dohodli se na následujícím: „*V případě, že dojde k demoličním pracím, nebude církev schopna náklady uhradit a požaduje po MNV Zl. Hory, aby tyto náklady uhradil. Zástupci ONV s tímto požadavkem církve souhlasí a na FO ONV zabezpečí přísun prostředků na demoliční práce.*“²¹⁴

Vlastivědný ústav v Bruntále již od roku 1965 apeloval na to, aby se situace na Maria Hilf vyřešila. V roce 1967 provedl průzkum poutního místa, kde seznal, že objekt již nevykazuje architektonické a historické cenné prvky a tudíž se mohlo přistoupit k dalšímu kroku, jak jej zničit.

Farní úřad se opětovně snažil získat povolení k opravám o dva roky později, ale opět neúspěšně. Kvůli bezpečnosti měly být na poutní místo nainstalovány zábrany a cedule upozorňující na nebezpečí vstupu do areálu. K tomu nakonec nedošlo a kostel s jeho okolím zůstal i nadále přístupný. „*Na tuto skutečnost upozornil Závodní výbor ROH Geologického průzkumu Zl. Hory ze 6. 5. 1967. Současně upozornil na závažnost a možné důsledky živého zájmu zahraničních návštěvníků, především Němců o místo a stavby, fotografování budov a možnost využívání desolátního stavu tzv. „posvátného místa“ k nepřátelské propagandě.*“²¹⁵ Z této krátké citace je zřejmé, jak moc členům KSČ vadili Němci a jak nebyli rádi, když se do svého rodného kraje vraceli. Vnímali je jako určité nebezpečí a nechtěli, aby fotografie zveřejňovali a ukazovali tak, jakým způsobem režim zachází s církevní památkou.

Před rokem 1968 došlo mimo jiné i k náboženskému uvolnění, takže věřící doufali, že budou moci kostel opravit a poutní místo zachránit. Velkým podporovatelem a iniciátorem záchrany byl kněz Metoděj Nečas, který byl v té době farářem ve Zlatých Horách. I přesto, že neměl od církevních úřadů povolení, začal kostel opravovat. Peníze sháněl všude, kde jen to bylo možné. Měl hodně známých na jižní Moravě, které v téhle věci kontaktoval.

Z poloviny kostel zakryl alukrytovou střešou a prováděl zabezpečovací statické práce. Jelikož se v okolí poutního místa léta těžila ruda a zlato, bylo místo poddolované. Staticky

---

²¹⁴ SOkA Jeseník, fond MěNV Zlaté Hory, inv. č. 441, Demolice poutního místa 1948-1973, Zn. Vyst./73.

²¹⁵ Tamtéž, Zn. Vyst./73.

nebyl kostel dostatečně zajištěn. Podařilo se mu zabezpečit věž, aby se dále nenakláněla. Poté však přišel rok 1968 a normalizace. Na jeho činnost se zaměřily státní úřady, hlavně úřad pro církevní věci a začalo jeho pronásledování. V roce 1971 jej přeložili do Písečné. On však v opravě kostela pokračoval. Krátce poté byla nařízena jeho demolice. Že je kostel Maria Hilf opravován bylo zřejmé a viditelné z hlavní silnice, která vede ze Zlatých Hor, směrem k Polsku. Jeho střecha byla lesklá, takže byla dobře viditelná z dálky. Proto se roku 1973 opět začalo jednat o jeho zničení.²¹⁶

V témže roce odbor výstavby, který fungoval při ONV, provedl místní šetření, které předcházelo demolici. Touto prohlídkou se zjistilo, že na místě byl uložen stavební materiál, který měl sloužit k opravám. Dále byla nově opravena střecha, která byla pokryta plechovou krytinou a díky svému lesku byla viditelná už z dálky. Přestože zde zaměstnanci odboru nenašli žádného řemeslníka, bylo jasné, že je poutní místo rekonstruováno svépomocí. Bylo však odlehlé od civilizace, proto nebylo snadné zjistit, kdo jej opravuje. Na druhou stranu v zápise stojí, že Maria Hilf je v havarijním stavu a ohrožuje životy kolemjdoucích a kvůli jeho opuštěnosti by se v případě nějakého úrazu těžko sháněla pomoc. Náměstek předsedy Městského národního výboru uvedl, že svým šetřením zjistil, že až v okrese Nový Jičín byla propagována pouť na Maria Hilf, ačkoliv ve Zlatých Horách nikoliv. Kněz Morcinek, který se rovněž zasloužil o obnovu kostela a jeho areálu, napsal církevnímu oddělení v Bruntále dopis, ve kterém sdělil, že páteru Nečasovi zakázal provádět další opravy a slíbil, že zabezpečí vstup do kostela pomocí mříží.

Záhy ONV Bruntál nařídil, aby byly zbořeny všechny stavby v areálu poutního místa. *„Budova býv. kostela Panny Marie Pomocné a ostatní stavební objekty v areálu býv. poutního místa při jmenovaném kostele na Příčné hoře ve Zlatých Horách v okrese Bruntál (dřívější označení: Maria Hilf) nejsou od roku 1955 stavebně udržovány. Jejich stav je podle výsledku místního šetření dne 4. června 1973 havarijní – části objektu bývalého kostela hrozí zřícením a také ostatní stavby svou všeobecnou zchátralostí ohrožují bezpečnost osob.“*²¹⁷

Po jednáních byly jeho požadavky zapsány do podmínek rozhodnutí ONV v Bruntále. Vlastivědný ústav měl zájem pouze o záchranu dvou kamenných plastik světců, které byly umístěny v průčelí kostela, základního kamene s nápisem na levém nároží a pouzdra

²¹⁶ Rozhovor s Václavem Dvořákem ze dne 25. 11. 2017.

²¹⁷ SOKA Jeseník, fond MěNV Zlaté Hory, inv. č. 441, Demolice poutního místa 1948-1973, č. j. Výst./2381/197.

s historickými dokumenty. Tyto předměty měly být odneseny pracovníky MěNV Zlaté Hory a uloženy na bezpečné místo.²¹⁸

V odůvodnění se píše, že farní úřad ve Zlatých Horách opakovaně žádal Apoštolskou administraturu v Českém Těšíně o povolení opravit kostel. Ta jeho žádostem nevyhověla, ba naopak. Svá rozhodnutí zdůvodňovala nedostatkem potřebných financí.

Farní úřad Zlaté Hory se proti tomuto rozhodnutí odvolal k Severomoravskému krajskému národnímu výboru – odboru výstavby a územního plánování v Ostravě. Ten jeho odvolání nevyhověl... „*vlastník býv. poutního areálu Panny Marie Pomocné (Marie Hilf) na Příčné hoře ve Zlatých Horách – tj. Apoštolská administratura římsko-katolické církve v Českém Těšíně měla provést do 30. září 1973 zboření všech staveb na jmenovaném areálu včetně budovy bývalého kostela.... Protože vlastník areálu a na něm se nacházejících havarijních staveb platný příkaz v dané lhůtě nesplnil, bude realizace zajištěna v souladu s ustanovením §15 odst. 1 a 2 vyhlášky SKT č- 144/1959 Ú. l. Bruntál se sídlem v Krnově.*“²¹⁹

V červnu téhož roku vydala rada ONV v Bruntále důvodovou zprávu, ve které souhlasila s demolicí. Důvodem byl havarijní stav objektů a taktéž zájem cizinců o poutní místo. „*Stejně byl již dříve zjištěn a dále trvá zájem cizinců, především Němců z NSR - snad přesídlenců – o toto poutní místo a jeho stav. Takové osoby místo vyhledávají a fotografují.*“²²⁰

Protože demolice poutního místa neproběhla ve stanoveném termínu, který byl určen v rozhodnutí o demolicí (tj. do 30. září 1973), vydal ONV v Bruntále oznámení o zahájení náhradního výkonu demolice. Stavební úřad ONV v Bruntále provedl na začátku října kontrolu poutního místa, při které zjistil, že ve věci zničení nebylo nic učiněno. Vydal proto oznámení o prodloužení termínu. O týden později bylo vydáno nové povolení k demolicí. Důvodem byl opět havarijní stav objektů poutního místa, jejich možné zřícení a možnost úrazu osob, které by poutní místo navštívily. V podmínkách bylo napsáno, že pokud bude při demolicí použito trhavin, musí být zažádáno o povolení odstřelu.

Na konci října podal národní podnik Průmyslové stavby Brno žádost o povolení trhacích prací. Ty měly být provedeny na objektu kostela, brány a jeskyně. Dva dny před demolicí měla být nahlášena přesná doba odstřelu.

---

²¹⁸ Tamtéž, č. j. Výst./2381/1973.

²¹⁹ SOkA Jeseník, fond MěNV Zlaté Hory, inv. č. 441, Demolice poutního místa 1948-1973, č. j. Výst. /4048/73.

²²⁰ Tamtéž, Zn. Vyst./73.

Demolice byla zorganizována s pomocí odborných složek, demoliční čety z Brna. Existují domněnky, že tato četa měla s odstřelem problémy a zdráhala se ho provést. Věřící o probíhající likvidaci neměli tušení, dozvěděli se o ní až v samotný den odstřelu.

„Dne 24. 11. 1973 byl proveden odstřel kostela na katastrálním území města Zlaté Hory. Odstřel byl proveden na základě schváleného projektu Sm. KNV, odborem výstavby. Trhaviny a rozněcovadla byly dopraveny dle stávajících předpisů a čs. norem ze skladů trhavin PSB v Brně – Obřanech. Přípravné práce, které se konaly mimo jiné také v noci, byly prováděny za soustavného dozoru veřejné bezpečnosti. Při vlastním odstřelu nedošlo k žádnému zranění osob, ani k poškození soukromého nebo národního majetku. Drobné práce na rozrušení hmoty tak, aby bylo možno použít mechanismů, byly dokončeny 25. 11. 1973. Za PSB ředitel s. Vladimír Sázavský, stavbyv. TP.s. Ivan Frank. Za VB Zlaté Hory: náčelník OO VB por. Buchal.“²²¹

Před demolicí a následným odcizením se podařilo zachránit hlavní poutní obraz Panny Marie Pomocné z 18. století. Stal se nositelem myšlenky a naděje věřících na možnou obnovu kostela. Byl přechováván a uctíván v kostelích a farnostech na Jesenicku, v Jeseníku, Mikulovicích a v okolních farnostech. Věřící se tenkrát ani nesnažili zjistit, kdo přesně vydal příkaz k demolici Maria Hilf, protože už na tom moc nezáleželo.²²²

S demolicí souhlasila Apoštolská administratura v Českém Těšíně, která měla pravomoci nad částí vřatislavské diecéze, která zároveň byla pod správou olomoucké arcidiecéze.²²³ Tento církevní úřad, v jehož čele v té době stál generální vikář Veselý, dal souhlas s demolicí. Lidé poutní místo ale stále navštěvovali a konaly se zde i nadále soukromé pobožnosti. Zbořena byla Boží muka i kaple, kterých zde bylo kolem čtyřiceti. Místo bylo zpuštěno s výjimkou kapličky, ve které tekla voda. Nebyla zbořena z toho důvodu, že byla příliš odlehlá.

Duchovní život se konal na soukromé bázi. Velkým symbolem se stala studánka, ke které si lidé chodili pro vodu. Společné poutě se pochopitelně konat nemohly. Teprve v roce 1987 se začaly organizovat tajné noční křížové cesty. V té době se již politická situace zlepšila. Věřící sice byli kontrolováni příslušníky SNB, ale při dotazech, co na místě dělali, tvrdili, že byli na výletě, který se protáhl. Řada z nich byla sledována a měla problémy. Obviňováni byli z maření dozoru nad církví. Spousta lidí si prošla i soudními procesy, ve kterých padaly

---

²²¹ SOkA Jeseník, fond MěNV Zlaté Hory, inv. č. 441, Demolice poutního místa 1948-1973, zápis o provedené demolici kostela a přilehlých objektů ve Zlatých Horách, okres Bruntál.

²²² Rozhovor s Václavem Dvořákem ze dne 25. 11. 2017.

²²³ Tamtéž.

i podmíněné rozsudky. Patřil mezi ně například Jiří Šnajdr nebo Jan Mokrý. Někteří z nich ztratili zaměstnání. Vše vyústilo v organizování křížových cest, které nesly dvě myšlenky. První - modlení se za obnovení poutního místa a druhá - boj proti umělým potratům a za ochranu nenarozeného života od početí až do smrti. V roce 1988 se křížové cesty konaly v den Velkého pátku.

5.2 Obnova kostela po pádu režimu

V listopadu roku 1989 padl komunistický režim. Jeho konci předcházelo svatořečení Anežky České v Římě, kterou poutníci prosili o pomoc při obnovení míru a svobody v Čechách. Říkalo se, že až bude svatá Anežka svatořečena, zavládne v Čechách mír a svoboda, řečeno jinými slovy, že dojde k pádu režimu. Anežka byla svatořečena 12. listopadu 1989. O pět dní později se komunistický režim zhroutil. Po likvidaci poutního místa věřící nepřestávali doufat, že jednou přijde den, kdy dojde k obnovení demokracie v Československu, zavládne svoboda a poutní místo bude moci být obnoveno. I proto je sv. Anežka vyobrazena v obnoveném kostele jako patronka Čech.

5.2.1 Založení sdružení pro obnovu místa Maria Hilf

Obnova Maria Hilf nezačala hned po pádu režimu. Bylo nutné vše důkladně promyslet, vypracovat projekt a především sehnat dostatek financí potřebných k obnově. Budoucí členové sdružení ještě v roce 1989 stihli vydat samizdatem brožurku „Dějiny poutního místa Panna Maria Pomocná – Maria Hilf u Zlatých Hor“, ve které je zmapován celý vývoj poutního místa.

Přípravný výbor začal o znovuvybudování jednat už v roce 1990. Vyhotovil důvodovou zprávu k jednání na MěNV Zlaté Hory kvůli výběru stavební parcely. „...Nyní, po 40 ti letech útlaku, kdy můžeme opět svobodně dýchat, nadchází také čas k napravení křivd a bezpráví. Z tohoto pohledu se zákonitě odvíjí i tato snaha po obnově poutního místa Panny Marie Pomocné ve Zlatých Horách. K tomuto úsilí pak nutno připojit i motiv pro ty, kteří jsou schopni akceptovat vzor Matky Boží jakožto vzor pro všechny matky, to zvláště v současné době, kdy mateřství je tak povážlivě degradováno mařením životů nenarozených dětí. A od tohoto specifika se právě odvíjí celá historie a vznik tohoto poutního místa.“²²⁴

---

²²⁴ SOKA Jeseník, fond Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná Zlaté Hory, důvodová zpráva ze dne 18. 7. 1990, s. 1.

Důležité v kontextu obnovy byla možnost oživit a narovnat vztahy s německy mluvícími obyvateli. Sami se přihlásili občané a různé instituce ze SRN, Švýcarska, Rakouska atd. Byli mezi nimi i krajané, obyvatelé, kteří byli po válce odsunuti a po pádu režimu se jim otevřela možnost navštívit svou rodnou vlast. Jedním z hlavních iniciátorů byl i kněz Adolf Schrenk, který výrazným finančním dílem přispěl k obnově Maria Hilf. Páter Schrenk byl rodák z Horní Lipové a po válce byl s rodinou vysídlen. Přesto na svůj rodný kraj nezapomněl a po roce 1989 jej pravidelně navštěvoval. Je rovněž autorem knihy *Maria Hilf am Rande des Altwatergebirges, bei Zuckmantel*.²²⁵ Z německé strany se dále do pomoci zapojil kardinál Meisner. Dalším podporovatelem obnovy byla sestra představená Paula Wagnerová z Rakouska. Pro zahraniční dary byl zřízen speciální účet, na který byly posílány peníze.

Oficiální Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná - Maria Hilf u Zlatých Hor bylo založeno 22. dubna 1991. Vzalo na sebe věru nelehký úkol, obnovit Maria Hilf. V programovém prohlášení stojí: „*Posláním Sdružení je znovuobnovení poutního místa Panna Maria Pomocná – Maria Hilf u Zlatých Hor, které bylo v minulých letech komunistické diktatury v rámci protináboženského boje záměrně zcela zlikvidováno. Vedení svým morálním a náboženským přesvědčením chceme obnovou tohoto poutního místa vyjádřit svou prosbu za usmíření: smír s Bohem, smír se všemi lidmi, a prosbu k naší nebeské Matce Marii za zvláštní ochranu života nenarozených dětí, neboť od tohoto aspektu se i odvíjí vznik tohoto poutního místa. Proto se usnášíme na vytvoření „Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná – Maria Hilf u Zlatých Hor.*“²²⁶ Jednou z hlavních myšlenek obnovy se stala potřeba znovu postavit chrám zasvěcený Panně Marii Pomocné, která by chránila nenarozené děti před potraty.²²⁷

Výkonným orgánem Sdružení byl jeho výbor, který byl volen na dva roky a jehož počet členů byl vždy lichý. Scházel se zhruba jednou měsíčně. Jeho nejdůležitější činností bylo hospodaření Sdružení a také rozhodoval o využití financí na obnovu poutního místa. Jeho nadřízeným orgánem byla členská schůze, která určovala úkoly pro dané období a spolu s revizní komisí se vyjadřovala k hospodaření výboru. Sdružení se zavázalo, že vše podstatné týkající se obnovy Maria Hilf bude konzultovat s Arcibiskupstvím olomouckým.²²⁸

---

²²⁵ SCHRENK, Adolf. *Maria Hilf: Am Randes des Altwatergebirges bei Zuckmantel (Österr-Schlesien) Ostsudetenland, jetz Tschechien.*, 2005.

²²⁶ SOKA Jeseník, fond Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná Zlaté Hory, organizační řád s. 1.

²²⁷ ŽMUDA, Ginter. *Likwidacja i odbudowa Sanktuarium Panny Maryi Pomocnej (Maria Hilf) w Zlatych Horach: z życia religijnego pogranicza śląsko-morawskiego.* Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2009 s. 147. ISBN 9788361756033.

²²⁸ Tamtéž, s. 2-3.

Na sklonku května roku 1991 se sešla členská schůze Sdružení, během které proběhla volba členů výboru. Jeho členy byli zvoleni: předseda – Václav Dvořák, místopředseda Ladislav Začal, tajemník Jiří Šnajdr, Ladislav Soukup, Oldřich Vala, Ing. Petr Dvořák a Radek Kontrik. Revizní komise sestávala ze tří členů. Byli to: Nikodém Fiala, Dagmar Wormová a V. Novák. Sdružení mělo celkem 26 členů.²²⁹

Církev zpočátku nevyvíjela žádnou aktivitu ohledně obnovení poutního místa, poté však obnovu Maria Hilf podpořila. Se Sdružením spolupracovalo Arcibiskupství olomoucké v čele s arcibiskupem Vaňákem, kterého posléze nahradil jeho nástupce arcibiskup Graubner. Dalším stoupencem obnovy byl světící biskup Hrdlička. Ti si vzali na starost sbírku, která měla napomoci obnově chrámu. Během prvního roku se mezi lidmi vybral 1 milion korun, což byla velká motivace k uskutečnění obnovy.

Sbírka na obnovu chrámu stále pokračovala. Na začátku roku 1992 se s pomocí přihlásili krajané, tzn. bývalí obyvatelé Zlatých Hor a celého kraje Altvatergebirge (kraj pod Pradědem). V jejich čele stál kněz Adolf Schrenk, rodák z Lipové. Tito lidé sami nabídli pomoc. Zároveň se také začalo rozvíjet česko-německé přátelství. Adolf Schrenk zorganizoval v Bavorsku sbírku na obnovu Maria Hilf. Němečtí rodáci sehnali polovinu všech finančních prostředků potřebných na celou obnovu. V roce 1992 byl vypracován model kostela, který putoval po Arcidiecézi olomoucké a informace o probíhající sbírce se tak dostala do širšího povědomí lidí. Model je nyní v muzeu ve Zlatých Horách.

V roce 1992 se začal připravovat i projekt kostela. Pozemek, na kterém měl stát budoucí kostel, náležel do vlastnictví Lesů České republiky. V té době zrovna probíhala privatizace lesů, a protože se nejednalo o lesní pozemek, byl vrácen městu Zlaté Hory. Město jej poté věnovalo Sdružení pro obnovu poutního místa. Architekt Černoušek z Olomouce, který měl už zkušenosti se stavbou sakrálních staveb, vypracoval projekt. Koncem roku 1992 už byly připraveny výkresy a zajištěna stavební firma, která měla stavbu realizovat.

V roce 1992 byla také uskutečněna obnova křížové cesty. Postaveno bylo 10 zastavení. Znovu byla vydána brožura o historii poutního místa. Rovněž byly zajištěny podklady pro získání stavebního povolení.

---

²²⁹ Tamtéž, zápis ze členské schůze 28. 5. 1991.

Největší duchovní akcí tohoto roku byla Hlavní pouť, která se konala 15. srpna 1992 za účasti biskupa Hrdličky, biskupa Pieschla z Německa, otce Schrenka, tří polských kněží z Glucholaz a Paczkowa a dalších kněží z děkanátu. Pouti se účastnilo asi 1700 poutníků.²³⁰

Stavět se začalo na přelomu března a dubna roku 1993. Protože šlo o obnovu velkého komplexu, stavba probíhala po jednotlivých etapách. Jako první byl samozřejmě postaven kostel. Jeho stavbu prováděla stavební firma Kučerík z Jindřichova. Až poté následovalo dokončení stavby poutního domu, následovaly ambity a nádvoří.

Samotný kostel se stavěl až do září roku 1995, kdy byl vysvěcen. Vysvěcení probíhalo v rámci Pouti čtyř národů, které se zúčastnilo cca 12 000 lidí. Poutníci přijeli z celé Arcidiecéze olomoucké, z Německa a z té části Polska, kde obyvatelé do roku 1945 mluvili německy. Byla to tedy mezinárodní pouť, která se koná na poutním místě každoročně. Hlavním světitelem kostela byl arcibiskup Jan Graubner. Spolu s ním kostel vysvětili další biskupové, mons. Josef Hrdlička, který byl velkým stoupencem myšlenky obnovy a z polské strany to byl arcibiskup Alfons Nosol, prostředník mezi polskými a německými krajany. Za českou stranu se zúčastnil biskup Hrdlička a apoštolský nuncius Giovanni Coppa. V rámci svěcení byl na místo slavnostně instalován obraz Panny Marie Pomocné, který byl po roky symbolem naděje na obnovu poutního místa.

Rok 1996 se stal významným tím, že byla založena nejmladší česká diecéze, a sice ostravsko – opavská, která má své sídlo a katedrální kostel v Ostravě. Tuto diecézi chtěla založit už Marie Terezie, ale na svůj vznik si musela počkat až do roku 1996. Sídelním biskupem ostravsko – opavským byl jmenován František Václav Lobkowicz, který tuto diecézi řídí dodnes. Svou rozlohou mapuje Moravskoslezský kraj a její součástí je i děkanát Jeseník, ačkoliv bývalý okres Jeseník spadá pod Olomoucký kraj. Dalo by se tedy očekávat, že bude součástí Arcidiecéze olomoucké. Další jednání ohledně opravy Maria Hilf se tedy přesunuly na ostravsko – opavskou diecézi.

Na rok 1997 bylo naplánováno několik velkých stavebních prací, například dokončení ambity, položení žulové dlažby v místě, kde je umístěn obětní stůl, dohotovení schodiště ke klášteru, instalování venkovního obětního stolu před kaplí, který slouží při poutích, jejichž bohoslužby se konají venku. Dále byly pořízeny a instalovány čtyři zvony a zhotovena velká mozaika Panny Marie Pomocné, která měla být zasazena do průčelí kostela a tvořit významný architektonický prvek, jasně viditelný již z dálky.

---

²³⁰ SOkA Jeseník, fond Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná Zlaté Hory, Panna Maria Pomocná v roce 1992.

V srpnu 1999 předalo Sdružení „Duchovní správě poutního místa Panny Marie Pomocné u Zlatých Hor“, do jejíhož čela byl jmenován rektorem páter Stanislav Lekavý, všechn majetek, který zahrnoval pozemky o rozloze cca 5 ha, budovu kostela a kláštera, včetně jejich vybavení v hodnotě 26 769 000 Kč. Na účet bylo převedeno 898 000 Kč.²³¹

V únoru 2000 se konala poslední schůze členů Sdružení, na které bylo odhlasováno ukončení jeho činnosti. Ještě předtím však biskup Lobkowicz vyjádřil přesvědčení, že by Sdružení mělo ve své činnosti pokračovat a zaměřit se na pomoc při organizování poutí. Rektor poutního místa Stanislav Lekavý se spolu s páterem Schrenkem shodli na tom, aby Sdružení pokračovalo, ale už ne oficiálně. Na schůzi bylo přítomno 10 členů. Čtyři hlasovali proti ukončení činnosti Sdružení a pět bylo pro zánik. Nadpoloviční většinou bylo odhlasováno zrušení Sdružení.

Ačkoli Sdružení již od té doby nefunguje oficiálně, jeho členové rok co rok připravují poutě, či noční křížové cesty na Maria Hilf a starají se o poutní místo.

Maria Hilf navštívila řada známých osobností. Týden po vysvěcení kostela se na místo zajel podívat i tehdejší prezident Václav Havel. Jeho návštěva byla spontánní, jelikož v týdnu po vysvěcení byl na cestě po Severní Moravě. Osobně jej tam provázela pan Václav Dvořák, který byl v té době místostarostou města Jeseník. Některé osobnosti, hlavně z řad duchovních, se na poutní místo opakovaně vrací. Mezi významné duchovní, kteří poutní místo navštívili, většinou v rámci poutí, které celebroidali, patří kardinál Miloslav Vlk, všichni olomoučtí biskupové, biskup Posád, biskup Otčenášek, či Josef Kajnek. Ze zahraničních duchovních není možné opomenout německého kardinála Meisnera, polské biskupy, či zástupce papežského legáta Giovanniho Coppu, který spolusvětil znovu obnovený chrám. Poutní místo je výjimečné tím, že jeho obnovu zorganizovali a provedli laici. Církev jim sice byla oporou a požehnala jej, ale tou hlavní hnací silou byli věřící.

První rok po vysvěcení bylo poutní místo bez trvalé duchovní správy. Postupně se zde střídali kněží z Jesenicka, například z Jeseníku nebo Lipové. Po zřízení ostravsko – opavské diecéze přešlo poutní místo pod její správu. Biskup Lobkowicz jmenoval rektorem kněze Stanislava Lekavého, který na poutním místě trvale bydlel a spravoval jej až do roku 2012. Poté byl vystřídán páterem Heřmanem Rakowským. Od roku 2015 byl jmenován správcem Marius Banaszcyk, který nejdříve na Maria Hilf dojížděl ze Zlatých Hor. Od roku 2017 jej jako rektor, sídlící přímo na Maria Hilf, spravuje dodneška.

---

²³¹ SOkA Jeseník, fond Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná Zlaté Hory.

5.3 Popis kostela

Pro stavbu kostela bylo vybráno stejné místo, na kterém stál původní objekt. Nachází se v lese, kus cesty od státní silnice vedoucí ze Zlatých Hor. K poutnímu místu se dá pohodlně dojet autem a během poutí se k němu dostanou i autobusy. Pro osobní automobily je před poutním místem k dispozici parkoviště.

Do průčelí kostela je zasazena mozaika Panny Marie Pomocné o velikosti 4x4m, která svou podobou kopíruje původní obraz z 18. století. Skládá se z 80 000 mozaikových sklíček z Šenova. Mozaiku vytvořila firma Vitrayl servis ze Zlatých Hor. Sklíčka mozaiky jsou lepena tmelem na nerezový plech, který byl poté zasazen do výklenku.

5.3.1 Vybavení interiéru

Kaple kostela není velká. Disponuje po stranách dvěma zpovědními místnostmi. Jelikož se jedná o moderní stavbu, kaple nedisponuje kazatelnou, protože kazatelny ztratily po Druhém vatikánském koncilu svůj význam, jelikož se nyní káže od ambonu. Uprostřed oltáře je umístěn obraz Panny Marie Pomocné z 19. století v ozdobném rámu.

Na kůru je umístěn elektronický nástroj, který nahrazuje varhany. Jelikož se poutě konají venku, na nádvoří před kostelem, nemohou být varhany jako doprovodný nástroj umístěny uvnitř kostela.

Kromě Panny Marie jsou v kostele na oknech zobrazeny dvě světice. Svatá Hedvika, která drží ochrannou ruku nad Slezskem a svatá Anežka Česká, ke které se lidé modlili za obnovu Evropy v roce 1989 a která byla těsně před pádem režimu svatořečena. V kostele je uchována také relikvie svatého Jana Pavla II. Je to kapka jeho krve, kterou pro kostel získal krakovský arcibiskup a sekretář Jana Pavla II. Stanislav Dziwicz. Při odběrech krve, které musel nemocný papež absolvovat, mu pár kapek odebral a po jeho smrti je daroval. V kostele je umístěna i relikvie svatého Jana Nepomuka Neumanna, který působil v USA, kde také zemřel. Věnoval ji kostelu německý kněz Adolf Fuchs, který byl po roce 1945 vysídlen. Relikvii získal darem ve Philadelphii během své cesty po Americe.

5.3.2 Architektura kostela

Pozemek byl za ta léta zpustlý náletovými stromy, proto se musel nejdříve vyčistit. Nenacházelo se na něm žádné podzemní ani nadzemní vedení. Kostel má tradiční orientaci, čili hlavní vstup je na západní straně a oltář na východní.

Před zahájením stavby bylo nutné vyřídit všechny nezbytné úkony, například stavební povolení, různé průzkumy pozemku určeného ke stavbě, sondy, potřebné k založení objektů, geometrické zaměření pozemku. Projekt, podle kterého byla obnova kostela provedena, byl zhotoven roku 1992 architekty Černouškem a Zajíčkem. Technickou zprávu stavby vypracoval Pavel Svozil roku 1992. Je psána ručně. Výstavba poutního místa byla pojata komplexně. Kromě kostela (v projektové dokumentaci popisován jako kaple), byl postaven také poutní dům a ambity, které jsou po obou stranách nádvoří před kostelem. Poutníci zde mohou najít úkryt v případě nepříznivého počasí během poutě. Nově musely být vybudovány elektrické přípojky. Voda je čerpána z vlastní studny. Celkové finanční náklady byly odhadnuty na 18 milionů Kč. „*Stavba bude provedena tradičním způsobem s použitím převážně tradičních materiálů...*“²³² Základy byly navrženy jako železobetonové pásy, umístěné do předpokládané výšky původního terénu. Obvodový pás byl ztužen dvěma táhly.²³³

Z projektu vyplývá, že se zvažovalo, že poutní dům bude využíván jako klášter, ve kterém budou bydlet mniši. Celkově bylo počítáno s pěti bratry. Nicméně ani v minulosti ani v současnosti jej neobývali příslušníci řádu. Dům je využíván poutníky, kteří se zde mohou ubytovat a také trvalým personálem, který poutní místo obhospodařuje. Rovněž se zde konají duchovní obnovy, či tábory pro mládež.

Vnitřní omítky byly navrženy jako vápenné - štukové, které se běžně užívají v interiéru kostelů, právě pro svou výbornou absorpční schopnost. Pokud je objekt dobře odizolován, výborně působí proti vzniku plísní. Naopak externí omítky byly zvoleny vápenocementové, které jsou vhodné k užití jak v interiéru, tak v exteriéru.²³⁴ Díky přidanému cementu jsou ale odolnější vůči vlivům počasí, které je na Maria Hilf nevyzpytatelné.

Podlahy jsou z přírodního kamene, žuly. Samotný kostel je pojat spíše jako kaple pro lidi, kteří na poutním místě trvale bydlí, popřípadě pro poutníky, kteří přijdou na mši. Není proto velký. Už při zpracování projektu se počítalo s tím, že poutě se budou konat v prostranství

---

²³² Archiv Maria Hilf, Ing. Arch. Zajíček, Projektová dokumentace, Obnova poutního místa P. M. P. 1992, s. 5.

²³³ Archiv Maria Hilf, Svozil Pavel, Obnova poutního místa P. M. P., Stavební část kaple, s. 1.

²³⁴ Tamtéž, s. 2.

před kostelem. „*Architektonicky je kostel pojat jako náruč, která vítá poutníky. Jednak jako záchranný bod v krajině, který vysílá své poselství míru, odpuštění a lásky.*“²³⁵

Kostel je jednopodlažní, půdorys kaple je kruhový, se šesti segmenty a dvěma obdélníkovými přístavbami, kde jsou umístěny zpovědnice a schodiště na kůr, který tvoří vestavěný balkón, podepřený dvěma sloupy. Nad svatostánkem se nachází zídka, kde je umístěn obraz Panny Marie Pomocné z 19. století. Obětní stůl je zhotoven z jesenické žuly. Z kaple vede spojující chodba, kterou mohou návštěvníci přejít suchou nohou do poutního domu.

Obvodový plášť je z cihel. Střecha je dvouplášťová, odvětrávání je zajištěno pomocí atypických tvarovek. „*Zastropení kaple tvoří konstrukce střechy z ocelových příhradových nosníků kombinovaných s dřevěnou tesařsky vázanou konstrukcí s bedněním záklopem a podbíjením, které tvoří tvar podhledu stropu. Strop, který tvoří podlahu kůru bude monolitický železobetonový, rovněž tak podesty schodišť a stropů.*“²³⁶ Kostel byl zateplen pomocí svého stropu, kam byla položena vrstva pěnového polystyrenu. „*Zastřešení a zastropení zajišťuje dřevěná tesařsky vázaná konstrukce, vložená mezi ocelové příhradbové nosníky. Konstrukce je sedlová s kleštinami a s hřebeny a úžlabinami sbíhající se do jednoho bodu – vrcholu. Nad schodišti a zpovědnicemi zajišťuje zastřešení pultová střecha, v prvním případě krokve po vlašsku, ve druhém kolmo k okapu.*“²³⁷

Součástí kaple je věž, která se svým tvarem přizpůsobila tvaru původní věže kostela. Je tvořena železobetonovým skeletem. Střecha je jehlancovitého tvaru, krytina je z plechu. „*Vstup do věže je z kaple dveřmi za svatostánkem. Z chodby je přístup do sakristie, přes předsíň s výlevkou do WC a dále do prostoru schodiště. Ze schodiště je vstup ve 2. podlaží do depozitáře a do třetího podlaží, kde je podlaha volného prostoru věže. Odtud je přístup lehkým dvouramenným schodištěm až do úrovně 7. podlaží, kde je lehká ocelová podlaha. Odtud je výstup žebříkem do 8. podlaží – na obslužnou lávku v úrovni nosné konstrukce zvonů a dále do konstrukce krovu.*“²³⁸

Ve věži jsou umístěny čtyři zvony různých velikostí a tónin. Pokud zvoní všechny najednou, vytváří akord, který už z dálky vítá poutníky, přicházející na poutní místo. Největší zvon, který věnoval poutnímu místu páter Adolf Schrenk, váží 500 kg a je pojmenován podle patronky kostela Maria Hilf - Maria. Druhý zvon, který dostal jméno po zakladateli poutního

²³⁵ Archiv Maria Hilf, Ing. Arch. Zajíček, Projektová dokumentace, Obnova poutního místa P. M. P. 1992, s. 4.

²³⁶ Archiv Maria Hilf, Svozil Pavel, Obnova poutního místa P. M. P., Stavební část kaple, s. 2.

²³⁷ Tamtéž, s. 3.

²³⁸ Archiv Maria Hilf, Ing. Arch. Zajíček, Projektová dokumentace, Obnova poutního místa P. M. P. 1992, s. 6.

místa Martinu Taunhauserovi, váží 380 kg. Třetí zvon nese jméno Vojtěch a do věže byl zavěšen v roce svatého Vojtěcha. Jeho váha je 225 kg. Čtvrtý zvon je pojmenován podle patronky Slezska a ostravsko – opavské diecéze svaté Hedviky a váží 220 kg. Poutnímu místu jej věnovali odsunutí rodáci původem ze Zlatých Hor a Lipové.

Poutní dům je koncipován jako jednopodlažní, nepodsklepená budova s podkrovím se sedlovou střechou. Vstup je ze západního průčelí do zádveří a chodby, která vede k hygienickým zařízením pro veřejnost. Zádveří je rovněž spojeno s chodbou, která vede do kostela. Z hlavní budovy se dá projít do kotelny a uhelny. V prvním nadzemním podlaží se nachází kuchyň s jídelnou a se spíží. Ve druhém podlaží nalezneme jednotlivé pokoje, které jsou k dispozici poutníkům, či významným hostům.

5.3.3 Současný duchovní život na Maria Hilf

V současné době poutní místo spravuje kněz Mariusz Banaszczyk, který je jeho rektorem a na Maria Hilf žije trvale od roku 2017. Kromě něj se o poutní místo starají další zaměstnanci, ale i ochotní farníci z celého děkanátu. Poutní místo a kostel jsou lidem přístupny od dubna do září od 8:00 - 18:00 hodin. V ostatních měsících je kostel otevřen od 8:00 - 16:00 hodin. Pravidelné mše se konají každou neděli v 10:30 a v 15:00 hodin.

Duchovní život na poutním místě je opravdu velmi pestrý. Ročně jej navštíví zhruba 50 000 poutníků, ať už během poutí, duchovních obnov, pobožností, či dovolených. Minulý rok byl pro Maria Hilf obzvlášť významný, neboť poutní místo slavilo výročí 300 let od svého založení.

Každoročně se zde konají tři velké poutě. Pout' rodin probíhá v polovině května, a jak už napovídá její název, je zaměřena na rodiny s dětmi. Tato pout' probíhá ve spolupráci s Centrem pro rodinu, které má sídlo v Ostravě. Pro děti je vždy připraven zajímavý program. V minulém roce se pout' konala 12. května a zúčastnilo se jí kolem 400 lidí. Papež František při této příležitosti udělil mimořádnou možnost získání plnomocných odpustků. Mši celebroidal pomocný biskup ostravsko – opavské diecéze mons. Martin David. V homílii hovořil o Panně Marii a jejím propojení s rodinami, protože ona byla členem Svaté rodiny...
„Připutovali jsme jako rodiny k Panně Marii Pomocné – patronce života. Ať nám její přímluva a příklad pomáhají, aby i naše rodiny byly prostorem, kde se rodí, chrání a rozvíjí

*život, rodí a rozvíjí víra, rodí a rozvíjí církev.*²³⁹ Po mši byly připraveny workshopy a pro děti pohádkové představení.

V srpnu, v období, kdy se slaví svátek Nanebevzetí Panny Marie, se koná Hlavní pouť. V loňském roce proběhla 11. srpna. Mši celebroidal mons. Hrdlička, který ve svém kázání hovořil o historii Maria Hilf. Zavzpomínal na rok 1990, kdy se na Maria Hilf sešli na pouti, a ačkoliv tehdy poutní místo ještě fyzicky neexistovalo, hovořil o jeho obnově a vysvěcení. Dále mluvil o konzumní evropské společnosti, která se čím dál více skrz alkohol, drogy a další lákadla odvrací od Boha. Neopomněl zdůraznit, že je důležité chránit nenarozený lidský život...od legalizace potratů byly zabity již 3 miliony dětí. Odpoledne, po skončení mše, následoval koncert místní vokální skupiny Campanula.

Pouť národů se koná v polovině září a zúčastňují se jí Češi, Poláci a Němci a to včetně zástupců z řad duchovních. Mše je tudíž sloužena ve třech různých světových jazycích. Tato pouť je zmíněna v lipovském Heimatbundu. Píše o ní Hanni Stoll, která se zúčastnila poutě 21. září 2013, spolu s Němci z města Weilersbachu. Mši celebroidal kardinál Duka spolu s ostatními biskupy.²⁴⁰

V loňském roce se jí účastnilo asi 1600 věřících. Většinu z nich tvořili Poláci. Mši celebroidali biskupové F. V. Lobkowicz a Mons. Pawel Stobrawa z Opole.²⁴¹ Tato pouť je symbolem soudržnosti našich národů.

Každý první pátek v měsíci se konají noční křížové cesty, které jsou připomínkou dob, kdy věřící museli na poutní místo putovat v noci, aby nebyli tak snadno spatřeni. Věřící se jich mohou zúčastnit buď v ambitech kostela anebo jít křížovou cestu lesem. Kromě těchto pravidelných křížových cest se konají křížové cesty i na Velký pátek.

Velkou událostí se v roce 2017 stalo přivezení sochy Panny Marie Fatimské na Maria Hilf. Byla sem dopravena z baziliky ve Frýdku Místku. „*V 16:30 hodin bylo zahájení a slavnostní přivítání sochy Panny Marie Fatimské z místa zjevení ve Fatimě. Všichni přítomní poutníci se, pod vedením Mons. Mgr. Pavla Dokládala, modlili svatý růženec. Kdo chtěl, mohl uctít sochu Panny Marie a ostatky dětských pasáček. V 17:30 hodin byla sloužena slavnostní mše svatá, kterou celebroidal otec Pavel Dokládal a koncebroidali kněží z našeho děkanátu a děkanátů sousedních. Místo chvílky pro úkon kajičnosti jsme se pomodlili modlitbu anděla...*

---

²³⁹ PRAISOVÁ, Jana. *Diecézní pouť rodin na Maria Hilf s biskupem Martinem*. Růženec: stránky otce Miroslava, 15. 05. 2018 [18. 04. 2019] URL: <<http://www.ruzenec.cz/view.php?cislocianku=2018051501>>

²⁴⁰ STOLL, Hanni. *Fahrt zur Drei – Nationenwakkfahrt*. In *Heimatbrief der Lindewiesner* 69, 2014, č. 326, s. 16–18.

²⁴¹ DVORÁK, Václav. *Pouť národů na Maria Hilf*. Růženec: stránky otce Miroslava, 17. 09. 2018 [18. 04. 2019] URL: <<https://www.dekanatjesenik.cz/pout-narodu-na-mariahilf/>>

Po mši svaté šlo procesí se sochou Panny Marie. ²⁴² Jak už bylo zmíněno dříve, Panna Marie Fatimská je v jesenickém děkanátu uctívána i z toho důvodu, že předsedou českého fatimského apoštolátu je mons. Pavel Dokládala, jesenický rodák, který působí na významném poutním místě v Koclířově.

Kromě zmíněných poutí na Maria Hilf probíhají i další akce. Každoročně v květnu se koná pouť kněží z ostravsko - opavské diecéze, kteří se zde setkávají s otcem biskupem. Dále se zde pořádají benefiční koncerty, například na podporu obnovy kostela svatého Jana Křtitele v Horním Údolí, který je rovněž pod správou Maria Hilf. Konají se zde i duchovní obnovy, či tábory pro mládež. Poutní místo využívají rovněž snoubenci ke svatbám. V posledních letech pořádá Katolický spolek z Jeseníku pěší pouť na Maria Hilf, která začíná v Jeseníku a většinou bývá obětována za manželství. Maria Hilf žije opravdu velice pestrým duchovním životem.

5.3.4 Medailonky obnovitelů Maria Hilf

V této podkapitole jsou uvedeny krátké životopisy lidí, kteří se podíleli na obnově Maria Hilf. Je pochopitelné, že zde nemohou být zmíněni všichni, kteří svým přičiněním přispěli k jeho znovuzrození, proto byli vybráni jen hlavní představitelé obnovy.

Václav Dvořák

Václav Dvořák se narodil roku 1934 v Ústí nad Orlicí. V roce 1960 se přistěhoval do Jeseníku, kde žije dodnes. Má tři děti. Po celý svůj život navštěvoval kostel, proto měla jeho rodina časté potíže s režimem. Děti měly problémy se studiem a jeho manželka byla propuštěna ze zaměstnání. Po revoluci, v letech 1990 – 1994, pracoval jako místostarosta města Jeseník. Zároveň se stal předsedou Sdružení pro obnovu Maria Hilf. Dodnes je aktivně politicky činný a pravidelně kandiduje v komunálních volbách do zastupitelstva.

páter Stanislav Lekavý

Stanislav Lekavý se narodil 10. května 1930 v Josefově, okres Hodonín. Pochází z rolnické rodiny. Má dva sourozence, bratra a sestru. V Hodoníně vystudoval obchodní akademii. V září roku 1948 byl zatčen za přečtení ilegálního letáku, který obsahoval

---

²⁴² GRABARCZYK, Martin. *Socha Panny Marie Fatimské na Maria Hilf*. Růženeč: stránky farností otce Miroslava, 30. 09. 2017 [17-04-2019]. < <http://www.ruzenec.cz/view.php?cisloclanku=2017093001>>

nesouhlas s komunistickým režimem. Protože si v té době ještě zcela neuvědomoval politickou situaci, u výslechu se přiznal, že leták četl. Za to byl otec Stanislav odsouzen na dva roky vězení. Prošel několika věznicemi napříč republikou. Byl vězněn v Brně – Cejly, Uherském Hradišti, na Borech, pak přešel do Jáchymova, kde zažil práci v dolech.

Po propuštění nemohl sehnat práci, chvíli pracoval jako dělník v Hodoníně, poté vystřídal více zaměstnání. Vždy, když jeho zaměstnavatel obdržel posudek, byl z práce propuštěn. Poté byl na tři roky povolán k PTP, což ale pro něj, po zkušenostech z vězení, nebylo až tak zlé. Roku 1968 začal studovat dálkově na Teologické fakultě v Olomouci. Poté, co byla roku 1971 zrušena, pokračoval v jejím studiu tajně. Až do pádu komunistického režimu byl sledován StB. Přesně padesát let od svého zatčení byl vysvěcen na kněze. Roku 1999 byl ustanoven biskupem Lobkoviczem rektorem Maria Hilf, kde působil až do října 2012, kdy musel ze zdravotních důvodů poutní místo opustit. Po odchodu z Maria Hilf žije v Kroměříži v Domově sv. Kříže, který vede Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže. Na poutní místo se ale stále rád pravidelně vrací.

Je držitelem ... *“ocenění Zlaté srdce Evropy jako uznání za duchovní podporu poutního místa a snahu o sblížení tří národů. Bylo mu uděleno Kruhem přátel česko-německého porozumění, při příležitosti Pouti tří národů, která se konala v sobotu 22. 09. 07 na poutním místě Panny Marie Pomocné ve Zlatých Horách.*“²⁴³

páter Adolf Schrenk

Adolf Schrenk se narodil 28. dubna 1931 v obci Horní Lipová (Oberlindewiese). Po skončení druhé světové války byl dne 17. 7. 1946 spolu se svou rodinou odsunut do německého města Dünzing bei Vohburg. V Německu vystudoval teologii a kněžské svěcení přijal dne 17. 3. 1957 v katedrále v Bamberku. Jako kněz působil ve farnostech Mainroth, Eckental-Forth, Bamberg und Weilersbach. *„Stal se duchovním otcem vysídlených krajanů a vicepostulátorem beatifikační causy sestry Kláry Fietz. Zemřel po dlouhé nemoci v úterý dne 15. 11. 2011 ve věku 80 let.*“²⁴⁴

Otec Schrenk měl k Maria Hilf od malička velice blízko. Jeho první vzpomínka na toto místo se váže k roku 1935, kdy mu byly čtyři roky a babička jej vzala na menší výlet právě na

---

²⁴³ KUBA, Milan – KOVÁČOVÁ, Markéta. *Otec Stanislav Lekavý opouští poutní místo P. Marie Pomocné.* Růženec: stránky otce Miroslava, 11.10.2012 [19.04.2019] URL: <<http://www.ruzenec.cz/view.php?cisloclanku=2012101101>>.

²⁴⁴ DVOŘÁK, Václav. *Zemřel zdejší rodák mons. P. Adolf Schrenk.* Růženec: stránky farností otce Miroslava, 18.11.2011 [19.-04.-2019] URL: <<http://www.ruzenec.cz/view.php?cisloclanku=2011111801>>.

Maria Hilf. Po odsunu se sem vrátil v roce 1968 a našel kostel ve zdevastovaném stavu. Všechna okna měl vyložená, kusy varhan se válely všude kolem. Roku 1975, když se vrátil znovu do rodné vlasti, již žádný kostel nenašel.²⁴⁵

*Na otce Schrenka s úctou vzpomínají zejména členové Sdružení pro obnovu poutního místa P. Marie Pomocné a kněží, kteří po politických změnách v roce 1989 začali podporovat obnovu poutního místa Panny Marie Pomocné u Zlatých Hor, zcela zničeného komunistickým režimem v 70. letech min. století. Otec Adolf, který svá dětská léta prožil na Jesenicku, si zachoval vřelý osobní vztah k tomuto poutnímu místu. Když se začaly hledat zdroje na obnovu kostela a celého poutního areálu, stál mons. Schrenk v čele těch, kdo horlivě sháněli peníze na stavbu kostela a další zvelebování poutního místa. Horlivý kněz si přeje mariánskému poutnímu místu pomáhat i po své smrti. Proto ve své závěti prosí místo květinových darů na ozdobení hrobu své blízké a přátele o zaslání finančních prostředků na konto obnovy Maria Hilf.*²⁴⁶

Poutní místo po roce 1989 pravidelně navštěvoval. Naposledy se do rodného kraje podíval v roce 2005. Od tohoto roku statečně vzdoroval vážné nemoci. Otec Schrenk se stal také autorem knihy věnované Maria Hilf, která kromě textové části obsahuje bohatou fotografickou část. Kniha nese název Maria Hilf: Am Randes des Altvatergebirges bei Zuckmantel (Österr-Schlesien) Ostsudetenland, jetz Tschechien. Vyšla roku 2005.²⁴⁷

Jiří Šnajdr

Jiří Šnajdr se narodil roku 1933 v Doloplazech na Olomoucku do katolické rodiny. Oba rodiče byli učitelé v místní škole. Po dokončení studií si našel práci v Ondřejovicích u Zlatých Hor, kde pracoval v učňovské lesní škole. Roku 1957 se oženil. Narodilo se mu postupně pět dcer. Aby uživil rodinu, začal pracovat v podniku Rudné doly. Protože s manželkou byli oba praktikující katolíci, kteří ve svém domě pořádali modlitební setkávání mládeže, byl zatčen StB. Postupně se u výsledku ocitla celá jeho rodina. Jiří Šnajdr byl odsouzen na deset měsíců podmíněně s odkladem na tři roky za trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými

---

²⁴⁵ SCHRENK, Adolf. Drei Nationen Gottesdienst in Maria Hilf bei Zuckmantel: Grusswort zur Festschrift 2006 von Msgr. Pfarrer Adolf Schrenk. In *Heimatbrief für Wiedenau – Groszkrosse Sudetenschlesien*. 61,2007 s. 10-11

²⁴⁶ DVOŘÁK, Václav. *Zemřel zdejší rodák mons. P. Adolf Schrenk*. Růženec: stránky farností otce Miroslava, 18.11. 2011 [19.-04.-2019] URL: <<http://www.ruzenec.cz/view.php?cisloclanku=2011111801>>

²⁴⁷ SCHRENK, Adolf. *Maria Hilf: Am Randes des Altvatergebirges bei Zuckmantel (Österr-Schlesien) Ostsudetenland, jetz Tschechien.*, 2005.

společnostmi.²⁴⁸ Odvolací Krajský soud v Ostravě rozsudek potvrdil. Případ byl sledován i v západních zemích. Informace o něm přinášely stanice rádio Vatikán, Svobodná Evropa, či Hlas Ameriky. Za Jiřího Šnajdra se postavil i kardinál Tomášek, či ředitel závodu Rudné doly.²⁴⁹ Po revoluci se stal jedním z hlavních aktérů při obnově poutního místa Maria Hilf. Dnes žije v Mikulovicích.

---

²⁴⁸ LUCUK, Vít. *Vzpomínky zůstaly: osudy lidí z Jesenicka, Javornicka, Vidnavska, Žulovska a Šumperska 1938-1989*. Štítý, 2016. s. 205 ISBN 978-80-86438-63-4.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 205.

Závěr

Cílem práce bylo zmapovat do detailu dějiny poutního místa Maria Hilf, ukázat, jak důležitá je pro katolíky osoba Panny Marie a zároveň propojit a zasadit příběh kostela do celostátní a regionální historie. V úvodu práce jsou vyjmenovány důvody, kvůli kterým byl zrovna kostel Maria Hilf vybrán jako téma diplomové práce. Jedním z nich byla snaha ukázat hrůznost komunistického režimu, protože lidé, kteří se narodili až po revoluci a minulý režim nezažili, si vůbec neumí představit jaká strašná to byla doba. Dalším z cílů byla snaha zachytit jména těch, kteří se podíleli na obnově poutního místa, aby nebyli zapomenuti.

Oproti původním předpokladům se podařilo získat od pamětníka Václava Dvořáka DVD s natočeným materiálem k besedě, která se konala ve Státním okresním archivu v Jeseníku k dvacátému výročí obnovení poutního místa. Na něm je zaznamenána přednáška pracovnice archivu o devastaci poutního místa, i výpovědi pamětníků, kteří dobu temna pro poutní místo na vlastní kůži zažili.

Dalším, velmi cenným pramenem, se stal nepřístupný a nezpracovaný fond Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná Zlaté Hory. Obsahuje jednotlivé zprávy z členských schůzí, ze kterých je možné zjistit postup oprav poutního místa. Zajímavé je rovněž sledování darů a příspěvků na opravu kostela. Postavit kostel byla jedna věc, ale zajistit jeho příslušné vybavení nebylo finančně zrovna jednoduché.

Fond Okresního národního výboru v Jeseníku přinesl také mnohé nové poznatky. Především osvětlil vývoj poutního místa a celkový církevní i regionální vývoj v dnešním okrese Jeseník v 50. letech. Velkým překvapením bylo čtení zpráv okresního církevního tajemníka z 50. let 20. století. Velice zajímavé bylo podrobnější studium materiálů zaznamenaných okresním církevním tajemníkem, hlavně jakými kompetencemi disponoval a jak velká byla jeho moc, kdy například mohl zhatit sny mnohých lidí o studiu na vysoké škole tím, že vydal špatný posudek. V dnešní době je až neuvěřitelné, že církevní tajemník dopodrobna psal zprávu o každé pouti, sledoval, kdo se jí zúčastnil, jak se choval atd. Před každým církevním svátkem, byly tajemníkovi zaslány instrukce s pokyny, čeho si má v průběhu slavností všimnout. Je nutné říci, že je poctivě dodržoval.

Samozřejmě, že se na místě církevního tajemníka při ONV Jeseník během let vystřídali různí lidé a každý z nich měl svůj osobitý přístup k povinnostem a k psaní dokumentů. Jeden z nich dokonce využíval ke své práci manželku a zetě, kteří mu pomáhali ve špionáži věřících. V archivních materiálech se objevila i jména lidí, kteří jsou dobře známí v Jeseníku a jeho okolí a o kterých se zde nepíše zrovna v pozitivním slova smyslu.

Činnost okresního církevního tajemníka byla tak zajímavá, že jeho činnosti je v práci, oproti plánu, věnována krátká zmínka a zároveň je zde popsána i jeho aktivita na příkladě svátku Božího těla. Velice zajímavé byly i zápisy z porad duchovních v děkanátu, či kádrové posudky jednotlivých duchovních, které byly psány se zřetelem na to, jak moc „šel duchovní církevnímu tajemníkovi na ruku.“ Každopádně se mnozí kněží časem naučili, jak s církevním tajemníkem vycházet, aby neměli potíže. Duchovní většinou znali i okruh lidí, kteří k církevnímu tajemníkovi patřili, takže nebyl problém dát si během kázání pozor na to, co říkají, či obsah kázání nějak šikovně zaobalit. Patrné to je například z tvrzení faráře Klisze, který dle tajemníka prohlásil, že je nutné zabránit vstupu do kostela, a že poutní místo musí být zlikvidováno. Toto tvrzení se nezakládá na pravdě, protože páter Klisz neúnavně bojoval proti uzavření kostela a to tak usilovně, až musel být nakonec přeložen na Ostravsko.

Při studiu pramenů o činnosti církevního tajemníka hodně záleželo na tom, který tajemník zprávy psal. V letech 1953 – 1955, kdy probíhala největší agitace za zavření poutního místa, seděl na místě tajemníka člověk, který byl neskutečně proticírkevně založený. Byl velice aktivní a do svých hlášení si neopomenul zaznamenat každý detail. Jeho zprávy z různých náboženských akcí byly opravdu propracované a nebál se používat i expresivně zabarvená slova. Zároveň zdůrazňoval, jak je jeho práce náročná a kolik úkolů musí plnit. Svou práci si ale velmi užíval a v podstatě lze říci, že hlavním cílem jeho působení byla likvidace poutního místa Maria Hilf. Naopak ke konci 50. let seděl na místě tajemníka člověk, který psal zprávy věcně, tak, jak se po něm požadovalo.

Druhým, i když trochu očekávaným překvapením, byl vztah státu k původnímu německému obyvatelstvu. V materiálech byli často zmiňováni jako nepřátelé režimu. Komunisté nebyli nadšeni, když zjistili, že se Němci do svého kraje nadále vracejí a fotografují si známá a oblíbená místa. Z materiálu jasně vyplývá, že „věřící Němec“ byl nejhorším nepřítelem režimu. Dá se tedy říci, že režim měl z původního německého obyvatelstva strach. Vypadá to, jakoby se báli, že se Němci do vlasti vrátí a budou si nárokovat svá práva a majetek, o který přišli. Dále se obávali toho, že by se Němci mohli setkat s místním obyvatelstvem a sdělit mu, jaký je život na německé straně nebo jak to v kraji vypadalo před jejich odsunem a nástupem režimu. Každopádně toto jsou jen domněnky. S určitostí lze ovšem říci, že se všemožně snažili přetrhat kořeny, které Němce vázaly ke zdejšímu kraji a jeho památkám.

Jak bylo v práci uvedeno, nakonec to byla německá strana, díky které se podařilo získat velkou část finančních prostředků, potřebných k obnově poutního místa. Zástupci německé

strany se dodnes zúčastňují pouti národů, byť už v mnohem menší míře než dříve. Tyto styky jsou pro oba národy nesmírně důležité, protože umožňují navázat přátelství, překonat křivdy a vzájemně si odpustit.

Velkým a posledním překvapením bylo zjištění, že poutní místo bylo památkově chráněno. Jistě bylo historicky a architektonicky velmi cenné, ale vše nasvědčovalo tomu, že chráněno být nemohlo. Jinak by přece orgány památkové péče nedovolily, aby nejdříve chátralo a poté bylo zničeno. Poutní místo bylo skutečně památkově chráněno až do roku 1959. Pokud by tento stav trval i nadále, bylo by těžší jej zničit. Ovšem od roku 1960 už památkově chráněno nebylo, takže k demolici byla volná cesta. Snaha jej zničit však trvala celých třináct let a postupnými kroky se to nakonec podařilo.

Od konce války až do osudného listopadu roku 1973 je vývoj Maria Hilf nejvíce komplikovaný. Právě po válce, kdy došlo k odsunu německého obyvatelstva, se začaly nad poutním místem pomalu stahovat mračna a jeho existence začala být pomalu narušována.

Nevíme přesně, co se zde dělo v druhé polovině 40. let. V brožurce o poutním místě Panny Marie Pomocné autorů Vladislava Doboše a Boleslava Bakončíka se píše, že zde do roku 1953 bydlela rodina, která se o poutní místo starala. V té době bylo místo ještě zachovalé. Z toho vyplývá, že jeho devastace začala až po tomto roce.

Pravidelné bohoslužby se zde sloužily každou neděli od července do konce října. V první polovině 50. let zájem o poutní místo ze strany věřících vzrostl. Lidé pravidelně navštěvovali bohoslužby i poutě a všímali si, že poutní kostel a celý jeho areál postupně chátrají. Okresní církevní tajemník se pravděpodobně už od roku 1952 snažil zabránit rozvoji poutního místa. Postupnými zákazy a intrikami se mu podařilo jeho život značně omezit. Stížnosti na devastaci poutního místa nebral vážně, ba naopak, vandalové zde byli vítáni. O tom, že šlo o vykonstruovaný proces, svědčí kromě jiného i fakt, o kterém psal páter Klisz ve svém dopise z července 1956, a sice, že vstup na poutní místo byl zakázán pouze věřícím, ostatním lidem – turistům, dětem atd. přístup odepřen nebyl, a to i přesto, že oficiálním důvodem uzavření byla bezpečnost lidí. Je tedy zřejmé, že otázka bezpečnosti až tak velkou roli hrát nemohla.

Celou dobu se také tvrdilo, že o poutní místo má zájem rudný průzkum, což bylo nakonec vyvráceno a to hned několikrát. Ještě v polovině 50. let se oficiálně prohlašovalo, že Rudným dolům provoz poutního místa nevadil. Stejně tvrzení se objevuje i po roce 1968, kdy vyšlo najevo, že ředitel Rudných dolů dokonce nabízel pomoc při opravách a záchraně kostela a rozhodně nechtěl poutní místo využívat k účelům jiným než náboženským. Po roce 1968 byl, s největší pravděpodobností pro svou činnost, odvolán z funkce.

Svou roli, která nebyla zrovna pozitivní, zde sehrála také Apoštolská administratura v Českém Těšíně. Na základě pověření KNV v Olomouci, zastavila dopisem z roku 1955 konání bohoslužeb a poutí na poutním místě, čímž podpořila stanovisko a cíle okresního církevního tajemníka a napomohla tak další devastaci chrámu. Farní úřad ve Zlatých Horách měl zajistit předměty z Maria Hilf. Ve stejném dopise dala Apoštolská administratura povolení ke konání poutí ve farním kostele ve Zlatých Horách.²⁵⁰ Administratura obětovala Maria Hilf proto, aby se neznelíbila režimu a její zaměstnanci neztratili svá zaměstnání a postavení.

Dle zápisu církevního tajemníka i sám farář Klisz během děkanské konference v říjnu 1955 vyjádřil pochybnosti o konání Apoštolské administratury. Stěžoval si, že poutní dům chátrá a je rozkrádán. Pokud dojde k úplné devastaci, vina padne na něj, jakožto správce poutního místa. Poukázal také na skutečnost, že když napíše dopis do Českého Těšína, nedostane na něj odpověď.²⁵¹ Dále se zmínil o průběhu svého výslechu a obvinění z nepřátelské činnosti, kdy byl sledován na KNV v Olomouci a dokonce mu bylo vyhrožováno prokurátorem.

Celá šedesátá léta probíhal marný boj věřících s církevním aparátem o záchranu místa. V první polovině šedesátých let začali občané podávat žádosti, aby mohli získat stavební materiál z Maria Hilf pro své soukromé účely. Ve druhé polovině se začalo už vážně mluvit o demolici poutního místa, které bylo neustálým rabováním velmi poničené. Obětaví věřící se ale nevzdávali a kostel se snažili aspoň trochu opravit.

Počátek sedmdesátých let se nese ve znamení definitivní přípravy k likvidaci Maria Hilf. Proti rozhodnutí o demolici se sice farní úřad Zlaté Hory odvolal, nicméně u odvolacího orgánu neuspěl. Apoštolská administratura v Českém Těšíně opětovně prosbám zlatohorského farního úřadu nevyhověla a odsoudila tak poutní místo k zániku. V osudný den 23. listopadu 1973 bylo poutní místo vyhozeno do povětří a následně srovnáno buldozery se zemí. Nemělo zde zůstat nic, co by připomínalo jeho existenci.

Po demolici poutního místa se zde duchovní život nezastavil. Obraz Panny Marie Pomocné a některé další movité věci se podařilo uchránit. Zvláště obraz se stal symbolem naděje na obnovu poutního místa, až do pádu komunistického režimu. Poutní místo, ačkoliv již fyzicky neexistovalo, bylo stále hojně navštěvováno. Konaly se zde pobožnosti nočních

---

²⁵⁰ SOkA Jeseník, fond MěNV Zlaté Hory, inv. č. 441, Demolice poutního místa 1948-1973, zn. vyst/73.

²⁵¹ SOkA Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 594, inv.č. 633, zn. 457/1,1.

křížových cest a věřící rodáci z Německa jej při svých cestách po rodném kraji stále navštěvovali.

Po roce 1989 se myšlenka obrození poutního místa začala stávat stále více reálnou. Přesto cesta k jeho obnově nebyla jednoduchá. Díky obětavým lidem, kteří se rozhodli znovu vybudovat kostel, bylo poutní místo nakonec obnoveno. Unikátní ovšem je, že se o výstavbu postarali laici s podporou církve. Byli to „obyčejní věřící“, kteří se rozhodli obnovu poutního místa uskutečnit. Velkou zásluhu na obrození Maria Hilf měli rodáci z Německa.

O tom, že vysídlení obyvatelé na svůj rodný kraj nezapomněli, svědčí i fakt, že po celou dobu panování komunistů jezdili do svého rodného kraje a poutní místo navštěvovali. Po roce 1989, kdy se začalo mluvit o obnově Maria Hilf, přispěchali s pomocí. Díky nim se podařila vybrat značná část finančních prostředků, potřebných pro realizaci stavby. Po řadu let se účastní poutí, které se zde během roku konají. Zároveň se díky této spolupráci začaly obnovovat a navazovat přátelské vztahy mezi oběma národy, které trvají dodneška. Touto vzájemnou spoluprací došlo i k vzájemnému odpuštění si.

Maria Hilf nebylo jediné poutní místo, které bylo zničeno. Kostel svatého Jana Křtitele v Horním Údolí, byl také ve velkém ohrožení, nakonec ale přežil. Podobných objektů by se v okrese Jeseník našlo více. Ne všechny se ale podařilo zachránit.

Nejvíce objektů bylo zničeno v pohraničí, odkud bylo odsunuto německé obyvatelstvo. Kostely nebyly jedinými objekty, které byly zdemolovány. Ohroženy byly i měšťanské historické domy. Mnohé z nich byly opravdu zničeny a na jejich místě byly postaveny panelové domy, jak je tomu například na náměstí v Jeseníku, či v okolních městech.

Příběh poutního místa Maria Hilf dopadl nakonec dobře a skoro se chce říci, že skončil pohádkově. Věřící ani po jeho zkáze nepřestali věřit, že jednoho dne nastane příležitost jej obnovit. Vše se nakonec v dobré obrátilo, získaly se finanční prostředky a poutní místo ožilo. I když současný poutní kostel ten původní nepřipomíná, poutní místo neztratilo svůj půvab a především ochranu Panny Marie. Jeho kouzlo je umocněno i jeho umístěním v hlubokém lese, vzdáleném od civilizace.

V našem regionu je poutní místo velice známé a většina lidí má nějaké povědomí o tom, že bylo v době komunismu zlikvidováno a po revoluci zase obnoveno. V brožurách a knihách, které o něm vyšly, je možné najít základní údaje o průběhu jeho devastace. Chybí tam ale informace, které jsou obsaženy ve zprávách církevního tajemníka. Jejich doplněním tak došlo k objasnění mnohých skutečností, například jakým způsobem ztratilo místo památkovou ochranu, jaký byl postupný proces jeho devastace, i detaily důvodů pro jeho zavření.

Když jsem o svém bádání ve fondu církevního tajemníka informovala pamětníka Václava Dvořáka, mnohé informace pro něj byly nové a velmi překvapivé. Není se čemu divit. Na těchto dokumentech bylo velmi často napsáno slovo „tajné“ čili se lze domnívat, že tyto zprávy neměly být čteny jinými osobami.

Návštěva archivu, který se nachází přímo na Maria Hilf, byla rovněž velmi přínosná. Je zde uložena projektová dokumentace včetně technické zprávy k obnově kostela a také další dokumenty, které se vázaly k opravám poutního místa v následujících letech. Díky tomuto materiálu bylo možné dopodrobna popsat poutní místo po architektonické stránce.

Lze jen doufat, že poutní místo bude jednou opět prohlášeno kulturní památkou a lidé se k němu budou chovat s náležitou úctou a už nikdy nedovolí, aby se v budoucnu opakovaly nespravedlnosti a hrůzy komunistického režimu. Lidé někdy zapomínají na svou minulost a žijí pouze přítomností a blízkou budoucností, což není v pořádku, protože jak praví jeden citát: „Kdo nezná svou minulost, je odsouzen ji opakovat.“

Poutnímu místu lze popřát, aby nadále vzkvétalo duchovním životem, aby úcta k Panně Marii, pod jejíž přímluvu a ochranu je kostel zasvěcen nadále trvala a aby se našel dostatek poutníků, kteří budou místo navštěvovat a s láskou o něj pečovat.

Resume

The thesis deals with the development of the pilgrimage site of Maria Hilf near Zlaté Hory since its foundation to the present time. Its aim is to describe the history of the Maria Hilf site, to clarify and explain the importance of the cult of Virgin Mary and to incorporate the story of the Maria Hilf church in the national and regional history. The three chapters at the beginning should contribute to easier orientation in historical facts.

The first chapter deals with both, events of national history and historical events in the Zlaté Hory Region. Big attention is paid to the post-war expulsion of the German population which was essential to the pilgrimage site of Maria Hilf and largely influenced its existence.

The second chapter deals with the church development in the Czech Lands since the Thirty-Years War until 1989. The gradually developing church administration is outlined with its considerable impact on the Maria Hilf-site.

The third chapter pursues the cult of Virgin Mary showing the constantly rising importance of worshipping her in the Roman Catholic Church and her essential significance for Catholic religiousness. Virgin Mary is very important to our region because the Maria Hilf-site is said to be located under her protection.

In the following part the existence of the Maria Hilf-site itself is mapped since the time of its foundation until the end of WW2. Apart from the threatening period of the Josephine reforms, the pilgrimage site of Maria Hilf enjoyed a flourishing time enjoying great respect.

The fifth chapter shows the gradual, state-controlled decline and destruction of the site and the futile struggle of the Catholic Church with the state administration where the key role was played by the District Church Secretary in our region. That was him who considerably contributed to the destruction of the pilgrimage site of Maria Hilf. It is a visible demonstration of the way how state power used to influence lives of people or even entire regions.

Finally, after the political changes in the 1990s, life returned to the forgotten place near Zlaté Hory. The pilgrimage site of Maria Hilf was restored, rebuilt and in 1995 consecrated. Dedicated work of willing people, generous financial donations from German compatriots and hundreds of other people helped resurrect the extinct pilgrimage site so that it

may again serve for its previous aim, live full spiritual life and contribute to establishing and consolidating friendship and understanding among people wherever they may come from.

Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny

- Archiv Maria Hilf, Ing. Arch. Zajíček, Projektová dokumentace, Obnova poutního místa P.M.P. 1992.
- Archiv Maria Hilf, Svozil Pavel, Obnova poutního místa P.M.P., Stavební část kaple.
- Státní okresní archiv Jeseník, Archiv města Zlaté Hory, inv. č. 686 Pamětní kniha města Zlaté Hory, 1941.
- Státní okresní archiv Jeseník, MěNV Zlaté Hory, inv. č. 57, Kronika města Zlaté Hory I. díl, 1947-1983.
- Státní okresní archiv Jeseník, fond ONV Jeseník, kart. 204a, inv. č. 173.
- kart. 290, inv. č. 172.
- kart. 292, inv. č. 175.
- kart. 597, inv. č. 655.
- kart. 594, inv. č. 638.
- kart. 594, inv. č. 633.
- kart. 592, inv. č. 633.
- kart. 295, inv. č. 175.
- kart. 225, inv. č. 175.
- SOkA Jeseník, fond MěNV Zlaté Hory, inv. č. 441, Demolice poutního místa 1948-1973.
- SOkA Jeseník, fond Sdružení pro obnovu poutního místa Panna Maria Pomocná Zlaté Hory.

Legislativní prameny

- Dekret č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.
- Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církve a náboženských společností státem.
- Zákon č. 217/1949 Sb. kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní.

Literatura

- BAKONČÍK Vladislav - DOBOŠ Boleslav. *Poutní místo Panna Maria Pomocná u Zlatých Hor*. Zlaté Hory. 2008. ISBN 978-80-900796-2-5.
- BAKONČÍK, Vladislav. Poznámka k inspiračním zdrojům obrazu Panna Maria Pomocná Zlatohorská. In: *VII. Svatováclavské Česko-Polsko-Německé setkání v Jeseníku*. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2007.
- BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno 2007. ISBN 978-80-7325-311-0.
- BALÍK – Stanislav, HANUŠ- Jiří. *Letnice dvacátého století: druhý vatikánský koncil a české země*. Brno. 2012. ISBN 978-80-7325-268-7.
- BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí koruny České IX*. Praha, 2011. ISBN. 978-80-7432-105.
- BĚLINA, Pavel a kol., *Velké dějiny zemí koruny České X*. Praha, 2001. ISBN. 978-80-7432-105.
- BĚLINA, Pavel a kol. *Velké dějiny zemí Koruny české XIa*. Praha, 2013. ISBN 80-7185-264-3.
- BIBLE: Písmo svaté Starého a Nového zákona ekumenický překlad. Praha, 1988.
- DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno, 2008. ISBN 978-80-7325-170-3.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a kol. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-8-7106-906-5.
- HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8.
- HUBÁČEK, Jaroslav a kol. *Historické zajímavosti Zlatohorska*. Zlaté Hory, 2001.
- HRADILOVÁ, Jana – KNOPP, Tomáš. *Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945 ve světle českých pramenů a literatury*. Šumperk, 1996.
- JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory, 2004. ISBN 80-902929-4-1.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha, 1991.

- KEMPŇÁ, Beata. *Církevní politika komunistického režimu na severní Moravě (se zaměřením na region Jesenicko) v letech 1950-1956*. Olomouc, 2013. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.
- MIKŠÍČEK, Petr - SPURNÝ, Matěj a kol. *Zmizelé Sudety/ Das Verschwundene Sudetenland*. Domažlice, 2004. ISBN 80-86125-45-9.
- NEUBAUEROVÁ, Michaela – POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře: o historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy /Raport o niewierze : o historii procesów czarownic Śląska i Północno-Zachodnich Moraw /Die Nachricht vom Unglaube : von der Geschichte der Hexenprozesse in Schlesien und im Nord-westen von Mähren*. Šumperk, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3.
- LUCUK, Vít. *Vzpomínky zůstaly: osudy lidí z Jesenicka, Javornicka, Vidnavska, Žulovska a Šumperska 1938-1989*. Štítý, 2016. ISBN 978-80-86438-63-4.
- O'DONNELL, Christopher. *Slavíme s Marií: Matka Boží v liturgii*. Kostelní Vydří, 1996. ISBN 80-7192-088-6.
- PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha, 2001.
- Přípravný výbor pro obnovu poutního místa Panny Marie Pomocné. *Panna Maria Pomocná ve Zlatých Horách*. Zlaté Hory, 1990.
- SCHRENK, Adolf. *Maria Hilf: Am Randes des Altvatergebirges bei Zuckmantel (Österr-Schlesien) Ostsudetenland, jetz Tschechien.*, 2005.
- SCHRENK, Adolf. *Drei Nationen Gottesdienst in Maria Hilf bei Zuckmantel: Grusswor zur Festschrift 2006 von Msgr. Pfarrer Adolf Schrenk*. In *Heimatbrief für Wiedenau – Groskrosse Sudetenschlesien*. 61, 2007.
- SIMAJCHL – Ladislav a kol. *Kancionál: Společný zpěvník pro arcidiecézi olomouckou a diecézi ostravsko -opavskou*, Praha, 2013. s. 12 ISBN 978-80-86615-31-8.
- STANĚK, Tomáš. *Poválečné excesy v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha, 2005. ISBN 80-7285-062-8.
- STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1964-1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2.
- ŠTAJNOCHR, Vítězslav. *Panna Maria Divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. Uherské Hradiště, 2000. ISBN 80-86185-10-9.
- STOLL, Hanni. *Fahrt zur Drei –Nationenwakkfahrt*. In *Heimatbrief der Lindewiesner* 69, 2014, č. 326.

- ŠVUBOVÁ, Helena. Mariánské svátky během liturgického roku. Olomouc, 2008. ISBN 978-80-7266-299-9.
- VANĚK, Miroslav, a kol. *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc, 2003. ISBN 80-244-0718-3.
- ZUBER, Rudolf. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava, 1966.
- ŽMUDA, Ginter. *Likwidacja i odbudowa Sanktuarium Panny Maryi Pomocnej (Maria Hilf) w Złotykh Horach: z życia religijnego pogranicza śląsko-morawskiego*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2009. ISBN 9788361756033.

Internetové zdroje

- Fr. Štěpán Maria Filip OP. *Fatima: Třetí tajemství I. Fatima* [19-12-2018]. URL: < <http://www.fatym.com/view.php?navezclanku=fatima-treti-tajemstvi-i&cisloclanku=2017070115> >.
- GRABARCZYK, Martin. *Socha Panny Marie Fatimské na Maria Hilf*. Růženec: stránky farností otce Miroslava 30.09.2017 [17-04-2019]. <http://www.ruzenec.cz/view.php?cisloclanku=2017093001>
- KUBA, Milan – KOVÁČOVÁ, Markéta. *Otec Stanislav Lekavý opouští poutní místo P. Marie Pomocné*. Růženec: stránky otce Miroslava, 11.10.2012 [19.04.2019] URL: <<http://www.ruzenec.cz/view.php?cisloclanku=2012101101>>.
- DVOŘÁK, Václav. *Zemřel zdejší rodák mons. P. Adolf Schrenk*. Růženec: stránky farností otce Miroslava, 18.11. 2011 [19.-04.-2019] URL: <<http://www.ruzenec.cz/view.php?cisloclanku=2011111801>>
- PRAISOVÁ, Jana. *Diecézní pout' rodin na Maria Hilf s biskupem Martinem*. Růženec: stránky otce Miroslava, 15.05.2018 [18.04.2019] URL: <<http://www.ruzenec.cz/view.php?cisloclanku=2018051501>>
- DVOŘÁK, Václav. *Pout' národů na Maria Hilf*. Růženec: stránky otce Miroslava, 17. 09. 2018 [18. 04. 2019] URL: <https://www.dekanatjesenik.cz/pout-narodu-na-mariahilf/>
- *Volby do Národního shromáždění 1920 až 1935*. Český statistický úřad, 31. 3. 2006 [cit. 8. 9. 2018]. URL: < <https://www.czso.cz/csu/czso/volby-do-narodniho-shromazdeni-1920-az-1935-n-2hwxuf57q> >.

Audio prameny

- Rozhovor s otcem Stanislavem Lekavým
- DVD s besedou výročí 20 let od obnovy Maria Hilf
- Rozhovor s Václavem Dvořákem ze dne 25. 11. 2017

Fotografie

- Vlastní foto autorky – interiér a exteriér obnoveného kostela
- *Poutní místo Panna Marie Pomocná Maria Hilf* . e Jeseníky com. [18. 04. 2019]. URL: :<
<https://www.ejeseniky.com/poutni-misto-panna-marie-pomocna-maria-hilf>>
- *Devastace poutního místa*. Poutní místo Panny Marie Pomocné Maria Hilf [18. 04. 2019].
URL: :<<https://www.mariahilf.eu/devastace/>>

Přílohy

Česko – německý slovníček

Boží dar - Gottesgabe

Heřmanovice –Hermannstadt

Horní Lipová - Oberlindewiese

Maria Hilf – Panna Maria Pomocná

Prudník - Neustadt

Uhlířský Vrch - Köhler Berg

Zlaté Hory - Zuckmantel

Fotografie

Původní kostel Maria Hilf

Zdroj: *Poutní místo Panna Marie Pomocná Maria Hilf*. e Jeseníky com. [18. 04. 2019]. URL:
:< <https://www.ejeseniky.com/poutni-misto-panna-marie-pomocna-maria-hilf>>

Devastace Maria Hilf v 50. letech 20. století

Zdroj: *Devastace poutního místa*. Poutní místo Panny Marie Pomocné Maria Hilf [18.04.2019]. URL: :< <https://www.mariahilf.eu/devastace/> >

Exteriér kostela

Zdroj: Vlastní foto autorky – interiér a exteriér obnoveného kostela

Interiér kostela

Zdroj: Vlastní foto autorky – interiér a exteriér obnoveného kostela